

Univerzita Pardubice
Filosofická fakulta

Vztah archeologie a religionistiky v práci Vladimíra Podborského
Marek Váchal

Bakalářská práce
Rok 2010

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marek VÁCHAL**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Religionistika**
Název tématu: **Vztah archeologie a religionistiky v práci Vladimíra Podborského**
Zadávací katedra: **Katedra religionistiky a filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student u zadaného tématu pečlivě zváží dostupné prameny (kompletní Podhorského dílo) s ohledem na jím zpracované dějinné epochy i adekvátní hmotné prameny, charakterizuje je a přiblíží stav Podborského bádání na tomto poli. Sestaví také přehled dostupné literatury, jak Podborského, tak dalších souvisejících prací. Stejně tak nastíní metodu zpracování své práce. Následně celkově představí osobu Vladimíra Podborského jak hlediska profese archeologa a archeoreligionisty, tak, bude-li to, z hlediska osobnostního, nejlépe na základě osobního setkání, interview nebo dotazníku. Dále bude autor ve shromážděné Podborského práci sledovat jeho pozici archeoreligionisty a bude se především soustředit na jeho postupy a metody religionistické. Pokusí se nalézt a zhodnotit Podborského jako religionistu, tedy i jeho odborná východiska na tomto poli. V závěru autor zhodnotí Podborského přínos pro sblížení archeologie a religionistiky v našem prostředí i mimo ně, a to v obou oborech, případně poukáže na některé problémy v jeho koncepci archeoreligionistiky a jeho přístupu k tématu. S ohledem na povahu tématu bude významnou součástí práce obrazová příloha.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Podborský, V.: Náboženství pravěkých Evropanů, Brno 2006. Podborský, V.: Náboženství našich prapředků, Brno 1994. Kazdová, E., Podborský, V.(eds.): K poctě Vladimíru Podborskému: přátelé a žáci k sedmdesátým narozeninám, Brno 2004. Kazdová, E., Podborský, V.: Studium sociálních a duchovních struktur pravěku Podborský, V.: Pravěka? sociokultovní architektura na Moravě, Brno 1999. Renfrew, A.C., Bahn, P.: Archaeology: Theories, Methods and Practice, London: Thames and Hudson.(Fourth edition) 2004.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Pavel Titz, Ph.D.

Katedra religionistiky a filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2010**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. ThDr. Ivan Štampach

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28.03.2010

Marek Váchal

Poděkování:

Především bych zde chtěl poděkovat PhDr. Pavlu Titzovi, Ph.D., který zaštil moji práci. Hlavně pro jeho trpělivost, kterou ukázal při mé rychlosti psaní.

Velké poděkování si zaslouží všichni vyučující na religionistické katedře University Pardubice. Pro jejich nadšení pro výuku a vedení studentů. Za tři léta studia jsem se pokusil zapamatovat co nejvíce, co mi bylo sdělováno, ať to již bylo na přednáškách, zkouškách či v normální konverzaci.

Zcela mimořádné místo zde chci věnovat Bc. Romanu Brejchovi. Kolegovi z Plzeňské archeologie, bez něhož by nikdy ani nevznikla myšlenka zajímat se odborně o pravěkou religiozitu. Společně s dalším archeologem Bc. Jiřím Ungerem mi byli neuvěřitelnou podporou, při hledání publikací a článků. A především dobré nálady.

Poděkování patří i mým rodičům. Díky nim mohu studovat a věnovat studiu převážnou část času. Mé sestře Alžbětě Váchalové a matce Simoně Váchalové chci poděkovat za gramatickou korekturu. Svému otci Tomáši Váchalovi za revizi textu.

Jistě ne na posledním místě chci poděkovat všem spolužákům s kterými jsem měl příležitost se za tři léta studia potkat a s nimiž jsem měl možnost prohlubovat své znalosti.

Anotace

Cílem práce je představit Vladimíra Podborského a jeho archeoreligionistiku především z religionistického pohledu. První část práce je zaměřena na terminologii a na problematické termíny v archeoreligionistice, používané Vladimírem Podborským. Po vyjasnění pojmů je přikročeno k druhé části práce, kde je zabýváno obdobím neolitu, se zaměřením na tehdejší religiozitu. Cílem práce není podat pohled na neolitickou religiozitu dnešní religionistiky, ale pohled archeoreligionistiky Vladimíra Podborského.

Klíčová slova

Religionistika; Archeologie; Archeoreligionistika; Vladimír Podborský; Neolit; Rondely; Venuše.

Title

The relation between archaeology and the study of religions in work of Vladimír Podborský

Annotation

The goal is to a present of Vladimir Podborsky and his study of archeoreligions, especially, from the perspective of the Study of religions. The first part focuses on the terminology and the problem in terms study of archeoreligions used by Vladimir Podborsky. After clarification of terms is exceeded in to the second part which is dealing with the Neolithic period, with a focus on the religions. The aim of the work does not give insight into Neolithic religiosity of today's religions, but the sight of Vladimir Podborsky and his study of archeoreligion's.

Keywords

Study of religions; Archeology; Study of archeoreligions; Vladimír Podborský; Neolit; Rondel enclosure; Velus figurines.

1	ÚVOD	8
2	VLADIMÍR PODBORSKÝ	10
3	TEORETICKÁ ČÁST – VYMEZENÍ POJMŮ	13
3.1	DEFINICE NÁBOŽENSTVÍ	14
3.2	EVOLUCIONISTICKÝ MODEL NÁBOŽENSTVÍ	15
3.2.1	<i>Animismus</i>	15
3.2.2	<i>Mana, Animatismus, Dynamismus</i>	16
3.3	MAGIE A NÁBOŽENSTVÍ	17
3.4	NÁBOŽENŠTÍ SPECIALISTÉ	19
4	NEOLIT	22
4.1	TEORETICKO-DOGMATICKÁ SLOŽKA	23
4.2	PRAKTICKO-KULTOVNÍ SLOŽKA	24
4.2.1	<i>Sociokultovní místa</i>	25
4.2.1.1	Neolitické svatyně	25
4.2.1.2	Evropské rondely	27
4.2.1.2.1	Astronomický model	30
4.2.1.2.2	Rondely jako hřiště	31
4.2.1.3	Přírodní a jiná sakrální místa	34
4.2.2	<i>Kultovní/sakrální předměty</i>	35
4.2.2.1	Antropomorfní a zoomorfní plastika	36
4.2.2.2	Sakrální nádoby a jiné artefakty	38
4.2.2.3	Spondylový šperk	39
4.2.3	<i>Symbols</i>	43
4.2.4	<i>Pohřební rituály</i>	44
4.3	INSTITUCIONÁLNĚ-ORGANIZAČNÍ SLOŽKA	48
5	ZÁVĚR	50
	BIBLIOGRAFIE	50
	PŘÍLOHY	56
	PŘÍLOHA Č. 1 – OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	56
	PŘÍLOHA Č.2 – ROZHOVOR S VLADIMÍREM PODBORSKÝM	74
	PŘÍLOHA Č.3 - BIBLIOGRAFIE VLADIMÍRA PODBORSKÉHO	79

1 Úvod

Tato práce je zaměřena na spolupráci religionistiky a archeologie jako archeoreligionistiky, tak jak ji představuje Vladimír Podborský, ve své několikaleté práci z poslední doby. K tomuto tématu mě vedla okolnost, že po celé roky mého dosavadního religionistického studia, o tomto tématu diskutuji s kolegou z plzeňské archeologie. Tyto diskuze začali v době vydání monumentálního díla V. Podborského „Náboženství pravěkých Evropanů“. Kniha nám poskytla podklady k přemýšlení o tomto směru spolupráce. A nyní i k napsání této práce, přestože oklikou.

Práce je pokusem nahlédnout na Podborského archeoreligionistiku z religionistického stanoviska.

Dříve než přistoupím k hlavnímu jádru mé práce, představím v první kapitole osobu Vladimíra Podborského z profesionálního hlediska. Jak z hlediska archeologického, tak religionistického.

Poté bude následovat malé nahlédnutí do problematiky sloučení výše zmíněných oborů. Z velké části se opřu o výše zmiňovanou knihu, kde je nastíněna metodologie. Sám autor o ní mluví jako o pokusu který má „spíše jen charakterizovat soubor, který lze označit jako archeoreligionistika.“¹ Tato skromnost vyplývá z faktu, že V. Podborský je prvním průkopníkem tohoto vědního oboru, „který se dosud ve středoevropském prostředí nedostatečně etabloval.“² První část, tohoto „pokusu“ je zaměřena na základy archeoreligionistiky, kde autor představuje obecně religionistické teorie se zaměřením na nejstarší dobu, nejstarší dobou je zde myšlena doba kamenná, 1.000.000 – 2.000 BC. Doba o které chybí jakékoli písemné zmínky. Přitom se již zde objevují první důkazy existence náboženství, a tak by měla být „historicko-teoretickým úvodem do druhé [...] části“³ knihy. Právě tímto se budu zabývat v první kapitole mé práce. Pokusím se zformulovat hlavní body archeoreligionistiky podle Podborského a případně poukázat na nedostatky z pohledu religionistiky.

Ve druhé části své práci se zaměřím už na samotnou analýzu pohledu Vladimíra Podborského na neolitickou religiozitu ve střední

---

¹ PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*, s. 3.

² Tamtéž s. 3.

³ Tamtéž s. 3.

Evropě. Výběr časového i prostorového zaměření práce je dán i zaměřením V. Podborského. Speciálně o religiozitě pravěké Moravy se zajímal celý svůj život a je zde nejlepší možnost sledovat dřívější výzkumnou práci, na jejímž základě je podaná teorie právě z knihy *Náboženství pravěkých Evropanů*.

Hlavní osou celé bakalářské práce je shrnout Podborského archeoreligionistiku. A také pokus konfrontovat jeho závěry s nejnovějšími poznatky z oborů kognitivní religionistiky a fenomenologie religionistiky. Cílem je dojít k závěrům jak chápat a používat knihy V. Podborského ve studích, kde se prolíná religionistika s archeologií.

2 Vladimír Podborský

Dříve než přejdeme k samotné práci, tedy k analýze Podborského práce na poli archeoreligionistiky, je nutností představit tuto osobnost z osobního i profesního hlediska.

Narodil se 10. září 1932 v Malhostovicích poblíž Tišnova. Tam roku 1951 ukončil reálné gymnázium maturitou. Mezi roky 1951 a 1956 studoval prehistorii a historii na filosofické fakultě brněnské university. Studia ukončil diplomovou prací z oboru prehistorie u profesorů E. Šimka a F. Kalouska. Ještě v posledním roku studia nastoupil na tehdejší katedru prehistorie FF UJEP v Brně jako asistent s polovičním úvazkem a této instituci zůstal věrný po celý život, až dodnes. Roku 1963 získal po obhajobě kandidátské disertace *Jihomoravská halštatská sídliště I.-II.* vědeckou hodnost CSc. A v roce 1968 se na FF tehdejší UJEP v Brně habilitoval spisem *Morava v pozdní době bronzové I.-II.* a byl jmenován docentem pravěké archeologie. Kvůli předlistopadovému režimu se stal profesorem pravěké archeologie až v roce 1990. Roku 1991 získal vědeckou hodnost doktor historických věd (DrSc.) prací o rondelu v Těšeticích-Kyjovicích v širokém evropském kontextu, *Těšetice-Kyjovice 4. Rondel osady lidu s moravskou malovanou keramikou.*

Po prof. PhDr. B. Dostálovi, DrSc. se stal v letech 1994-1998 druhým vedoucím obnoveného a nově v roce 1989 zformovaného pracoviště – Ústavu archeologie a muzeologie FF MU v Brně. Výrazně se pak podílel na jeho profilaci odborné i koncepci dlouhodobých studijních programů. Je předsedou komise pro státní závěrečné zkoušky z oboru archeologie, muzeologie a příležitostně také religionistiky, v letech 1996-2002, byl předsedou oborové rady doktorandského studia archeologie na FF MU v Brně a od 11. října 2000 je též v kooperaci se specialisty z Přírodovědecké fakulty MU v Brně členem oborové komise pro interdisciplinární studium kvartérů.

Také je či byl členem různých komisí při Ministerstvu kultury ČR (Archeologická komise MK ČR 1997-1998) a Národního památkového ústavu v Brně (od roku 1999 předseda Krajské archeologické komise jako poradní orgán ředitele), je stálým spolupracovníkem Grantové agentury ČR

v Praze a Vedeckej grantové agentúry Ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy v Bratislavě a Slovenskej akademie vied (VEGA). Byl a je členem řady redakčních a vědeckých rad (VR FF MU v Brně 1990-1998, Vědecké rady MU v Brně 1990-1998, VR AÚ AV ČR v Brně 1990-1992), pracuje v Moravské akademii pro vzdělání, vědu a umění, v letech 1994-1999 byl předsedou Nadace Býčí skála a z tohoto titulu zorganizoval roku 1995 mezinárodní konferenci Býčí skála v mezinárodních kontextech.

Již na počátku své vědecké i pedagogické kariéry se zaměřil na pravěk střední Evropy, a to hlavně období neolitu, doby bronzové a halštatské. Také se věnoval otázkám metodologie studia pravěku a archeoreligionistice. Prováděl též řadu terénních výzkumů, kde je nutno zmínit hlavně oblast Znojemska a obec Těšetice, kde se roku 1999 stal čestným občanem. Právě polykulturní lokalita Těšetice-Kyjovice se stala jeho životním údělem. Roku 1964 tam provedl zjišťovací odkryv, který od roku 1967 přerostl v systematický školní výzkum trvající dodnes. Na této lokalitě, za vedení V. Podborského byly aplikovány nové metody, mnohé u nás poprvé. Jmenujme alespoň počátky geofyzikální prospekce i leteckého snímkování, vznik nové mezní disciplíny – petroarcheologie studující kamenné artefakty, využití matematicko-statistických metod při zpracování archeologického materiálu, ale především zde byly vzhledem k objevu kruhového příkopu kultury s moravskou malovanou keramikou a jeho systematického odkryvu položeny základy pro rozvoj tzv. „rondelové archeologie“ ve střední Evropě.⁴

K religionistice, jako takové, se dostal při svých studijních pobytech a později jako hostující profesor v Polsku, kde se religionistické studie rozvíjely i za totalitního režimu. Právě v Polsku už se i dříve setkávala religionistika a archeologie při studiích pravěkých náboženství. Sám říká, že se k tomuto interdisciplinárnímu oboru dostal skrze výzkumy rondelů, při pokusech o jejich interpretaci.⁵ Ovšem ani pro člověka s takovým širokým záběrem není jednoduché propojit tyto dva obory. Sám k tomu v úvodu do *Náboženství starých Evropanů* říká: „Při přípravě práce jsem narážel na chronické problémy s odbornou literaturou. Ani ne tak pro její záplavu a

---

⁴ Viz. *K poctě Vladimíru Podborskému. Přátelé a žáci k sedmdesátým narozeninám.*

⁵ Viz. Příloha č.2.

často nesnadnou dostupnost, jako spíše pro její ideovou pluralitu; orientace ve spleti subtilních teoretických problémů světové religionistiky vskutku není jednoduchá, zvláště pro autora s převážně archeologickým školením, který ze své profese tíhne spíše k faktografii než k filo[s]ofii.“⁶

„Sama sféra duchovního života se jaksí přirozeně vymyká běžné archeologické praxi; ta bývá spojována především s materiální kulturou. Mállokterý archeolog se proto touto otázkou zabývá. Ponechává ji spíše k řešení badatelům soumezních oborů, či přímo etnologům, religionistům, historikům apod.; ti však často nemají vztah k archeologickým pramenům a jako zdroj možných informací o duchovním životě člověka je nestudují.“⁷

---

⁶ PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*, s. 3.

⁷ PODBORSKÝ, V., *K možnosti identifikace jevů duchovního života v archeologických pramenech*, s. 23.

3 Teoretická část – vymezení pojmů

V této části samotné práce se podíváme blíže na problematické body při studiu náboženství v religionistice. Jde především o samotnou definici, co je náboženství. Dále se podíváme na evolucionistický model vývoje náboženství, který je hlavní páteří archeoreligionistiky V. Podborského. Podíváme se na systém animismu a poté na pojem *mana* z kterého vznikl systém animatismu. S oběma pojmy V. Podborský pracuje a oba jsou v dnešní religionistice zproblematizované. V další podkapitole budeme mluvit o vztahu magie a náboženství. Na konec probereme problém institucionálně-organizační složky a náboženských specialistů.

Dříve než ovšem přikročíme dál, musíme zde vyjasnit termíny, které V. Podborský užívá v rozdělení náboženství, na různé složky a které hrají značnou roli v jeho archeoreligionistickém bádání a budou tedy užívány i v této práci.

Jedná se o: teoreticko-dogmatickou, prakticko-kultovní a institucionálně-organizační složky. V části teoreticko-dogmatické se jedná hlavně o mytologie, mýt v nejširším smyslu toho slova. V prakticko-kultovní je řeč o empirických projevech mytologie, tedy ryt. Právě pro tuto oblast je archeologie nanejvýš důležitá, jelikož dodává potřebné artefakty či ekofakt, na základě kterých můžeme rekonstruovat ryty. Mýt a ryt společně představují rituál. „Právě vlastní náboženská (doktrína), kterou nelze archeologicky přímo identifikovat, prokazovat či konkretizovat, která však v životě lidí hrála dominantní roli; patří teď svým způsobem do „archeologie nenalézaného“ či „primárně nezjistitelného“.“⁸ Proto spojení religionistiky a archeologie.

Kulturní difusí se rituál předával do dalších kultur, ovšem měnil při tom svou mýtickou část. Tedy pouze ryt zůstával stejný.⁹ V archeologické obci na to poukázal Jiří Unger ve své bakalářské práci,¹⁰ kde poukazuje na ryty v lidovém křesťanství, které sahají do dob slovanského náboženství.

---

⁸ PODBORSKÝ, V., *Studium religiozity pravěku jako varianta „archeologie nenalézaného“* s. 187.

⁹ Viz. WIDENGREN, G., *Fenomenologia religii*.

¹⁰ Viz. UNGER, J., *Druhotné využití starších archeologických artefaktů v mladším období*.

Poslední institucionálně-organizační složka se zaměřuje na otázku existence náboženských specialistů, tedy „šamanů“, „kněží“, „druidů“, abych užil některých výrazů kterými disponuje V. Podborský. Problémem názvu náboženských specialistů se budu zabývat v příslušné kapitole.

Ještě bych zde rád upozornil na názor recenzentů na knihu *Náboženství pravěkých Evropanů*. Autoři se k tomuto roztržidění náboženských složek stavějí negativně a prohlašují ho při studiu archaických náboženství za neopodstatněné a nazývají ho křesťanským pohledem na věc.¹¹ S tímto názorem bych nesouhlasil, jelikož rozdělení na složky mýt a ryt je zásadní jak při studiu dnešních náboženství, tak jistě i archaických.

3.1 Definice náboženství

Jedna z hlavních otázek religionistiky, dodnes prodiskutovávaná z různých vědních hledisek. „Někteří religionisté na tuto otázku dokonce rezignovali.“¹² V knize *Náboženství pravěkých Evropanů* je kapitola zabývající se definicí náboženství. Autor představuje více, i již historických, definic. Ovšem není tam explicitně vyjádřeno stanovisko, jak tedy bude na pojem náboženství nahlíženo dále. Jasnou definici V. Podborský vyjádřil až ve sborníku „Studium sociálních a duchovních struktur pravěku“, větou která zní: Náboženství je „vztah člověka k něčemu, co jej přesahuje a na čem je závislý, jako otázku po poslední pravdě, či rámec pro celkovou orientaci člověka, jako antropologickou konstantu či vyšší princip mravní“.¹³ Vidíme zde syntézu více definic, od strukturalismu až po filosofii. Všechny mají v dnešní religionistice své opodstatněné místo.

V této práci se budeme držet strukturalistické definice Ivana Štampacha. „Náboženství je vztah člověka k transcendentní skutečnosti.“¹⁴

---

¹¹Viz. HAVELKA, R., CHALUPA, A., *Vladimír Podborský, Náboženství pravěkých Evropanů*. s. 294.

¹² Viz. Štampach, I. O., *Přehled religionistiky*.

¹³ PODBORSKÝ, V., *Studium sociálních a duchovních struktur pravěku*. s. 19.

¹⁴ ŠTAMPACH, I. O., *Přehled religionistiky*. s. 30.

3.2 Evolucionistický model náboženství

Sám Podborský se k tomuto na konci příslušné kapitoly vyjadřuje tak, že „[n]aznačený model nelze v žádném případě chápat jako mechanickou návaznost jednoho (vyššího) jevu na jiný (nižší). V žádném jiném oboru by schematizace nebyla škodlivější než právě v oblasti duchovního života lidí. Mechanický evolucionismus je třeba zásadně odmítnout, zároveň však neodvrhnout samotnou myšlenku evoluce.“¹⁵ Je samozřejmě otázka zda náboženství je evolucionistické, jestli nemůže deevolucionovat.

V. Podborský přiřazuje k určitým obdobím evolucionistické modely náboženství. Pro mladý paleolit (40.000 – 10.000 BC) je dán dynamismus a kult předků, v pozdním paleolitu (10.000 – 8.000 BC) počátky animismu, v konečném paleolitu (8.000 – 6.000 BC) animatismus a démonismus, pro neolit (6.000 – 4.000 BC) animatismus, animismus, démonismus a prototeismus, poslední co zde uvedu je eneolit (4.000 – 2.000 BC) v kterém je počátek polyteismu. Jak jsem už výše zmínil blíže se podíváme na samotné pojetí animismu a animatismus. Jeho vznik a hlavně na nazírání soudobé religionistiky na tyto evolucionistické termíny.

3.2.1 Animismus

V. Podborský uvádí, že to „je víra v existenci a uctívání nehmotné, zpravidla nesmrtelné duše. [V]yrostl pravděpodobně ze snů, v nichž se člověk „setkával“ s již neexistujícími bytostmi a předměty, z halucinací, z pozorování vlastního, odrazu své podoby ve vodní hladině apod.“¹⁶

Trochu více se podíváme na Edwarda Burnetta Tylora (1832-1917), jenž pojem animismu zavedl. Švédský fenomenolog náboženství Geo Widengren (1907-1996) o něm píše : „Byl přesvědčený, že náboženská víra vznikla na nejnižším stupni rozvoje kultury, hlavně z pozorování dvou biologických problémů. Jeden z nich se týkal rozdílu mezi živým a mrtvým tělem, druhý zase otázkou lidských postav, které se ukazovaly ve snech a v halucinacích. [P]rvní otázka je potvrzením, že každý člověk vlastní princip žití, který dává jeho tělu schopnost žít a dělat, ovšem může tělo

¹⁵ PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s. 74.; Též viz. Příloha č.2.

¹⁶ PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s. 72.

opustit. Druhý problém je rozřešen přijmutím existence stínu člověka, který se také mohl odprostit od těla. Protože obě dvě představy podlehly sloučení vznikla idea duše, *animy*, ducha.“¹⁷

Máme tedy už mnohem jasnější představu co je onen animismus, a jakým filosofickým přístupem se k němu došlo. A pokud se na tento termín podíváme z fenomenologického hlediska, vidíme, že ho můžeme užít pouze jako jednu formu vyjadřování náboženství a tedy víry v duši. Nemůžeme ho však užívat ve smyslu náboženského modelu, jelikož vyjadřuje jen jeden z více aspektů náboženství. Pokud bychom uznali animismus za náboženství, museli bychom mluvit o každém náboženství, které má víru v duši a nějakým způsobem se k ní vztahuje, za animismus.

3.2.2 Mana, Animatismus, Dynamismus

Nejprve se zde zastavíme u termínu *mana*, kterýžto je podkladem pro další úvahy této podkapitoly. Tento termín V. Podborský ve svém díle nereflktuje, ale pouze ho užívá při popisu modelů prvotních náboženství.

„[V]ystupuje jako fenomén neosobní síly, s kterým pod označením *mana* seznámil Robert H. Codrington (1830-1922) na základě výzkumů v Melanésii.“¹⁸ V dalších entologických výzkumech byly s pojmem *mana* sloučeny další výrazy, např. *orenda* u Irokézů, *sila* u Eskymáků, *nzambi* u kmenů střední a západní Afriky nebo *tondi* u indonézkých Bataků. Na základě těchto podobností Robert Ranulph Marett (1866-1943) vytvořil pojem animatismus. Na podkladě výzkumů Friedricha Rudolfa Lehmana (1887-1969), tvrdí Widengren, „že toto pojetí [*mana*] se vždy odvozuje ve svém původu od osobní síly,“¹⁹ a navíc „[s]lovo *mana* samo o sobě nemá

---

¹⁷ WIDENGREN, G., *Fenomenologia religii*. S. 28. Był on przekonany, że wiara religijna powstała na najniższym stopniu rozwoju kultury przede wszystkim z obserwacji dwóch problemów biologicznych. Jeden z nich dotyczył różnicy między ciałem żywym i martwym, drugi zaś kwestii postaci ludzkich, która pojawiały się w snach i w widzeniach. Pierwsze pytanie jest stwierdzenie, iż każdy człowiek posiada zasadę życia, która udziela jego ciału zdolność do życia i działania, jednakże może ona ciało opuścić. Problem drugi rozważano przyjmując istnienie obrazu cienia, który również mógł się uwalniać od ciała. Ponieważ owe dwa wyobrażenia uległy utożsamieniu, utworzona została idea duszy, *animy*, ducha.

¹⁸ HORYNA, B., *Úvod do religionistiky*. s. 35.

¹⁹ WIDENGREN, G., *Fenomenologia religii*. s. 23. iż pojęcie to wywodzi się w swoim pochodzeniu zawsze od istoty osobowej.

žádného konkrétního náboženského nebo magického značení,²⁰ ale získá ho „až díky podmětu, do kterého bude vloučeno jako přívlastek, a který z jiných důvodů už měl status náboženský či magický.“²¹ Můžeme tedy říci, že pojetí *mana* značí sílu osoby. Osoba zde může být člověk, duch, bůh atd. a podle podstaty osoby se projeví zda bude mít přívlastek náboženský, magický a nebo pouze výjimečný vůči ostatním lidem.

R. R. Marett zformuloval pojetí animatismu jako kritiku Tylorova animismu. Marett tedy stavěl animatismus evolucionisticky jako starší formu náboženství. „Tvrdil zejména, že člověk „primitivní“ má sklon, aby všechno co podle něj je svaté, pojímal jako živé a obdařené citem nebo vůlí. [...] Pojetí animatismu zahrnuje tedy, podle něho, pouze na to, co má sílu, manu, nazírat pozitivně“²² Vidíme tedy zásadní problém v tomto pojetí a to právě v pojetí *mana* na kterém byl postaven. Jak jsem již napsal, pojetí *mana* má zcela jiné značení a tudíž pro pojetí animatismu nemáme, v smyslu jeho rozumění, žádných etnografických paralel. Tedy ho dnes musíme na základě novějších výzkumů odložit jako neopodstatněný.

Taktéž dynamismus je vystaven na pojetí *mana*. Rozdíl mezi tímto pojetím a animatismem je v tom, že pojem animatismus dává spíše důraz na vztah k oné síle a dynamismus tedy pouze konstatuje existenci oné síly. Takže stejně jako v předchozím případě nemáme paralely ve skutečnosti. Navíc pokud bychom se důsledně drželi naší definice náboženství, nemohli bychom o dynamismu mluvit jako o náboženství, jelikož zde není žádný vztah k transcendentnu.

3.3 Magie a náboženství

Pojem magie je při výzkumu náboženství jedním z hlavních problémů a při výzkumu předliterárních kultur se tento problém ukazuje více zřetelně. V religionistické obci existuje více definic jak nazírat na vztah

---

²⁰ WIDENGREN, G., *Fenomenologia religii*. s. 24. Słowo *mana* samo w sobie nie posiada żadnego szczególnego religijnego czy magicznego znaczenia.

²¹ Tamtéž. s. 24. dopiero dzięki podmiotowi, do którego zostaje dołączone jako jego przydawka, a który z innych powodów miał już status religijnego bądź magicznego.

²² Tamtéž. s. 29. Twierdził on mianowicie, że człowiek „prymitywny” wykazuje skłonność, by wszystko, co dla niego jest święte, pojmować jako żywe i obdarzone uczuciem oraz wolą. [...] Pojęcie *animatyzmu* obowiązuje więc, według niego, tylko dla czegoś, co posiada siłę, *mana*, patrząc pozytywnie.

magie a náboženství. Nyní se podíváme jak se k tomuto problému staví V. Podborský.

„Řecké a latinské výrazy „*mageia*“ a „*magia*“ charakterizují magii jako učení „mágů“ – perských zoroastriánských kněží. [...] Tato charakteristika ovšem zachycuje magii již ve velmi vyspělém stadiu vývoje, kam ji přivedli staří Egypťané, Peršané, Chaldejci a Židé.“²³ Z toho vyplývá, že pojem magie nemůžeme užívat pro archaické kultury. Můžeme „primární (nižší) magii chápat jako jejich [archaických náboženství] praktickou, kultovní součást; pro odlišení od skutečné magie však raději budeme kultovní složku nejstarších religii označovat jako „zaklinačství“ nebo „čarodějnictví“.“²⁴ V užití těchto dvou výrazů spatřujeme rezignaci na problém magie, který bychom právě naopak viděli, v typu tohoto bádání, jako jeden z nejvážnějších. Přeci jen pojem magie je jedním z ústředních pojmů v preliterárních náboženstvích a to i přesto „že v archaickém světě se magie a náboženství navzájem prolínají, a že některé archaické náboženské systémy (šamanismus, totemismus) mají přímo magický charakter,“²⁵ nemůžeme tuto otázku pouze odhodit zavedením nových pojmů bez apriorního významu. Navrhujeme zde psychologické rozlišení magie od náboženství. „[N]áboženství a magie jsou dvě diametrálně opačné psychologické reakce. V náboženství člověk cítí svoji podřazenost síle, určující jeho životní osud, zatímco v magii se domnívá, že on sám jest tou silou nebo že alespoň má nad ní kontrolu.“²⁶

Výše v citátu V. Podborského je, že prakticko-kultovní složka má charakter pouze magický, vzhledem k tomu, že „teoretická složka (doktrína) tehdy existovala nanejvýš v zárodečné formě nebo jen v intuici.“²⁷ Ovšem potom se nám zcela vytrácí nábožensko-rituální charakter. Takové východisko by bylo zjednodušením naší problematiky. Delacroix ukazuje

---

²³ PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s. 28 a 29.

²⁴ Tamtéž. s. 29.

²⁵ Tamtéž. s. 29.

²⁶ WIDENGREN, G., *Fenomenologia religii*.s. 20. [R]eligia i magia stanowią dwie diametralnie przeciwstawne reakcje psychiczne. W religii człowiek czuje swoją zależność od siły określającej jego przeznaczenie w bycie, podczas gdy w magii mniema od, iż sam jest ową siłą lub też że przynajmniej sprawuje nad nią kontrolę.

²⁷ PODBORSSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. str. 29.

spíše na „silné překonání věřícího ve skutečnost rytu.“²⁸ Tedy že artefakty, které můžeme interpretovat jako užité při rituálu, nemají magický charakter, ale že mají představovat prostředek pro komunikaci s božstvem. Takové artefakty budeme nazývat svátostmi. Podle naší definice, tedy nemají magický charakter ve smyslu ovládnání toho konkrétního božstva.

Ještě zde vyvstává otázka, proč v té době byla teoretická složka v zárodečné formě? Přeci mytologie je projevována jazykem. Pokud ovšem přijmeme hypotézu Waltera Burkerta, že náboženství existuje minimálně od té doby co jazyk, který se v dnešním slova chápání objevuje s *Homo sapiens sapiens*, tedy v době kulturní revoluce, datováno okolo 40.000 BC.

I když náboženství může být starší, jak ukazují pohřební rituály neandrtálců. U kterých může být mytologie předávána jiným způsobem než jazykem v dnešním slova smyslu.²⁹ Pro které období by tedy mohl platit předpoklad, že teoretická složka byla na počátku cesty ke složitějším mytologiím?

Nebo jak složitá či jednoduchá mohla být mytologie kulturní revoluce, když se podíváme na jeskynní malby, dříve považované za loveckou magii. Ovšem na základech výzkumů se změněnými stavy vědomí, se tyto složité malby ukazují v jiném světle, než jako pouhá lovecká magie. Museli tedy být podloženy komplexní mytologií.³⁰

3.4 Náboženští specialisté

V. Podborský se k této otázce staví rozpačitě. Pro nejstarší dobu, paleolit, mluví o šamanismu a šamanech. Ovšem distancuje se od těchto pojmů, vzhledem k modernímu vývoji šamanismu zvláště na Sibiři po pádu SSSR. Právě tyto formy religiozity jsou však dnes v antropologii i religionistice označovány jako neošamanismus.³¹ Pro dobu neolitu, která nás bude zajímat, mluví o ženách – kněžkách, které však ještě nejsou samostatnou sociální vrstvou.

---

²⁸ WIDENGREN, G., *Fenomenologia religii*. s. 222. silne przekonanie wierzącego o skuteczności rytu.

²⁹ Viz. BURKERT, W., *Stwarzanie świętości*.

³⁰ Viz. LEWIS-WILLIAMS, D., *Mysl v jeskyni*.

³¹ Viz. Bowle, Fione *Antropologie náboženství*.

Také se dotýká pojmu kouzelníci, ke kterému uvádí dva příklady z deníku Právo. Jeden obsahuje zprávu o zavraždění kouzelníků v Kongu a druhý v Indii. Tím tedy jako kouzelníky či čaroděje označuje lidi žijící mimo společnost, kteří působí zlou mocí na lidi. Z těchto důvodů jsou pronásledováni. Uvádí i případ par excellence pronásledování čarodějnic v křesťanské kultuře. Z toho vyjadřuje hypotézu, že i v pravěku žili lidé mimo společnost, kterým byli prisuzovány zlé úmysly vůči lidem uskutečňované za pomoci magie.

Bohužel se nevyjadřuje k přesné terminologii těchto specialistů a v jeho pracích se objevují křesťanské pojmy vedle dalších pojmů a nečiní mezi nimi rozdíl. Všechny ovšem uzávorkovává, aby bylo jasné, že použité termíny jsou pouze pracovní. Při čtení o neolitické religiozitě mohou být pojmy jako kněžky či kněží zavádějící. Pojmy jako čarodějové, zaklínači, šamani, kouzelníci už tolik ne, ovšem stále nám chybí ucelená terminologie.

Åke Hultkrantz sestavil vyčerpávající soupis vlastností typických pro arktický šamanismus:

„Šaman je „funkcionář společnosti, který s pomocí strážných duchů dosahuje extáze, aby si vytvořil vztah k nadpřirozenému světu jménem příslušné skupiny“. Termínem „šaman“ ... rozumím osobu mužského či ženského pohlaví, která je na základě svého výcviku či duchovního nadání schopna působit jako prostředník mezi příslušníky své společenské skupiny (v některých případech příslušníky jiné společenské skupiny) a nadpřirozených sil. Styk s ostatním světem se uskutečňuje extází či transem, což znamená totéž. Trans je předzvěstí příchodu strážných duchů. Ve své plně rozvinuté podobě může také znamenat, že se objevili mocní duchové přicházející z odlehlých míst, aby poradili a pomohli. Vzlety šamanovy duše předpokládají hluboký, někdy kataleptický trans. Tyto vzlety mohou zahrnovat vyhledávání ztracených či zabloudivších duší, přenos duše zemřelého do země mrtvých a výzvědnou výpravu do míst v tomto světě nebo na onen svět, nebo návštěvu vysoce postavených nadpřirozených bytostí, jež mají v moci osud a blaho lidí.“³²

---

³² BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. s.191.

Na tomto základě budeme v této práci používat pojem šamanismus i šaman. Stále přitom budeme mít na mysli, že jde pouze o etnografickou paralelu, která se na základě dalších výzkumů a poznatků na poli pravěkých náboženských specialistů, může ukázat jako nepravdivá a mylná.

4 Neolit

V této druhé části se už budeme zabývat konkrétní historickou etapou. Jak jsem naznačil již v úvodu, podíváme se na pohled V. Podborského na religiozitu období neolitu. Pokusím se i v této práci, pro přehlednost, držet schématu podkapitol podle výše zmíněných složek náboženství.

S nástupem neolitu je spojována tzv. neolitická revoluce. Jde o změnu způsobu života. „Od lovu a sběru přírodních plodin, začalo [lidstvo] přecházet k pastevectví a zemědělství.“³³ Pokud však užíváme pojmu revoluce, nemáme tím na mysli bleskový přerod, ale v této souvislosti mluvíme o celé epoše jako o revoluci. Kde to vlastně začalo? V. Podborský představuje teorii difuze z oblasti úrodného půlměsíce, začínající v 8./7. stoletím BC, kterážto byla zapříčiněna populační explozí navazující na produktivní způsob života. Někteří ve spojitosti s touto teorií mluví také o prvních Indoevropanech. Migrace měla vycházet z oblasti Úrodného půlměsíce konkrétně z nalezišť Çatal Hüyük, Jerycho nebo Göbekli Tepe. O nich budeme mluvit později. Jeden směr difuze vedl přes Kypr a Krétu do Evropy. Další směry vedly do severní Afriky, Indie a přes Čínu, tichomořské ostrůvky až do Ameriky.³⁴ Dále zmiňuje novější teorii autochtonního vývoje z původního obyvatelstva. Ovšem na jižní Moravě dosud nejsou nálezy mezolitů žijících bez znalosti keramické výroby neolitickým způsobem života. Třetí a podle V. Podborského nejvěrohodnější je teorie substrátová, podle níž se příchozí neolitci setkávali s autochtonní populací, mezolitci (substrát). Kdy se stará populace postupně asimilovala.³⁵

Pro nás je důležitý neolit střední Evropy. Nemůžeme zde mluvit o jakési jednolité epoše. Datace se přibližně umísťuje mezi daty 6.000-4.000 BC. Konkrétně pro Moravu 5.600-3.900/3.700 BC. Jako o první neolitické kultuře se na území dnešní České republiky mluví o kultuře s lineární keramikou (KLK, dále bude textu označován jako lid s LnK), 5.600-4.900 BC, dále kultura s vypíchanou keramikou (KVK, dále jako lid s VK), 4.900-

³³ PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s. 131.

³⁴ Viz. SZYJEWSKI, A. *Etnologia religii*. s. 396-398.

³⁵ PODBORSKÝ, V., *Pravěké dějiny Moravy*. s. 71.

4.600 BC až po lengyelskou kulturu (LENG, dále LengK), 4.600-3.900/3.700 BC, pro nás je důležitá její odnož vyskytující se na území dnešní Moravy a Dolního Rakouska a označovaná jako kultura s moravskou malovanou keramikou (MMK). V obrazové příloze je přiloženo chronologické schéma (obr. 1).

4.1 Teoreticko-dogmatická složka

„Teprve neolit přináší naplnění animistických idejí nástupem abstraktního myšlení, dualismem těla a nehmotné lidské duše, představou materiálního a posléze i pomyslného abstraktního posmrtného života“³⁶

Podívejme se na tuto větu blíže. Je zde nastíněna teorie, že abstraktní myšlení přichází do střední Evropy v době neolitické revoluce. Více bych tu rozvedl myšlenku kognitivního archeologa Davida Lewise-Williamse, kterého jsem již zmínil výše (viz. str 11). Svou teorii rozvíjí na základě výzkumů změněných stavů vědomí a jeskynních maleb, které V. Podborský stále považuje za loveckou magii.³⁷ Lewis-Williams nachází paralely mezi geometrickými vzorci vyskytujícími se na stěnách mezi malbami, na které nebyl dříve brán zřetel, a kresbami a představami lidí pod vlivem LSD. Dochází k závěru, že mladopaleolitičtí šamani se uváděli za pomoci různých technik (bubnování, užívání halucinogenních látek, smyslové deprivace apod.) do stavů změněného vědomí. V těchto stavech pomocí malování komunikovali se světem do kterého byl vytvořen vstup skrze stěnu jeskyně.³⁸

Důležité co z toho pro nás vyplývá je, že mladopaleolitičtí lovci již měli abstraktní myšlení, tedy už více než 35.000 let před příchodem neoliticů.

S čím můžeme souhlasit je, že neolitci začínají spojovat zemi s ženou a nebe s mužem. Děje se tak z důvodu přeměny na zemědělskou společnost, kde země a nebe začínají obstarávat nejvýznamnější role v životě člověka. Těhotenství ženy představuje plodnost, tedy další život. Tak vzniká představa Matky Země – Magna Mater. Důležité je si uvědomit, že tyto

---

³⁶ PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů.*, s. 132.

³⁷ Viz. Tamtéž. s.132.

³⁸ Viz. LEWIS-WILLIAMS, D., *Mysl v jeskyni.*

představy vznikají už na Předním východě, neolitického to kulturního centra. Dosvědčují to nalezené figurky žen-matek. Prototyp takové figurky byl nalezen v Çatal Hüyük v Turecku, 7.000 BC (obr. 2). Dále lze sledovat figurky na cestě difuze až do střední Evropy. Na Balkáně (obr. 3) a „ve zjednodušeném pojetí i ve středním Podunají.“³⁹ Dřívější teorie na základě nálezů tzv. „Venuší“ mluvily už o antropomorfizované podobě ženského božstva. Avšak proti tomu se V. Podborský staví a na základě výzkumů jak sošek, tak jejich geografické uložení, podává jejich jinou interpretaci, avšak i ta je dnes v religionistice považována za zastaralou. Blíže se tím budeme zabývat v další kapitole.

4.2 Prakticko-kultovní složka

„Prakticko-kultovní složku neolitických religii nám přibližují jednak archeologické doklady původních kultovních míst nebo keramické modely těchto kultišť, jednak kultovní/sakrální, většinou keramické, předměty“⁴⁰ Vzhledem k nástupu zemědělství dochází k transformování rituálů na agrární čas. V. Podborský zde mluví o „agrární magii“,⁴¹ která je založena na imitaci a která zahrnovala „až výstřední projevy sexuální magie spojenými s krvavými oběťmi.“⁴²

Rád bych zde upozornil na paralely s agrárními rituály v Mezopotámii či v Egyptě ke kterým se nám dochovaly i mýty, zde šlo především o napodobení činnosti Boha či bohatýra. To se pojí i s mýtickým chápáním času jak o něm mluví Mircea Eliade (1907-1986).⁴³ Potom tedy samozřejmě nemůžeme mluvit pouze o „agrární magii“, ale musíme vzít v potaz mnoho dalších faktorů vztahu člověka a transcendentna, a materiálních projevů tohoto vztahu. Potom nám může vyvstat otázka jaké svátosti byly používány v jakém agrárním rituále.

Také by nás zajímalo z jakého úhlu pohledu máme nazírat na pojem „výstřední projevy sexuální magie.“ Jestli výstřední pro dobu neolitickou, či pro dobu dnešní. Jestli dnešní, kde podle V. Podborského je ona hranice, že

³⁹ PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s. 133.

⁴⁰ Tamtéž. s. 133.

⁴¹ Tamtéž. s. 135.

⁴² Tamtéž. s. 135.

⁴³ Viz. ELIADE, M., *Posvátno a profáno*.

to je již výstřední. V sociokulturní antropologii se užívá pojmu europocentrismus. Zde bychom mohli mluvit o modernocentrismu. Tak jako dnes antropologové užívají termínu kulturního relativismu, což značí zkoumat každou kulturu z ní samé, musíme i my, při studii zaniklých kultur, tento termín užívat. Což vlastně v důsledku znamená odprostit se od teorie evolucionismu, alespoň v poli bádání lidské představivosti a mozkové činnosti.

4.2.1 Sociokulturní místa

Budeme se zde zabývat, jak svatyněmi, rondely, přírodními posvátnými místy i čtvercovými kultovními místy. Zvláštní místo bude věnováno rondelové architektuře.

4.2.1.1 Neolitické svatyně

Pokud budeme hledat paralely s jinými geografickými místy, můžeme se podívat do lokalit „Úrodného půlměsíce“, kde se nacházejí pozoruhodné neolitické svatyně. Také můžeme, z druhé strany časové linie, vzít v potaz svatyně egejské kultury ve Středomoří doby bronzové.

Nejvýznamnější jsou však svatyně objevené ve východní a střední Evropě, které jsou datovány do doby neolit. Jsou to především velké svatyně z Parťy, z lokality Sabatinovka II z Ukrajiny a Vésztő-Mágor v Maďarsku. Kromě těchto velkých svatyních máme nálezy tzv. domácích svatyní, nacházející se i na území České republiky. „V obydlích lidu tripolské kultury se u pecí či krbů nacházely jakési rošty s otvory, do nichž se stavěly lidské (především ženské) figurky (obr. 4) – symboly předků, chránící klid domácího krbu a obydlí vůbec.“⁴⁴

„Chrém Démétry na lokalitě Sabatinovka II (obr. 5) odkryli ukrajinští archeologové na sídlišti lidí cucutensko-tripolské kultury mladšího neolitu (cca. 4800-4600 BC). Na ploše asi 70 m se nacházely zbytky velké hliněné budovy obdélníkového půdorysu s chodbovým vstupem z východní strany, před nímž byl kameny vyskládan útvar

---

⁴⁴ PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s. 137.

s hliněnou ženskou figurkou – „strážkyní“. Vnitřní plocha svatyně byla rozdělena na tři části: vstupní prostor, určený zřejmě pro účastníky obřadů – byl bez jakýkoliv významnějších sakrálních atributů; ve druhé – centrální části stála hliněná pec, u ní lidská soška, na peci hliněné nádoby (mezi nimi také hrnec s kremací býka), opodál 5 znotěrek s 5 ženskými figurkami; v nejdůležitější zadní části stavby stál velký (600x275x40-50 cm) hliněný „oltář“ a vedle něho skutečné hliněné „křeslo“ s opěradlem zdobeným býčími rohy; na „oltáři“ se nacházelo 16 ženských sošek sedících na hliněných křeslících s býčími rohy a obřadními nádobami. – Objekt je považován za svatyni, v níž se konaly periodické jarní obřady obnovy sil přírody, magie úrody země a klíčícího zrna, spojené s rituálním mletím obilí, přípravou těsta a s pečením chleba. Průběh obřadů ukazuje seskupení ženských sošek. Zrno rozemílalo pět žen ve střední části „chrámu“, šestá žena rozdělávala oheň v peci. Magickou sílu zrna, těstu a chlebu dodávala „bohyně plodnosti“ sedící na oltáři. Celý obřad řídila žena – „matka rodu“, sedící v křesle vedle oltáře.“⁴⁵

„Jinou reálnou neolitickou svatyní – obytný dům? – odkryli maďarští archeologové na dlouhodobě osídlené lokalitě Vésztő-Mágor v Potisi (obr. 6). Kultovní místo zde existovalo v několika stavebních fázích: nejlépe dochované byly nálezy svatyně 4. stavebního horizontu, v jehož rámci byla budova renovována novou stavební technikou (s kůlovou konstrukcí) na obdélníkové ploše 13x5,3 – 5,5 m (snad s vnitřní příčkou), s vchodem z jihovýchodního rohu. Jemně omítnuté stěny budovy s vnitřní malovanou výzdobou se do doby výzkumu dochovaly do výše až 40 cm, výjimečně až do 70 cm. Několikrát obnovovaná podlaha vnitřku dosahovala síly až 30 cm. V obou předpokládaných částech budovy byla zjištěna několikrát obnovovaná ohniště. Pod sutinami stavby se našlo větší množství inventáře domu, keramika, kamenné a kostěné nástroje, doklady tkaní látek a přípravy kamenných nástrojů, znotěrky atd., takže vznikl dojem, že jde o běžný profánní dům. Vzhledem k velkému počtu kulturních předmětů se však ustálil názor, že šlo o svatyni, případně o sídlo „kněze“ se sakrálním zařízením sloužícím celé sídlištní jednotce. Dominantou vnitřního inventáře

---

⁴⁵ Tamtéž. s. 137.

svatyně byla monumentální (výška cca 80 cm) na „trůnu“ sedící ženská figura, buď samostatná plastika nebo antropomorfní nádoba „potiského typu“ (obr. 7); autory příslušné publikace (Hegedüs – Makkay) byla označena jako „trůnící bohyně“. Potencionální sakrální inventář (keramické kultovní stolečky, nádoby na lidských nožičkách, nádoby s otvorem kryté pokličkou určené libacím, kubické nebo kotlovité nádoby, velká zásobnicová nádoba, krbový podstavec s rohy („Kulthorn“ – jakýsi prototyp „měsícovitých idolů“ doby popelnicových polí), plochá kamenná deska, kamenné sekery, ožehnutý jelení paroh, zvířecí kosti) byl soustředěný do několika skupin; i když se v objektu nenašla žádná „obětní jáma“, předpokládá se tam příprava a provádění zvířecích obětí a dalších sakrálních obřadů směřujících k zajištění úrody (skladování a „svěcení“ obilí určené k setí, příprava posvátných pokrmů, úlitba a přinášení votivních darů (chtonickému?) božstvu atd.“⁴⁶

4.2.1.2 Evropské rondely

Pro střední a středozápadní Evropu jsou však příznačnější objekty označované jako rondely. Jedná se o terénní kruhové areály obehnané jedním nebo více příkopy a palisádami. Převážně se čtyřmi vchody na každé světové straně. Jsou ovšem i nálezy rondelů s dvěma vchody (Strögen, Rakousko) anebo na druhé straně spektra s vchody šesti (Golianovo, Slovensko). Dříve se pro tyto stavby užívalo výrazů jako kruhový opevněný areál, kruhová pevnost apod. jednotně se dnes označují jako rondely. V. Podborský navrhuje objasňující termín sociokultovní architektura (viz níže).

První kruhový rondel se podařilo odkrýt německému archeologovi J. Maurerovi v letech 1919 - 1924 na neolitickém sídlišti Kotchingendorf. Bohužel na jeho objev se zapomělo.⁴⁷ Až nález V. Podborského neolitického rondelu Těšetice-Kyjovice, na Znojemsku, plně otevřel otázku těchto objektů. K dalším objevům těchto staveb výrazně přispěla letecká archeologie, která se začala rozvíjet na českém území po roce 1989, kdy se

---

⁴⁶ Tamtéž. s. 137-138.

⁴⁷ Viz. PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů. s. 139*; PODBORSKÝ, V., *Poznámky ke kruhovým architekturám. s. 92-93.*; PODBORSKÝ, V., *Pravěk mikroregionu potoka Těšetičky/Únanovky. s. 141.*

otevřel vzdušný prostor. Od té doby po střední Evropě byly nalezeny již desítky těchto areálů.

Dnes se již velikostně rozlišují rondely malé (cca 40-70m), střední (cca 80-120m), velké (cca 140-250m) a obří (nad 250m).⁴⁸ Některé rondely byly nalezeny odlehle od osad, jiné byly zahrnuty do sídlišť. Také můžeme rozlišovat rondely podle jejich reprezentativnosti, která odpovídala významu toho či onoho sídliště. Taktéž zřejmě vyjadřovaly politické ambice příslušné osady, jelikož představovaly prostředek integrace většího počtu osad.

Podle úpravy vchodů V. Podborský dříve navrhl rozdělení neolitických kruhů na tři typy: 1. Kothongeichendorf-Těšetice, 2. Bučany-Svodín, 3. Lochenice-Unternberg.⁴⁹ Tato typologizace se dnes rozšířila dále na základě objevů nových rondelů. Novou typologizaci přehledně ukazuje obrázek 8.

Na základě nálezů ve středním Podunají, jednoduchých rondelů datovaných do ranné fáze lengyelské kultury, tzv. protolengyelského stupně, se mnoho autorů kloní k myšlence umístit vznik rondelové ideje do tohoto místa. Ani však nevyklučují jejich polycentrický původ. K nám by tedy rondely cestou difuze přišly v období MMK 1a (4700-4500 BC), toto období je pracovníě nazýváno „**období velké exploze klasických neolitických rondelů**.“⁵⁰ I když v další době rondely ustupují, zcela nemizí. Na Moravě již máme doklady kruhových staveb i v době bronzové. S otázkou datace souvisí i doba trvání a užívání rondelů. Dřevohlinitá stavba špatně odolávala přírodním vlivům, příkopy se rychle zanášely a musely být pravidelně čištěny. Existují případy i několikanásobného vyhloubení. V. Podborský mluví o reálné době „1, maximálně 2. generací, tj. 25-30 let. Funkční existence rondelů byla vázána na konkrétní osady, tj. na dobu skutečného trvání mateřské osady.“⁵¹

---

⁴⁸ Viz. PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů.*; PODBORSKÝ, V., *Pravěk mikroregionu potoka Těšetičky/Únanovky.*

⁴⁹ PODBORSKÝ, V., *Pravěká sociokulturní architektura na Moravě* s. 264; PODBORSKÝ, V., *Poznámky ke kruhovým architekturám pravěké a ranně středověké Evropy.* s. 99; PODBORSKÝ, V., *Přínos moravských výzkumů „rondelové archeologii.“* s. 64.

⁵⁰ PODBORSKÝ, V., *Pravěk mikroregionu potoka Těšetičky/Únanovky.* s. 144.

⁵¹ Tamtéž. s. 146.

Samozřejmě se vyskytla i řada interpretací rondelů a jejich funkce. Hospodářský model stojí na nálezech obilných jam a artefaktů vztahujících se k práci se zrním, především zrnětek. Také mohly být podle novějších poznatků místem směny, ať už regionální či, u větších rondelů, nadregionální.

Další model je sociální, kdy rondel plnil funkci shromažďovacího místa. Osada, při které byl rondel vystavěn, získávala vyšší význam.

Vojenský model byl navržen, ihned po objevení existence rondelů, jako defenzivní stavby. Později byl tento model odvržen na základě funkčnosti rondelu při útoku. Mluví se o „poměrně malý vnitřní prostor rondelů, mnoho vstupů, snadno zažehnutelná konstrukce.“⁵² D. Lewis-Williams mluví k této otázce při výzkumu západoevropských hange, že „přes příkop obvykle vede jeden nebo více chodníků. [...] [To] popírá názor, že sloužily k obraně.“⁵³ Také tomu napomáhala tehdejší představa o neolitu jako bezkonfliktního zlatého věku lidstva. Dnes opět tuto otázku nastolily objevy vojenských artefaktů z lokalit Svobodín, Ružindol-Borová.

Na základě podobností rondelů s západními kromlechy byl navržen model astronomický, o který se zajímají převážně paleoastronomové. O této funkci a výsledků zkoumání v této oblasti se budeme zabývat níže.

Nejvíce zastánců si získal sakrální model. V rondelech se nachází velké množství dokladů o sakrální povaze místa jako např. sakrální jámy, lidské skelety, interpretované jako stavební oběti, zvířecí skelety či množství figurálních plastik (o tom viz. níže).⁵⁴

Sám V. Podborský zastává eklektickou hypotézu, ovšem ne se všemi zvýšenými modely. Souhlasí s modely hospodářskými, sociálními a sakrálními. V souvislosti s tím se však zmiňuje o tom, že vše co se v prostoru rondelu odehrávala se dělo pod pláštěm kultu. Vojenský model jednoznačně odmítá, nálezy z výše zmíněných lokalit považuje za nedostatečné a neprůkazné. Astronomický model je problematický a tuto otázku nechává spíše otevřenou.⁵⁵

---

⁵² PODBORSKÝ, V., *Modely funkční interpretace pravěkých rondelů*. s. 210.

⁵³ LEWIS-WILLIAMS, D., *Uvnitř neolitické mysli*. s. 209.

⁵⁴ Viz. PODBORSKÝ, V., *Modely funkční interpretace pravěkých rondelů*

⁵⁵ Viz. PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s. 144.; Příloha č.2.

Na obrázku 9. pro zajímavost ukázky rekonstrukce původních
vzhledů některých rondelů.

4.2.1.2.1 Astronomický model

Pokud řekneme, že Slunce hrálo význačnou roli v životě neolitců, jistě se nebudeme mýlit. Poukazují k tomu, jak archeoetnografické paralely se starověkými civilizacemi, tak orientace mrtvých v hrobech (viz. níže). Mnoho badatelů si je také jisto astronomickou funkcí rondelů, což by dokazovalo i skvělé orientační schopnosti pravěkých Evropanů.

Nejdříve zde vytyčíme čtyři předpoklady, ke kterým se obor archeoastronomie od doby svého vzniku (1990) dopracoval.

- „Zakladatelé rondelových staveb vytvořili sluneční kalendář před (!) založením stavby.
- Pozorovali soustavně východy či západy Slunce na vzdáleném obzoru z téhož místa budoucí stavby.
- Dovedli určit slunovrat na den přesně interpolací nebo podle zákrytu Slunce v mezní poloze za vzdálenou horou nebo v sedle.
- Dovedli určit „neolitickou“ rovnodennost na rozdíl od rovnodennosti astronomické, kterou ovšem neznali.“⁵⁶

Je nutné říci, že tyto výzkumu se odehrávají převážně na rondelech se čtyřmi vstupy, kterých je největší počet. Rondely s anomálními počty vchodů nejsou prozatím brány v potaz. Právě tyto čtyři vchody ve většině případů označuje hlavní světové strany. Odchytky u některých rondelů jsou předmětem různých názorů. Mnohé rondely nemají kruhový tvar, „ale jsou zřejmě záměrně víceméně nekruhové, kruhovitě, elipsovité.“⁵⁷ To podle názoru některých badatelů vyjadřuje snahu vytvořit svatyni podle tvaru, jaký má Slunce na obzoru. To Z. Ministr interpretuje jako poselství Slunci.

Proti teorii, že rondely se stavěly na základě rovnodennosti a slunovraty se staví Rostislav Rajchl. „Čas průchodu Slunce průsečíkem ekliptiky s rovníkem nemohli naši prapředkové určit; mohli se k němu jen

⁵⁶ MINISTR, Z., *Úvahy o reondelech a rondeloidech*. In PODBORSKÝ, V. - KAZDOVÁ, E., *Studium sociálních a duchovních struktur pravěku*. s. 183.

⁵⁷ Tamtéž. s. 184.

přiblížit.⁵⁸ Svou hypotézu staví na pravděpodobné orientaci severojižních vstupů na východní elongaci hvězdy Vegy. Pracuje s dvěma typy kosmických těles: 1. nebeská tělesa, která zapadala za obzor a 2. nebeská tělesa, která nezapadala (cirkumpolární). První interpretuje jako smrtelná, pro jejich koloběh a druhá jako nesmrtelná, které mohli znázorňovat božstva. „Vesmír smrtelných a nesmrtelných kosmických těles – „božstev?“ – se podle našich úvah mohl stýkat v rondelech.“⁵⁹ Tato hypotéza se nazývá centrální. Jinou, kterou představují Juraj Pavúk a Vladimír Kafkovský se nazývá obvodová. „Takto pojatá astronomická orientace odhalila pravděpodobně četnější orientace rondelů na východy resp. západy Nízkého a Vysokého Měsíce. Připisuje důležitost jižnímu vstupu nejen ve spojení se severním protilehlým vstupem na pozorování hvězd, popřípadě Měsíce, ale také ve spojení se sousedním vstupem, na pozorování měsíčních extrémů (Žlkovice atd.) v rámci 18,6 leté periody.“⁶⁰ Tak by rondely umožnily vytvořit kalendář, podle kterého bylo možno určovat sedmidenní časové intervaly.

4.2.1.2.2 Rondely jako hřiště

Zajímavá interpretace rondelů je od archeologů Petra Květiny a Jaroslava Řídkého a antropoložky, specializující se na Mezoameriku, Sylvie Květinové, manželky Petra Květiny. Poukazují na podobnost hřišť mezoamerických indiánů a evropských rondelů. Možnost předpokládat hraní u neoliticů je podložena antropologickými výzkumy na téma her. Z nich vyplývá, že „hraní her je velmi blízko tomu být antropologickou konstantou (podobně jako např. náboženství nebo výroba nástrojů).“⁶¹

Petr Květina je dnes jedním z největších odborníků na středoevropské rondely. Nyní ukážeme jeho závěry o rondelech, především co se týká velikosti a konstrukce a které nám pomůžou pro představení následující etnohistorické analogie.

---

⁵⁸ Rajchl, R., *Několik poznámek k archeoastronomickým výzkumům některých archeologických lokalit pravěku v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. In PODBORSKÝ, V. - KAZDOVÁ, E., *Studium sociálních a duchovních struktur pravěku*. s. 195.

⁵⁹ Tamtéž. s. 194.

⁶⁰ Tamtéž. s. 196.

⁶¹ KVĚTINA, P. - KVĚTINOVÁ, S. – ŘÍDKÝ, J., *Význam her v archaických společnostech. Archeologické možnosti studia*. s. 4.

- „Rondely byly umístovány do vymezených míst uvnitř sídelních areálů, spíše na mírné svahy nebo roviny. Jejich vnitřní plocha byla podle většiny odborníků prázdná.
- Rondely vykazují shodný nebo podobný půdorys a mají stejné konstrukční části. (nejčastější průměr je 80m, z nalezených 8 typů vstupu jsou nejčastější pouze dva pozn. autora)
- Rondely jsou nalézány pouze v některých sídelních areálech v mikroregionech. V lépe prozkoumaných regionech (např. Dolní Rakousko) jsou sídelní areály s rondely odkrývány v téměř pravidelných odstupech.
- Výstavba rondelů předpokládá předchozí znalosti o jejich konstrukci a někoho s vyšším sociálním statusem, kdo stavbu řídil, nebo ji inicioval. Možnou existenci takové vrstvy dokládají nálezy importů a hrobů s bohatou pohřební výbavou.“⁶²

Můžeme tyto vývody porovnat se závěry V. Podborského představené v předchozí podkapitole.

Nyní se podívejme na hru amerických indiánů Juego de pelota. Pro nás je důležité jednak, že hra je doložena „od časného formativního období (1600-1200 BC) v podstatě do současnosti, jednak interpretace významu této hry v kontextu mezoamerické společnosti“⁶³. Hra se odehrávala na standardizovaném hřišti, které „tvořily dvě úzké paralelní, několik desítek metrů dlouhé stavby s vnitřní zdí složeného vertikálního profilu (tj. sestávající z kombinací vertikálních, horizontálních a nakloněných rovin), někdy doplněné konstrukcemi uzavírající kratší strany hřiště.“⁶⁴ Hřiště převážně měly v průměru 80m. „Etnohistorická svědectví dokládají pravidelné zametání a úklid hrací plochy, veškeré primární doklady použití hřišť s výjimkou intencionálně uložených (základové oběti, pohřby a depoty) tak zmizely.“⁶⁵

---

⁶² Tamtéž. s. 15.

⁶³ Tamtéž. s. 17.

⁶⁴ Tamtéž. s. 17-18.

⁶⁵ Tamtéž. s. 18.

Co nám z toho podle autorů vyplývá a ukazuje podobnost se středoevropskými rondely:

- „Geografické rozšíření poměrně konzistentně definovaného architektonického prvku (rondely na jedné straně a hřiště Juego de pelota na straně druhé charakterizuje konstantní tvar, shodné základní elementy konstrukce, srovnatelné rozměry vnitřní plochy), potažmo společenského fenoménu.
- Relativně omezená typologická variabilita struktur v časoprostorovém měřítku při předpokládaném zachování shodné základní funkce.
- Prázdná vnitřní plocha struktur a malé množství primárních nálezů přímo s nimi souvisejících.
- Výskyt jedné či několika struktur v prostoru dané lokality, jejich možný význam pro status (hierarchické postavení) a vnitřní společenskou organizaci lokality.⁶⁶

Jaký byl tedy význam těchto hřišť pro mezoamerickou společnost? Nejstarší objevené hřiště se datuje do 1400-1250 BC, kdy se současně objevuje hierarchizace společnosti. To poukazuje na mocenské využití hřišť a odráží se i v jejich rychlém a dalekosáhlém rozšíření. V klasickém období Mexika (250-800 AD), v době kultury Teotihuacánu hřiště mizí, následně po pádu této kultury opět masivně narůstá jejich počet. „Zdá se tedy, že hřiště na Juego de pelota fungovala jako symbol moci a upevnění vedoucí politické pozice center a z jejich frekvence a distribuce lze usuzovat na stupeň politické centralizace.“⁶⁷ To koresponduje i s výzkumy J. W. Foxe založených na interpretaci starších archeologických nálezů spojených s hřišti a s povodím řeky Cuyumapa v Hondurasu. „Základové oběti spojené s podsvětím a vodou (obsahující symbolické číslo devět, obsidián, mušlovinu, jadeit apod.), obětní pohřby a depoty rituální keramiky užívané ke společné konzumaci pokrmů a nápojů, doložených z některých hřišť na Juego de pelota, podle autora transformovaly hřiště v posvátný prostor“⁶⁸ Hra samotná pak byla chápána jako opakování kosmologických prvků.

---

⁶⁶ Tamtéž. s. 19.

⁶⁷ Tamtéž. s. 21-22.

⁶⁸ Tamtéž. s. 22.

Hřiště tedy sloužily k politickému upevnění moci, společenským setkáním a rituálům. Navíc „J. W. Fox ztotožňuje hřiště se symbolickým vstupem do podsvětí; hra samotná podle něj představuje obraz kosmologických jevů (pohyb Slunce a Měsíce) a spojuje binární opozice (den a noc, mužský a ženský princip apod.)“⁶⁹

Na základě tohoto výkladu můžeme pomocí analogie říci, že rondely mohly být „dějiště určité formy hry, která měla svým charakterem velmi blízko k rituálu. Ten – bez ohledu na svou konkrétní podobu – odrážel soupeření o moc a prestiž v doposud do velké míry egalitářské společnosti a to jak na úrovni individuí/skupin v rámci komunity, tak mezi jednotlivými osadami/regiony. Vybudování a údržba rondelu sloužily zároveň k autoidentifikaci komunity a vymezovaly její status vůči dalším lokalitám – přítomnost rondelu tak mohla být atributem centralizace moci, prestiže, snad i bohatství.“⁷⁰

4.2.1.3 Přírodní a jiná sakrální místa

Také v neolitu se objevují kultovní místa s čtvercovým půdorysem. Jde zřejmě o jakýsi novější model rondelů plnící shodnou funkci a které se udržely až do doby laténské.

Můžeme také předpokládat přírodní posvátná místa svázané s vegetativním kultem, po kterých ovšem žádné nálezy nejsou a s největší pravděpodobností ani nebudou. Můžeme tu předpokládat širokou škálu míst od stromů, kamenů, studánek, vodních toků až po výrazné terénní dominanty jako hory, kopce, lesní háje, skaliska apod. Velmi častým místem byly nápadné vrcholky hor a kopců. Na některých takovýchto místech máme doklady o kultovních aktivitách dlouhodobě trvajících. „Příkladem výrazné terénní polohy „genia loci“ jsou samotné „Sutny“ u Těšetic-Kyjovic na Znojemsku. V jižní části „Suten“, na nichž byl poprvé ve střední Evropě souvisle odhalen neolitický rondel, se podařilo zjistit torza dvou kruhových žlabů, patřících pravděpodobně únětické a halštatsko-horákovské kultuře, která by bylo možno považovat za zbytky

---

⁶⁹ Tamtéž. s. 23.

⁷⁰ Tamtéž. s. 24-25.

sociokultovního zařízení soudobých sídlištních jednotek. Na tomtéž místě jsme našli dvě izolované kulturní jámy s obsahem keramiky velatické fáze kultury středodunajských popelnicových polí, které nebylo možno interpretovat jinak než jako doklady jídelních, resp. picích obětí.⁷¹

Také můžeme mluvit o kultovních jamách, které se nacházely v osadě a ne v sociokultovním objektu. Od běžných sídlištních jam je odlišuje obsah. Tím mohou být drobné zemědělské obětiny, skelety obětovaných lidí či zbytky keramiky po obřadních hostinách. Běžné takové jámy obsahují více humózních vrstev, podle nichž můžeme určit jak dlouho byla jáma užívána.

Stejně jako v paleolitu se i nadále užívaly k sakrálním účelům jeskyně, které stále a zřejmě ještě více symbolizovaly sestup do matky země, do jejího lůna.

4.2.2 Kultovní/sakrální předměty

V této kapitole se budeme zabývat předměty spojované s kultem. Pro upřesnění bych řekl, že se budeme zabývat artefakty, kterým archeologové nepřisuzují praktické, racionální využití a tedy je označí za sakrální. Z toho vyplývá jeden z velkých problémů. Jelikož, jak je tu už vícekrát zmíněno, nemůžeme v této době plně rozlišovat mezi sacrum a profanum. Podle našeho názoru se to nevztahuje pouze na abstraktní představy o uspořádání světa, ale vztahuje se to právě i na předměty. Artefakt, který podle archeologů má praktické využití a je tedy zařazen do některé z kategorií, může zároveň plnit sakrální úlohu, která nemusí být na první pohled zřejmá. Úkolem archeoreligionisty by tedy mělo být vzít a prozkoumat všechny předměty a ne pouze ty, které jsou mu předány do zkoumání se statusem sakrální. Druhou otázkou v této oblasti je proč jsou při výzkumech vybrány pouze určité předměty posvátné povahy. Otázka proč právě tyto předměty, proč ne ostatní. To se tedy pojí s předchozím apelem na důkladnost.

---

⁷¹ PODBORSKÝ, V., „*Genius loci*“ pravěkých a raně středověkých ceremoniálních center. s. 356.

4.2.2.1 Antropomorfní a zoomorfní plastika

Snad nejvíce známy, v celé české společnosti, jsou předměty nazývané Venuše. Jedná se o ženskou plastiku. Dříve se mělo za to, že představují ženské božstvo, někteří badatelé stále na tomto názoru trvají. V. Podborský uvádí, že se mluví a píše „nesprávně o skulpturách, idolech atd.; v rámci manipulace s těmito „idoly“ pak se zmiňuje idolatrie, tedy úcta k idolům, která však je případná hlavně pro mladší fáze pravěku“.⁷² Dále ovšem sám často slovo idol užívá. Z terminologického hlediska budeme využívat termínu idol a budeme mít na paměti, že pokud by jsme začali mluvit o idolatrii, pak bychom náš problém neprávem zjednodušili.

Už od paleolitu se ve střední Evropě objevují lidské plastiky. Na počátku neolitu, v kultuře lidu s LnK se objevují poměrně zřídka „a představují jak ženu, tak muže. Dokonce muže častěji (obr. 10:1-4).“⁷³ V oblastech nejbližší neolitickému centru můžeme vymezit několik idolregionů. „Řecký (diminijský), bulharský (karanovsko-gumelnický), rumunsko-ukrajinský (cucuto-tripolský), srbský (vinčanský), západobalkánský (butmirský), východomaďarský (potiský) a středodunajský (lengyelský).“⁷⁴ Všechny tyto idolregiony mají svá specifika (obr. 10:5-12), ale společné mají zdůrazňování ženských aspektů těla, jako jsou „potlačení nebo silná stylizace hlavy a hrudi, pahýlovité paže, zvýrazněná oblast hýždí, časté naznačení stydkého trojúhelníku a stylizované pahýlovité nohy.“⁷⁵ Idoly žen jsou povětšinou stojící a nahé, hrubě modelované, většinou nemalované, spíše zdobené geometrickými obrazci, „které mohou mít v řadě případů skrytou významovou symboliku; na ženských terakotách pozdější egejské kultury se zřídka objeví i potencionální písemné znaky. I když ornamentace některých rumunských (obr. 10:10) znaků patrně naznačuje oděv. Svůj osobitý projev mají lengyelské idoly, z nichž vynikají především jihomoravské, západoslovanské (obr. 10:5-8;11;12) a dolnorakouské figurky.

⁷² PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s. 147.

⁷³ Tamtéž. s. 147.

⁷⁴ Tamtéž. s. 149.

⁷⁵ Tamtéž. s. 149.

Jens Lüning, německý archeolog, uvádí novou interpretaci lidských i zvířecích idolů jako „obrazy mýtických předků určitého rodu nebo klanu“.⁷⁶ Vychází se přitom z toho, že idoly jsou nacházeny v běžném sídlištním odpadu, se stopami ničení. Předpokládá se, že každý dům měl svůj idol (obr. 13), který po dožití jedné generace byl zničen a jeho síla přešla na idol nové generace.

M. Gimbutasová stále považuje ženské idoly za ženské božstvo. Hubené idoly představují neúrodu a nouzi, zatímco tlusté blahobyt. To by podle Gimbutasové potom vedlo k cyklickému chápání a Bohyni by byly připisovány aspekty života a smrti. Představovala by tedy životní cyklus.

Zajímavá je interpretace J. Bouzka, který považuje takové idoly za věštkyně – Sybilu. Odpovídalo by tomu jejich zpracování jak jsem popsal výše. Tak by vyjadřovali ženskou intuici a moudrost, která může jednodušeji, než jejich mužský protějšek, chápat a nazírat svět nadsmyslově.

Sám V. Podborský nejstarší schematizované ženské idoly interpretuje dvěma způsoby, které se liší podle provedení sošky. První střelecký typ (obr.10:5,6) je „účelovým ztvárněním ženského těla jakožto biologického nositele života a že mohly sloužit jako fetiše plodnosti, úrody, ochrany života, zdraví apod.; staly se symbolem respektu k vegetativním přírodním silám a přeneseně asi sloužily jako obětiny.“⁷⁷ Zatímco sošky mašůveckého typu (obr. 10:7,8;11;12) jsou kněžky přinášející obětiny.⁷⁸

Názor, že plastiky zobrazují Bohyni je všeobecně uznáván za mylný. Druhá interpretace jako fetiše plodnosti se nesetkávají s všeobecným přijímáním v religionistické obci a stále se kolem tohoto vedou diskuze.

Vedle ženských plastik se vyskytuje také plastika mužská. Ovšem těchto nálezů je velmi poskrovnu a pokud budeme mluvit o jihomoravském prostředí, tak pouze 8% nálezů tvoří mužské idoly.

O zoomorfní plastice se V. Podborský vyjadřuje pouze v jednom odstavci v jedné knize a to tak, že „[m]ůže jít o pouhé „hračky“ pro děti, o výtvary „pro potěšení“, může se však jednat i o doklady kreativní magie,

---

⁷⁶ Tamtéž. s. 147.

⁷⁷ Tamtéž. s. 149.

⁷⁸ Viz. Příloha č.2.

devocionálie, přinášené jako zástupná oběť při prosebných či regeneračních obřadech.⁷⁹

4.2.2.2 Sakrální nádoby a jiné artefakty

Zoomorfní nádoby interpretuje s pomocí etnologické paralely se stejnými nádobami z Jižní Ameriky. Kde do takových nádob byly ukládány obětiny v podobě koky, zrn kukuřice či kvašeného kukuřičného nápoje.

Čím se však zabývá mnohem více jsou nádoby s antropomorfními či zoomorfními plastickými aplikacemi. „Již ze staršího českého neolitu pochází známá bombovitá nádoba s rytinami schematizované lidské postavy připomínající dětské kresby (obr. 14:2). Rovněž již ve středoevropském starším neolitu se objevuje motiv žáby (obr. 14:1,12), který bývá později podáván s vypíchanou technikou zejména na vnitřních stranách mís středního neolitu (obr. 14:9,10); zde žába vystupuje zřejmě jako symbol plodnosti. Stejnou technikou jsou na nespočetných nádobách lidu s vypíchanou keramikou zobrazeny i jiné animální motivy; tak např. stylizace ptáka může být vykládána jako zobrazení odlétající lidské duše (obr.14:4) a být tak chápáno jako vyjádření naturálního animismu. Za motivy vysloveně sakrální povahy můžeme třeba považovat schéma dvojité dvoubřité sekery – labrydy, vyryté v řadě případů na nádobách lidu s LnK (obr. 14:7), dále motivy kosočtverců (obr. 14:12), schodovitých a meandroidních prvků, jakož i geometrizovaných lidských schémat, aplikovaných na „obličejových nádobách“; tato schémata jsou na základě systému výzdoby jedné ze svatyň v Çatal Hüyük vykládána jako „mýtus o původu rodu“, jako zobrazení matky-rodinky, syna a otce. Prosté šikmé rýhy nebo vrypy na hrubé keramice bývají někdy chápány jako symbol deště a projev „dešťového kouzla“.⁸⁰

Z výše uvedeného vyplývá, že k náboženským účelům mohla být užívána jakákoliv keramika, ať už exkluzivní mísy na nožičkách, závěsné nádoby či obyčejná nádoba na tekutiny a jiné obětiny. Setkáváme se zde i se zvláštními keramickými výtvoři, pro které jinou než sakrální funkci dnešní

⁷⁹ PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s. 157.

⁸⁰ Tamtéž. s. 162.

archeologie nemá. Jako příklady V. Podborský uvádí „mísu se „svícny“ (obr. 14:11) nebo drobný kernos se 4 přidruženými pohárky, závěsnou misku, vícedílný pohár na lidské noze atd. Značně rozšířené jsou kubické nádoby s otvory v rozích k zavěšení, považované buď za skutečné kahany nebo za schránky obětí.“⁸¹

Další sakrální předměty jsou terakotové modely staveb, nábytku a věcí. Nabízí se zde vysvětlení, že jde o pouhé hříčky výrobců, hrnčírů. Častěji jsou ovšem považovány za devocionálie.

Za jistě mnohem větší popis by stály drobné hliněné plastiky, závěsky a amulety ke kterým se V. Podborský nevyjadřuje.

4.2.2.3 Spondylový šperk

Pokud zde mluvíme o náboženství neolitu nemůžeme pominout šperky zhotovené ze spondylu, které nacházíme v „bohatších“ hrobech.

Co máme na mysli pokud mluvíme o spondylu? „Mlži rodu *Spondylus* LINNAEUS 1758 tvoří výraznou mořskou zvířenu s velkou, široce oválnou (průměr 80-150 mm), často velmi masivní schránkou, složenou ze dvou do sebe zapadajících misek. Jsou uváděni od druhohorního jurského období. [...] *Spondylus gaedoropus* L. (dále jen spondylus) žije na pobřeží Atlantiku od Portugalska až k Senegal, vyskytuje se i ve Středozemním, Jaderském a Černém moři. Patří k velkým tlustostěnným měkkýšům se široce oválnou schránkou; jeho povrch zdobí radiální žebra a trny. Pravou (spodní) misku schránky, která je rozměrově větší, se živočich připojuje na substrát. Nejtlustší stěna schránky je v místě zámku, který je izodentní, tj. rovnozubý (tvoří jej dva přibližně stejně velké zuby, které zapadají do dvou jamek protilehlé misky); zámek se zuby se při zpracování schránek na ozdoby odstraňoval.“⁸²

Je tedy jasné, že právě šperky z tohoto materiálu měly pro starší neolitce zvláštní význam. Každý spondyl musel urazit dlouhou cestu na vnitrozemní Moravu. „Ozdoby vyrobené z mořských tlustoskořepatých mlžů jsou v neolitu rozšířeny od Řecka a západního pobřeží Černého moře

⁸¹ Tamtéž. s. 162,168.

⁸² PODBORSKÝ, V., *Spondylový šperk v hrobech lidu s lineární keramikou ve Vedrovicích*. s. 226.

po celém Balkánu, s většími koncentracemi v dolním Podunají, Potisí, středním a horním Podunají a ve středním Německu, s menšími soustředěními v horním a středním Porýní, s rozptylem pak do Čech, na sever až na polské Kujawy, na západ do střední Francie a na jih do severní Itálie a na Dalmatské pobřeží, jednotlivě až do dolního Poodří a na Sardinii. Morava spolu se západním Slovenskem a Dolním Rakouskem tvoří jednu z nejzazších zón silného výskytu spondylového šperku s ohledem na jeho primární zdroje (obr. 15).⁸³ V. Podborský přijímá hypotézu, že zdrojem spondylů bylo nejprve Egejské či Jaderské moře a po ekologické krizi kolem roku 4.600 BC se jím stalo Černomoří.

Můžeme říci, že šperk se vyskytoval po celé Evropě po celou dobu neolitu. Ve střední Evropě máme nálezy z doby lidu s LnK, následující lid s VK nezanechal zatím ani jeden nález spondylu. „V mladším neolitu, v materiálním dědictví lidu s MMK se objeví sporadicky nanejvýš jen ojedinělý drobný spondylový korálek, ale v lengyelské kultuře na Slovensku úsporný výskyt spondylových ozdob pokračuje až do eneolitu.“⁸⁴ Přerušování používání spondylu v období VK by potvrdilo výše zmíněnou hypotézu o původu spondylů.

Máme doklady reutilizace poškozené ozdoby a také časté napodobování spondylových předmětů jiným materiálem (speciálně bílý mramor, hlína, kost, paroží) či v podobě schránek místních mlžů. To dává tušit, že takové šperky byly neobyčejně cenné, a že nebyly pouze šperkem. „Šlo zřejmě také o symboly společenského postavení jejich majitelů, možná i o předměty magie – amulety či talismany“⁸⁵ „Volba bílého kamene pro výrobu ozdob tam, kde přísun spondylu již nestačil poptávce, nebo kam import lastur mořských mlžů již nedosáhl, provokuje myšlenku, že zejména *Spondylis gaedoropus* L. byl pro veškerou staroneolitickou populaci, geneticky vázanou na Přední Východ předpokladem úspěšné existence zaživa i po smrti, něčím nepostradatelným, snad přímo posvátným; z nouze proto musel být alespoň napodobován.“⁸⁶

---

⁸³ Tamtéž. s. 223-224.

⁸⁴ Tamtéž. s. 224.

⁸⁵ Tamtéž. s. 224-225.

⁸⁶ Tamtéž. s. 225.

Na základě výzkumů spondylových šperků z nekropole lidu LnK Vedrovice, okr. Znojmo, lze typologicky „vydělit následující druhy ozdob: **„medailony“**, (**dvoukřídlé opaskové zápony**), **náramky**, **závěsky a korálky** (jednotlivé nebo seskupené do celých **náhrdelníků**, příp. do **hlavové ozdoby nebo čelenky**). Celé náhrdelníky mohly být někdy doplněny ještě mramorovými korálky, provrtanými jeleními „grandlemi“ nebo ulitami mlžů, výjimečně snad i závěsky.“⁸⁷

„Medailony“ (obr. 16:16,17) jsou nejčastěji označované jako „terčovitě závěsky“ a „představují nejreprezentativnější typ spondylových ozdob“⁸⁸ Jedná se o kruhové až široce oválné, nahoře zúžené tvary, zhotovené obvykle z levé misky spondylu, opatřené dvěma závěsnými otvory. Na základě nálezů z jihovýchodního Maďarska můžeme rozlišit dva typy medailonů: **„středoevropský“** se dvěma menšími závěsnými otvory a **karpatský** s velkým centrálním otvorem a dalšími menšími provrty.“⁸⁹ Medailony pocházející z ženských hrobů se nacházely vždy v oblasti pánve a z toho můžeme usuzovat, „že byly nošeny zavěšené na šňůře vedené kolem břicha. Ze vzhledu ženské plastiky z Battonya-Parázstanya lze soudit, že „medailony“ zakrývaly pohlavní orgány.“⁹⁰ Někteří autoři navrhuji interpretaci medailonů jako ozdobné zápony ve významu plodnosti. V. Podborský se k tomu však vyjadřuje takto: „Myšlenka o symbolickém významu „medailonů“, [...] se zdá být příliš odvážná, leč symbolika plodnosti v této souvislosti zase tak nepravděpodobná není. Je snad možno předpokládat, že spondylový „medailon“ byl odznakem zvláštní důstojnosti či sociálního nebo přímo kultovního postavení osoby, která jej nosila.“⁹¹

„Dvoukřídlá opasková zápona“ bývá zhotovena z levé (horní) misky schránky a inklinuje více k oválnému než kruhovému tvaru. Výřez dělí artefakt na dvě křídla: na konci menšího z nich je skoro vždycky malý otvor; v rámci reparace předmětu může být zjištěno více otvorů.“⁹² Také se o ní může mluvit jako o závěsku s V – nebo U- výřezem. V hrobech se nacházejí v pánevní oblasti skeletů, jen výjimečně na hlavě. Z toho se

---

⁸⁷ Tamtéž. s. 229.

⁸⁸ Tamtéž. s. 229.

⁸⁹ Tamtéž. s. 229.

⁹⁰ Tamtéž. s. 230.

⁹¹ Tamtéž. s. 230.

⁹² Tamtéž. s. 231-232.

usuzuje na opaskové zápony, kde menší křídlo zápony bylo pomocí otvoru připevněno k opasku. „Pokud jsou k dispozici antropologické posudky, lze říci, že opasková zápona byla atributem významných mužů, jimž dodávala vnější důkaz jejich sociálního postavení.“⁹³

Dalším typem jsou **náramky** (obr. 16:18), které jsou pravidelným, i když ne častým jevem na pohřebištích lidu s LnK. „Nalézají se obvykle *in situ* na horní části levé paže pohřbených mužů, známe však také případy navlečení na pravý humerus, z Vedrovic pak přítomnost náramku také v hrobě ženy.“⁹⁴ Jsou vyrobené ze spodní, tedy větší části spondylu a bývají velmi pečlivě opracovány. „Vnější průměr [náramků] kolísá v rozmezí 9-12 cm, vnitřní průměr mezi 5-8 cm.“⁹⁵ V. Podborský se zde odvolává na archeologa R. Nieszeryho, který „však konstatuje, že i exempláře standartní velikosti prakticky nelze na paži dospělého muže (i při uvažované gracilitě neolitické populace) navléct, a proto se asi oprávněně domnívá, že náramky se „udílely“ vyvoleným jedincům v určitém věku a ti je pak nosili trvale; podle uvedeného autora je pravděpodobné, že „navlékání“ náramků mělo dvě fáze: v raném dětském věku a pak na počátku dospělosti (mezi 15-18 lety), přičemž „výměna náramků“ mohla být spojena s určitými (iniciačními?) rituály.“⁹⁶

„**Závěsky** jsou daleko častější a variabilnější než „medailony“, dvoukřídlé zápony i náramky; lze rozlišit závěsky: **obloukovité**, příp. „**lunicovité**“ (obr. 16:10,13,15), **terčovité** či „**knoflíkovité**“ (obr. 16:6), **čtyřúhelníkovité** (obr.16:7), **trojúhelníkovité** (obr.16:8,9), prosté **tyčinkovité** (obr.16:12) či „**kapkovité**“ (obr.16:14), **ploché oválné** (obr.16:5) a **v podobě „L“** (obr.16:11).“⁹⁷

Na již zmíněné nekropoli ve Vedrovicích byly nalezeny dva masivní mramorové terčovité závěsky se třemi otvory pocházející z dětských hrobů a velmi podobný exemplář byl nalezen na lokalitě s LnK v Hodonicích u Znojma. „[T]rojice jejich otvorů dovoluje soudit na zavěšení, případně i v

---

⁹³ Tamtéž. s. 232.

⁹⁴ Tamtéž. s. 232.

⁹⁵ Tamtéž. s. 232.

⁹⁶ Tamtéž. s. 232.

⁹⁷ Tamtéž. s. 234.

horizontální poloze: pak by mohlo jít snad i o závěsky nějakého blíže neurčitelného sakrálního aranžmá.“⁹⁸

Poslední a s nejčastějším výskytem jsou korálky. „Jejich tvarový sortiment je nepočtený; bývají však velmi rozličných velikostí, od miniaturních tvarů po velké (délka až 6 cm) korále: **kotoučovitě** (obr. 16:1,2), **dvojkonické** či „**soudkovité**“ (obr. 16:3) , nejčastěji pak **válečkovité** (obr. 16:4,19). Korálky se zhotovovaly z nejrůznějších částí schránek spondylů, často přímo z „odpadu“ při výrobě jiného sortimentu spondylových ozdob. Na pohřebištích se vyskytují v mužských, ženských i dětských hrobech, buď v celých soustavách náhrdelníků (obr. 16:19), příp. ozdob pokrývek hlavy či diadémů nebo – častěji – jednotlivě.“⁹⁹ Náhrdelníky mohou být doplněny kamennými perlami, jeleními grandlemi nebo i ozdobami z jiných přírodních materiálů. V hrobech byly lokalizovány vždy v krčních partiích skeletů. Podle počtu integrovaných korálek můžeme usuzovat že to byly krátké šňůry.

Z výše uvedeného můžeme říci, že „[s]pondylový šperk se objevuje především v dobře a bohatě vybavených hrobech. [...] Je pozoruhodné, že jde vesměs o hroby mužů nebo dětí, u nichž lze mužské pohlaví předpokládat.“¹⁰⁰

4.2.3 Symboly

„Za specifickou oblast duchovního života považují posléze „sdělovací“ techniky. Nejde přirozeně pouze o hláskové písmo; to je evidentní a srozumitelné, žel poměrně pozdní sdělovací technika. Existovaly jistě i formy starší, jen výjimečně asi zachovalé a stěží proniknutelné. Jde o možnou symboliku pleistocénních značek (zářezů, rytin, malovaných vzorců), o pokusy zachycení krajiny dávno před vynálezem mapy, o astronomické značky na skalních stěnách, ale také o skrytou či zjevnou keramografickou produkci apod.“¹⁰¹

---

⁹⁸ Tamtéž. s. 234.

⁹⁹ Tamtéž. s. 235.

¹⁰⁰ Tamtéž. s. 238.

¹⁰¹ PODBORSKÝ, V., *K možnosti identifikace jevů duchovního života v archeologických pramenech*. s. 25.

Symbyly jsou jistě jedním z oněch sdělovacích technik a tak i jednou ze základních podstat, které nám mohou dát proniknout do teoreticko-dogmatické složky. O symbolu ženy jsem mluvil již výše. Do jeho protikladu se staví symbol muže jako nebe, bývá znázorňovaný jako býk. Se smrtí se spojují symboly zvířat jako: „sup, leopard, jaguár a kanes jako symboly smrti, sova jako zvěstovatelka smrti, štěkající pes jako hlasatel blížící se smrti, kukačka, jestřáb a holubice jako profetiční průvodčí mrtvých.“¹⁰²

Také geometrické vzory mají svojí symboliku. Úhelníky, kosočtverce a klikatky vypovídají o bytí a zániku jako o věčném dynamickém principu. Kruh a koule jsou chápány jako symboly Slunce neboli života. Krouživé ornamenty patří také do skupiny značící dynamický koloběh. Spirála, většinou znázorňována jako had, je symbol návratu.

Jistě by stálo za pozornost porovnání ornamentů na nádobách se symbolickými interpretacemi jaké jsem zde na podkladu V. Podborského představil. Mohli bychom dostat jasnější představu o využití keramických předmětů s různými geometrickými výjevy.

4.2.4 Pohřební rituály

S pohřby se setkáváme už ve starších fázích pravěku. S nástupem neolitu a usedlého života se objevují nekropole u sídlišť a systematické pohřby. Pohřební ryt se však v průběhu neolitu značně měnil a nemůžeme zde mluvit o jednotě.

V nejstarší fázi neolitu se mrtvý ukládali pravidelně na speciálně vymezená místa – nekropole. „Pohřební ritus lidu s Lnk byl zásadně kostrový; s nejstarší kremací se můžeme setkat až u lidu s vypíchanou keramikou. Mrtvé ukládali v rozmanitě skrčených polohách do různě (60-290 cm) hlubokých a prostých hrobových jam, častěji na levém než na pravém boku, ve směrech V-Z a S-J, nebo i JV-SZ apod.“¹⁰³ hlavou (často na kamenné podložce) obvykle k jihovýchodovou, obličejem k jihu s četnými milodary.“¹⁰⁴ Mužské hroby jsou zpravidla bohatší než dětské či

¹⁰² PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s. 168.

¹⁰³ PODBORSKÝ, V., *Pravěké dějiny Moravy*. s. 88.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 86.

ženské. Hrobová výbava mrtvých napovídá o představách posmrtného života, závisícího na tomto světě. „Ze zvláštností lze zmínit uložení hlavy mrtvého na mísovité nádobě v Padochově. Časté jsou také stopy posypání buď celého nebožtíka, nebo alespoň jeho hlavy červeným práškem; hrudky barviva bývají přiloženy také přímo v hrobě, volně na zemi nebo v nádobce.“¹⁰⁵ Jistě by mělo význam porovnat barvivo z neolitických hrobů s barvivem používaným na jeskynní malby v paleolitu. Kdy skrze tyto malby byl navazován kontakt se světem duchů.¹⁰⁶

Ve středním neolitu, lid s VK, se předpokládají složité pohřební rituály, které však jen těžko zrekonstruujeme. V této době se přechází od inhumace ke kremaci mrtvých, nebo spíše můžeme mluvit o jejich soužití. Hrobů lidu s VK máme velmi málo na celém území Moravy. Příčinou je mělkost jejich hrobových jam, které touto příčinou byly částečně poškozeny nebo i zničeny orbou. Hroby, které byly nalezeny nejsou na určitých nekropolích, ale přímo v sídlišťích a bez zjevného systému ukládání. „Mělké pohřbívání mrtvých je v kultuře s VK obecným jevem a vedlo až k úvahám o původních mohylových násypech nad uloženými lidskými pozůstatky.“¹⁰⁷ Hroby s VK na lokalitě Těšetice-Kyjovice (obr. 17) jsou zajímavé svým obsahem. „Zatím zcela výjimečný [je] hrob H₅, na jehož úpravu bylo použito 9 vyřazených kamenných zrotěrek. Ty svým rozmístěním v částečně zaplněné sídlištní jámě (objekt č. 175) vymezovaly prostor s pozůstatky malého dítěte.“

Zajímavý je i rituální pohřeb H₁₀ tří částečně přes sebe uložených osob (muže, ženy a dítěte), které zemřeli z neznámých příčin ve stejnou dobu a pozůstalí je vměstnali spolu se zlomkem zrotěrky a několika fragmenty keramiky do nevelké sídlištní jámy. [...] Další pozoruhodný hrob H₁₂ obsahoval shluk kostí z několika jedinců různého stáří. Některé z nich se stopami ožehnutí a starých fraktur, a pečlivě uloženou početnou výbavou: 6 nádob (jedna s červeným barvivem), ŠI [štípaná industrie] z importovaného křemence typu Skršín a tři zvířecí kosti.“¹⁰⁸ „v hrobě H₁₃

---

¹⁰⁵ Tamtéž. s. 88.

¹⁰⁶ Viz. LEWIS-WILLIAMS, D., *Mysl v jeskyni*.

¹⁰⁷ PODBORSKÝ, V., *Pravěké dějiny Moravy*. s. 105.

¹⁰⁸ PODBORSKÝ, V. – KAZDOVÁ, E., *Studium sociálních a duchovních struktur pravěku*, s. 42-43.

se navíc objevila mezi lidskými [ohořelými] i řada zvířecích kostí, které nenesly stopy dotyku s ohněm; byly tudíž přidány ke spáleným lidským pozůstatkům až dodatečně jako masitá potrava(?), což je známo i z některých žárových hrobů s VK v Čechách.¹⁰⁹ Je otázkou proč se začali zavádět žárové pohřby a E. Kazdová k tomu uvádí hypotézu J. Bouzka: „[M]ohlo jít o vymezení ostřejší hranice mezi světem živých a mrtvých snad proto, aby se lidské duše neohlíželi zpět do pozemského světa, kde by mohly „působit škody sobě i svým pozůstalým.“¹¹⁰

V období lidu s MMK se také nevyskytují nekropole a jsou nálezy rituálních pohřbů přímo na sídlišťích nebo pouze pohozené skelety bez ladu a skladu. Dokladů o kremaci je však také velmi málo. „Zdá se skoro jisté, že se používal pohřební způsob, který nezanechal archeologickou stopu. [...] Pohozené skelety a rituální pohřby na sídlišťích pak je třeba považovat za doklad zcela ještě nekodifikovaného pohřebního ritu.“¹¹¹ I v tomto období se nacházejí anomálie v hrobech, jako skelet bez lebky, samotná lebka, pohřbení člověka se psem, „dolní část ženského skeletu se 4 nádobami a kostěnou špachtlí, vedle ležící kostra prasete a opodál pod kamenem ještě část skeletu zajíce.“¹¹² V lokalitě Těšetice-Kyjovice „budí pozornost rituálně uloženého dítěte ve skrčené poloze na dně obilné jámy č. 159, jehož hlava byla od těla oddělena a odsunuta stranou, jakož i nález izolované lidské lebky u jámy sakrální povahy č. 151 uvnitř rondelu.“¹¹³

Nyní se podívejme na výjimečné případy z různých období neolitu a to na pohřby v prostoru osad, hromadné hroby a časté stavební oběti, převážně dětí.

V. Podborský se k hromadným pohřbům vyjadřuje, že mají zcela profánní charakter. Tedy, že mohlo jít o pobití vesnice nepřáteli, o epidemii apod. Přesto některým hromadným pohřbům přisuzuje sakrální charakter a to především skeletům se stopami násilné smrti anebo kanibalismu a také hromadné pohřby se zvířaty a milodary. Za příklady takovýchto hrobů můžeme považovat hrob ze Džbánic na Moravě (obr. 18), kde v poměrně

---

¹⁰⁹ PODBORSKÝ, V., *Pravěké dějiny Moravy*. s. 105 a 107.

¹¹⁰ PODBORSKÝ, V. – KAZDOVÁ, E., *Studium sociálních a duchovních struktur pravěku*, s. 43.

¹¹¹ PODBORSKÝ, V., *Pravěké dějiny Moravy*. s. 132.

¹¹² Tamtéž. s. 134.

¹¹³ Tamtéž. s. 134.

malé jámě bylo nalezeno „12 lidí (děti i dospělý, psí lebka, 16 keramických nádob a drobné ozdoby nacházejících se kolem lebek skeletů.“¹¹⁴ Další podobný nález je hrob z Rajhradu (obr. 19), kde se našlo „5 lidských koster (jedna s oddělenou hlavou) a skelet prasete.“¹¹⁵ Pokud jde o hroby s jedním nebožtíkem nachází se v neolitu několik zvláštností, např. pohřeb muže pokrytého v horní části žebry skotu (obr. 20:1), což V. Podborský interpretuje jako představy protivampyrických opatření. Také tu můžeme mluvit o pohřbech lidí se zvířaty (obr. 20:4). Poměrně časté jsou pohřby žen s přiloženou spodní částí kamenného mlýnku (obr. 20:3), „které zřejmě symbolizují společenský status ženy – živitelky.“¹¹⁶

Samostatnou kapitolou zde jsou pohřby dětí, které jsou více častěji nacházeny ve zvláštních situacích na sídlišťích nebo jeskyních než na nekropolích. Pravidelně se objevují dětské skelety ve stavebních jámách u straoneolitických domů, což se může vykládat jako „snaha dospělých uchovávat děti i po smrti ve své blízkosti, jako víra v jejich reinkarnaci.“¹¹⁷ Dále s otazníkem jsou i nálezy dětských skeletů v obilných jamách nebo v sílech rondelů. „V rámci úvah o častých dětských obětech se přichází k závěrům o obětování prvorozců v rámci regeneračních kultů vegetativních sil přírody. [...] Na otázku proč mezi lidskými oběťmi nápadně převažují děti se odpovídá tak, že dítě je nejméně postradatelný a nejnápadněji nahraditelný člen společnosti.“¹¹⁸

Velké množství dětských skeletů bylo nalezeno v jeskyních. Na skeletech v Horním Francku jsou jasně patrné stopy násilí, zvláště na lebkách. „[U]važuje se o přímo „metodickém“ otevírání lebek, pre- i postmortálním vytrháváním zubů atd.“¹¹⁹ V Bavorsku byl nalezen náhrdelník z lidských zubů, který jistě sloužil jako magická pomůcka.

---

¹¹⁴ PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s. 170.

¹¹⁵ Tamtéž. s. 171.

¹¹⁶ Tamtéž. s. 171.

¹¹⁷ Tamtéž. s. 172.

¹¹⁸ Tamtéž. s. 172.

¹¹⁹ Tamtéž. s. 172.

4.3 Institucionálně-organizační složka

Již dříve se vedle šamanů – mužů, uplatňovali v této funkci i ženy. „V souvislosti s ekonomicko-společenskými změny neolitu se kult přesouvá více a více do rukou žen.“¹²⁰ V. Podborský zde mluví o uctívání ženské bohyně a dodává, že ani muže z této sféry nemůžeme vyloučit. Ale nejde zde stále o profesionalizované šamanky, ale spíše o ženy které měly z různých důvodů (sociální postavení v rodině, dědičnost či nějaké zmrzačení) schopnosti a právo vést obřady. Jejich role jako šamanky se uplatňovala pouze při rituálu a po jeho skončení se stávaly naprosto obyčejnými ženami jako ostatní ve společnosti. A to z toho důvodu, že ještě nemůžeme předpokládat rozvíjení teoreticko-dogmatické složky a tedy snahu o profesionalizaci. Výjimečně se mohlo stát, že konkrétní žena mohla být v provádění rituálu tak schopná, že se tomu věnovala i nadále.

Opět se dostávám k tématu co můžeme a nemůžeme předpokládat v obdobích neolitu. Jak jsem zmínil už výše, pro neolit jsou již důkazy o komplexnosti myšlenkových postupů a rozvinuté fantazii. A pokud můžeme předpokládat složité náboženské představy, musíme předpokládat specialisty zabývající se vztahem k transcendentnu. V návaznosti k tomu bychom měli předpokládat jistého specialistu zabývající se posvátnem po celý život. Můžeme však mluvit o jeho pomocnících, které se stávají šamankami jen na určitou dobu a po jejím uplynutí se stávají opět ženami s každodenními povinnostmi.

Stejně jako v paleolitu existovaly domácí kultury, ovšem s postupem času nabývaly na významnosti celorodové, nadrodové, cyklicky se opakující obřady. Ty se vztahovaly k zajištění blaha a plodnosti. Můžeme zde předpokládat největší důraz na agrární rituály spojené se zemědělským způsobem života. Tyto velké obřady se s největší pravděpodobností odehrávaly v prostoru rondelu.

O existenci výjimečných žen, které mohly být profesionalizované vypovídá hrob 18-20leté ženy, nositelky kultury s lineární keramikou z Vedrovic na jižní Moravě.

„Žena uložená ve skrčené poloze v hrobě č. 9/88 v trati „Za dvorem“ u jihomoravských Vedrovic, s hlavou posypanou červenou hlínkou, sice

---

¹²⁰ Tamtéž. s. 169.

postrádala standardní posmrtnou keramickou výbavu, ale kromě luxusních spondylových šperků (čelenka, náramek, medailon, závěsky), z nichž zvláště medailon (obr. 21:1b,3) měl zřejmě sakrální význam, měla šat pokrytý stovkami drobných kotoučovitých mramorových korálek (obr. 21:11) a mušličkami (obr. 21:12) plžů (břichonožce druhu *lithoglipus naticoides*). Osoba oděná do takto skvostně ozdobeného šatu odpovídá (přínejmenším soudobé) představě ženy-„kněžky“. Podobný, ovšem zdaleka ne tak bohatý pohřeb ženy s mušlovitými ozdobami na hlavě a na hrudi (obr. 20:2) pochází z pohřebiště v Aiterhofenu v Bavorsku. Našly by se i jiné podobné případy.“¹²¹

Zajímavý je i hrob z východoslovenských Čicaroviec, z prostředí mladoneolitické potiské kultury. Jsou v něm uloženy tři mužské skelety na sobě ve třech vrstvách s pohřební výbavou a hlavně s maskami zhotovených ze zvířecích rohů, parohů a kostí. Tento nález se dá interpretovat jako hromadná hrobka šamanů stejného rodu. Což by svědčilo o dědičnosti šamanské funkce.

---

¹²¹ Tamtéž. s. 170.

5 Závěr

Shrnout dílo V. Podborského a jeho přínos pro archeoreligionistiku není snadné. Jistě by to udělal jinak archeolog a jinak religionista. Pokusíme se zde ukázat přínos a nedostatky pro obě vědecké obce. I když uznáváme, že shrnutí z pohledu archeologie nemusí být plně výstižné a částečně může být mylné.

V. Podborský, vzděláním archeolog, se pokusil, jako první v českém archeologickém bádání, studovat pravěkou religiozitu. Za to mu patří jistě velké uznání a úcta. Díky němu je dnes otázka zkoumání pravěkého náboženství již částečně otevřena. Samozřejmě, že většina archeologů se touto otázkou nezabývá s odůvodněním, že tento druh bádání patří do „archeologie nenalézaného“ a tedy empiricky neověřitelného, tudíž nevědeckého.

Za dobu svého působení shromáždil kolem sebe tým mladých archeologů, z nichž mnozí jsou interdisciplinárně zaměřeni a někteří dokonce jsou průkopníci svého zaměření. Za průkopníky zde jmenujme alespoň Evu Čermákovou, genderovou archeoložku. Dovolujeme si říci, že hodnota práce V. Podborského z archeologického hlediska je na velmi vysoké úrovni a svými úzkými kontakty s paleooborníky stále sleduje nové hypotézy, které se objevují jak u nás, tak ve světě.

Jak však máme brát jeho religionistický postoj a pohled na neolitickou religiozitu? Jakou představu pravěkého náboženství předává budoucím archeologům? Zde nastíněný pohled V. Podborského vypovídá o neolitu jako o primitivním člověku s poměrně malou mozkovou aktivitou. S velmi jednoduchou formou náboženství, založenou na agrární magii a kultu plodnosti. Dynamistické síly byly udobřovány v prostorech rondelů obětinami a sošky ženy jako fetiš plodnosti. Přes všechno odmítání mechanistického evolucionismu, ho zde můžeme stále vidět. Sama představa animismu a dynamismu zabraňuje komplexnímu bádání. Neustále nás strhává k představám primitivů stěží zvládající zorat zemi, natož mít nějakou fantasií. Je potřeba opustit takové představy a připustit, že neoliti měli stejné, ne-li větší, psychické schopnosti jako moderní člověk. Díky

tomu bychom mohli využít nejnovějších poznatků z oborů jako biologie, fyziologie, neurovědy atd. v oboru souhrnně označovaném jako kognitivní religionistika.

Vidíme, že představy V. Podborského o pravěké religiozitě, jsou v západních zemích dávno překonány. Za tu dobu religionistika pokročila o velký kus dále i když na území České republiky se tyto myšlenky dostávají těžko. Co mu však nemůžeme upírat je nashromáždění neuvěřitelného archeologického materiálu, převážně z jižní Moravy. S tímto materiálem se může archeoreligionista pustit do výzkumů neolitické religiozity, na území dnešní ČR, jednodušeji a rychleji.

Bibliografie

Monografie

- PODBORSKÝ, Vladimír. *Náboženství pravěkých Evropanů*. 1. vyd. Brno: Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2006. 610 s. ISBN: 80-210-4178-1
- PODBORSKÝ, Vladimír, KAZDOVÁ, Eliška. *Studium sociálních a duchovních struktur pravěku*. 1. vyd. Brno: Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2007. 392 s. ISBN 978-80-210-4330-5.
- PODBORSKÝ, Vladimír. (a kol.). *Pravěká sociokultovní architektura na Moravě*. 1. vyd. Brno: Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 1999. 319 s. ISBN 80-210-2194-2.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Náboženství našich prapředků*. Vladimír Podborský. 1. vyd. Brno: Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 1994. 177 s, il. (Věda do kapsy ; sv. 7) ISBN 80-210-0970-5
- LEWIS-WILLIAMS, David. *Mysl v jeskyni : Vědomí a původ umění*. Alena Faltýsková. 1. vyd. Praha : Academia, 2007. 408 s. Galileo; sv. 9. ISBN 978-80-200-1518-1.
- LEWIS-WILLIAMS, David, PEARCE, David. *Uvnitř neolitické mysli : Vědomí, vesmír a říše bohů*. 1. vyd. Praha : Academia, 2008. 398 s. Galileo; sv. 22. ISBN 978-80-200-1644-7.
- ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. Filip Karlík. 2., přehlédnuté a opr. vyd., V Oikúmené 1. Praha : OIKOYMENH, 2006. 147 s. Oikúmené ; sv. 125. ISBN 80-7298-175-7..
- WIDEGREN, Geo. *Fenomenologia religii*. Joanna Baitek, 1. vyd., Kraków: Nomos, 2008. 714 s. ISBN 978-83-60490-70-9.
- SZYJEWSKI, Andrzej. *Etnologia religii*. 2. vyd. Kraków: Nomos, 2008. 634 s. ISBN 978-83-60490-60-0.
- ŠTAMPACH, Ivan Odilo. *Přehled religionistiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-384-0.
- HELLER, Jan, MRÁZEK, Miloš *Nástin religionistiky*. 2. vyd.

Praha: Kalich, 2004. 316 s. ISBN 80-7017-721-7.

- HORYNA, Břetislav. *Úvod do religionistiky*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1994. 131 s. ISBN 80-85241-64-1.
- KAZDOVÁ, Eliška. – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. – ŠABATOVÁ, Klára. (eds.). K počtě Vladimíru Podborskému. *Přátelé a žáci k sedmdesátým narozeninám*. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2004. 530 s. ISBN 80-210-3381-9.
- PODBORSKÝ, Vladimír. – KAZDOVÁ, Eliška. (reds.) *Pravěk mikroregionu potoka Těšetičky/Únanovky: K problematice pravěkých sociálních struktur*. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2005. 262 s. ISBN 80-210-3676-1.
- BOWIE, Fiona. *Antropologie náboženství*. Vladimír Petkevič. 1. vyd. Praha : Portál, 2008. 336 s. ISBN 978-80-7367-378-9.
- BURKERT, Walter. *Stwarzanie świętości: ślady biologii we wczesnych wierzeniach religijnych*. Lech Trzcionkowski, 1. vyd. Kraków: Homini, 2006. 266 s. ISBN 838959877-9.
- PAVLŮ, Ivan (ed.) - ZÁPOTOCKÁ, Marie. *Archeologie pravěkých Čech 3 : Neolit*. 1. vyd. Praha : Archeologický ústav AV ČR, 2007. 118 s. ISBN 978-80-86124-71-1.

Články v monografiích

- PODBORSKÝ, Vladimír. Studium religiozity pravěku jako varianta "archeologie nenalézaného". In NEÚSTUPNÝ, Evžen. *Archeologie nenalézaného*. 1. vyd. Dobrá voda u pelhřimova : Katedra archeologie FHS ZČU v Plzni a Archeologický ústav AV ČR v Praze, 2002. s. 187-205. ISBN 80-86473-22.
- PODBORSKÝ, Vladimír "Genius loci" pravěkých a raně středověkých ceremoniálních center. In *In memoriam Jan Rulf*. Ivan Pavlů. 1. vyd. Praha : Archeologický ústav AV ČR Praha, 2000. s. 353-360. Památky archeologické, Supplementum, 12. ISBN 80-86124-27-4.
- PODBORSKÝ, Vladimír Modely funkční interpretace pravěkých rondelů. In *50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku*. Vladimír Podborský.

Brno : Masarykova universita. Ústav archeologie a muzeologie,
2000. s. 197-199. Sborník konference, Kravsko u Znojma 31.
května až 1. června 1999. ISBN 80-210-2546-8.

Články v periodikách

- HAVELKA, Rudolf, CHALUPA, Aleš. Vladimír Podborský. Náboženství pravěkých Evropanů. *Religio: Revue pro religionistiku*. 2007, roč. 15, č. 2, s. 291-295. Recenze. ISSN 1210-3640.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Pravěká sociokultovní architektura na Moravě. *Religio : Revue pro religionistiku*. 1997, roč. 5, čís. 2, s. 165-169. Zpráva o projektu. ISSN 1210-3640.
- BOUZEK, Jan. Vladimír Podborský. Pravěká sociokultovní architektura na Moravě. *Religio: Revue pro religionistiku*. 1996, roč. 4, č. 2, s. 203-204. Recenze. ISSN 1210-3640.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Spondylový šperk v hrobech lidu s lineární keramikou ve Vydrovicích. *Archeologické rozhledy*. 2002, roč. 54, s. 223–240. ISSN 0323-1267.
- HAVELKA, Rudolf. Syntéza kognitivní vědy o náboženství a kognitivní archeologie: Nová perspektiva studia pravěkých náboženských systémů?. *Sacra*. 2008, roč. 6, čís. 1, s. 5-26. ISSN 1214-5351.
- BOUZEK, Jan. Náboženství starých Evropanů. *Památky archeologické*. 2008, roč. 99, s. 327-328. Recenze. ISSN 0031-0506.
- KVĚTINA, Jan, KVĚTINOVÁ, Sylvie, ŘÍDKÝ, Jaroslav. Význam her v archaických společnostech : archeologické možnosti studia. *Archeologické rozhledy*. 2009, roč. 61, čís. 1, s. 3-30. ISSN 0323-1267.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Přínos moravských výzkumů „rondelové archeologie“. *Pravěk. Nová řada*. 1999, roč. 9, s. 61-80. ISSN 1211-8338.

- PODBORSKÝ, Vladimír. K možnosti identifikace jevů duchovního života v archeologických pramenech. *SPFFBU E 36*. 1991, s. 23-27. ISSN ?.
- PODBORSKÝ, Vladimír Poznámky ke kruhovým architekturám pravěké a raně historické Evropy. *Pravěk. Nová řada*. 1991, s. 90-148. ISSN 1211-8338.

Bakalářské práce

- UNGER, Jiří. *Druhotné využití starších archeologických artefaktů v mladším období*. Plzeň, 2007. 86 s. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni.

Ostatní

- Osobní rozhovor – Příloha č.2

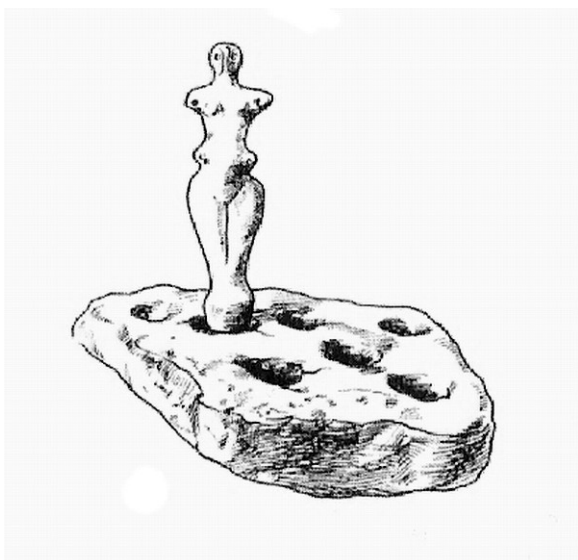

Obr. 2. Plastika rodící ženy, Çatal Hüyük, Turecko
(PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.133.)

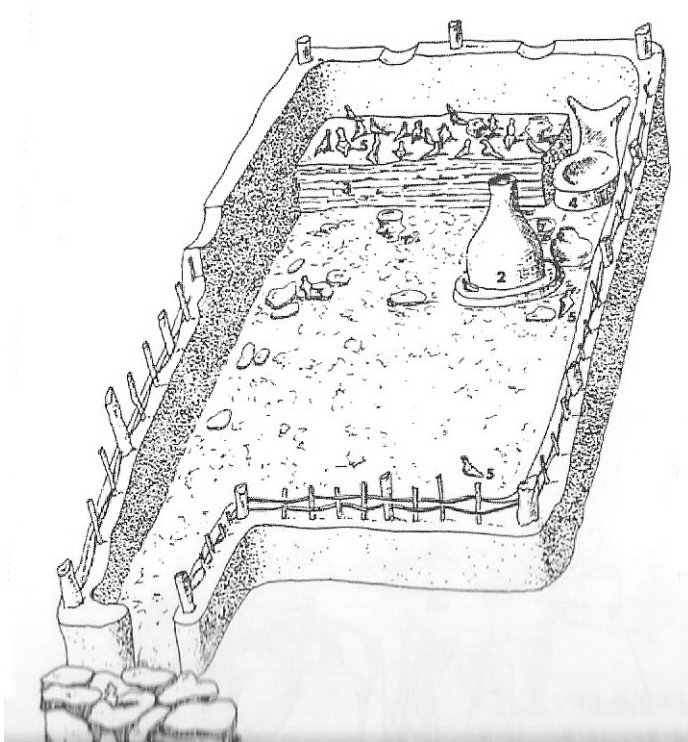

Obr. 3.
(PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.134.)

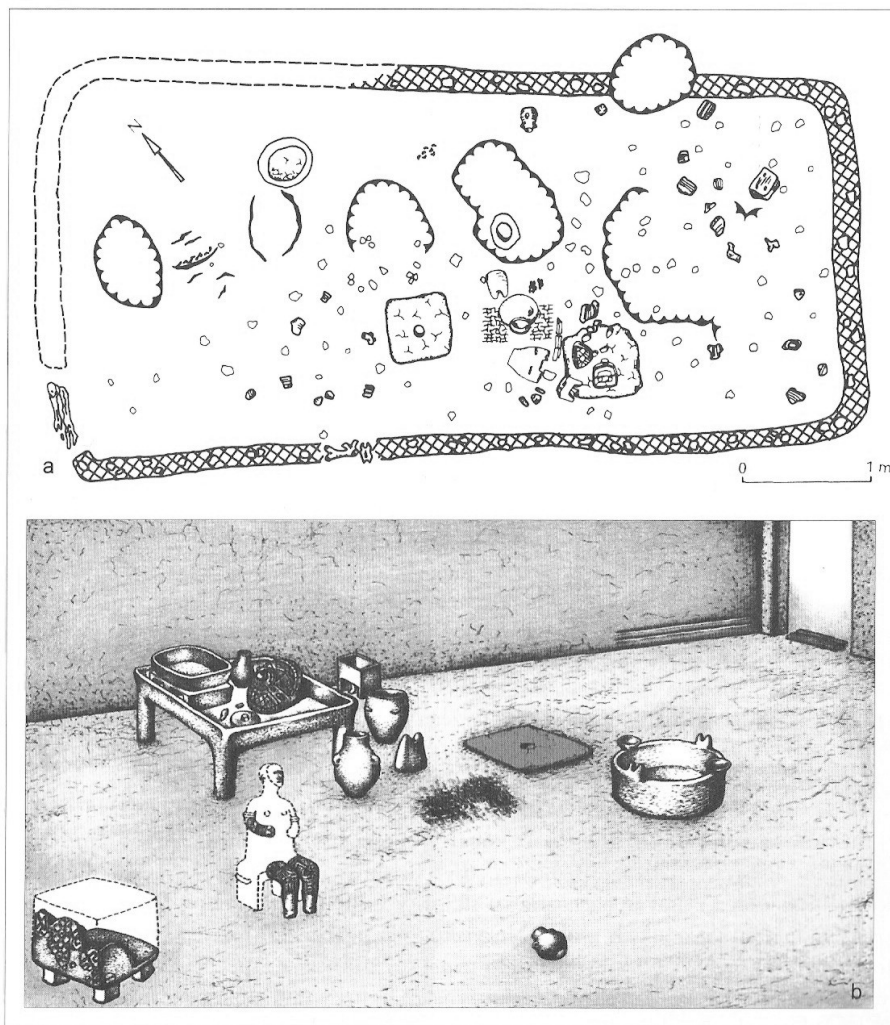
Obr. 4.

(PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.136.)

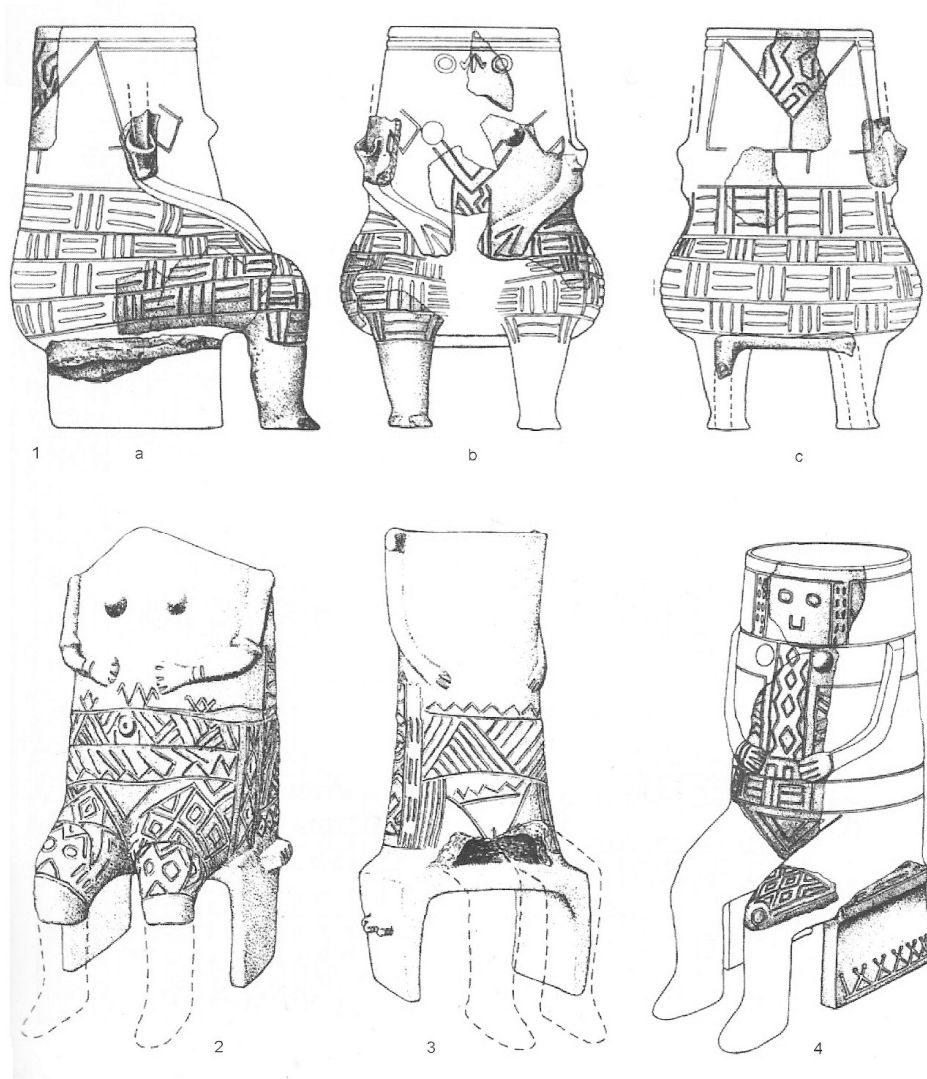
Obr. 5. Chrám Démétrý, Sabatinovka II, Ukrajina.

(PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.136.)

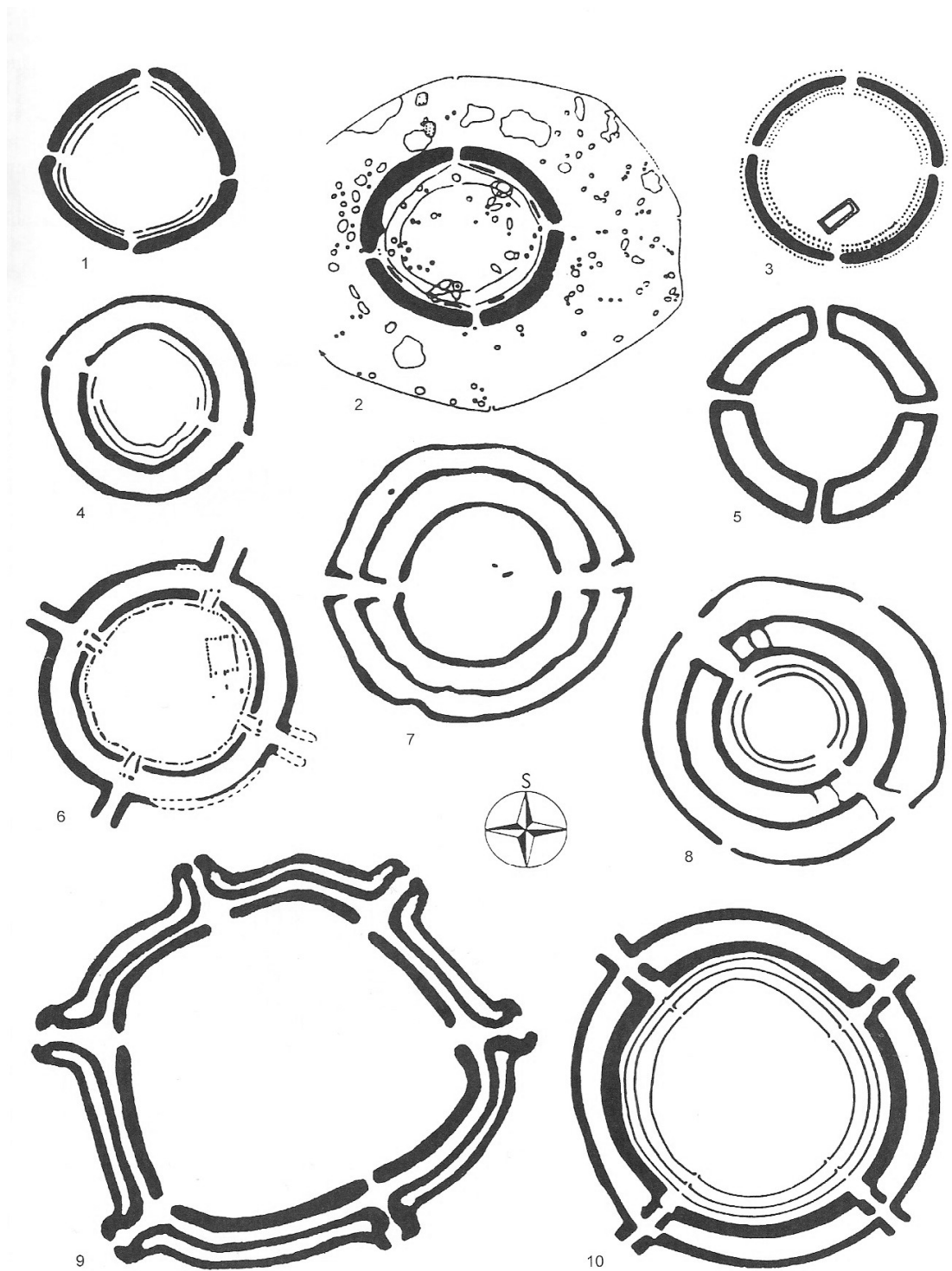
Obr. 6. Půdorys a rekonstrukce sakrální budovy lidu potiské kultury z Vésztö-Mágor, Maďarsko.

(PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.138.)

Obr. 7. Antropomorfní (gynekomorfní) nádoby v podobě trůnicích žen lidu potiské kultury. 1a-c – Öcsöd Kováshalom, Maďarsko. 2-4 – Kökénydomb, Maďarsko.

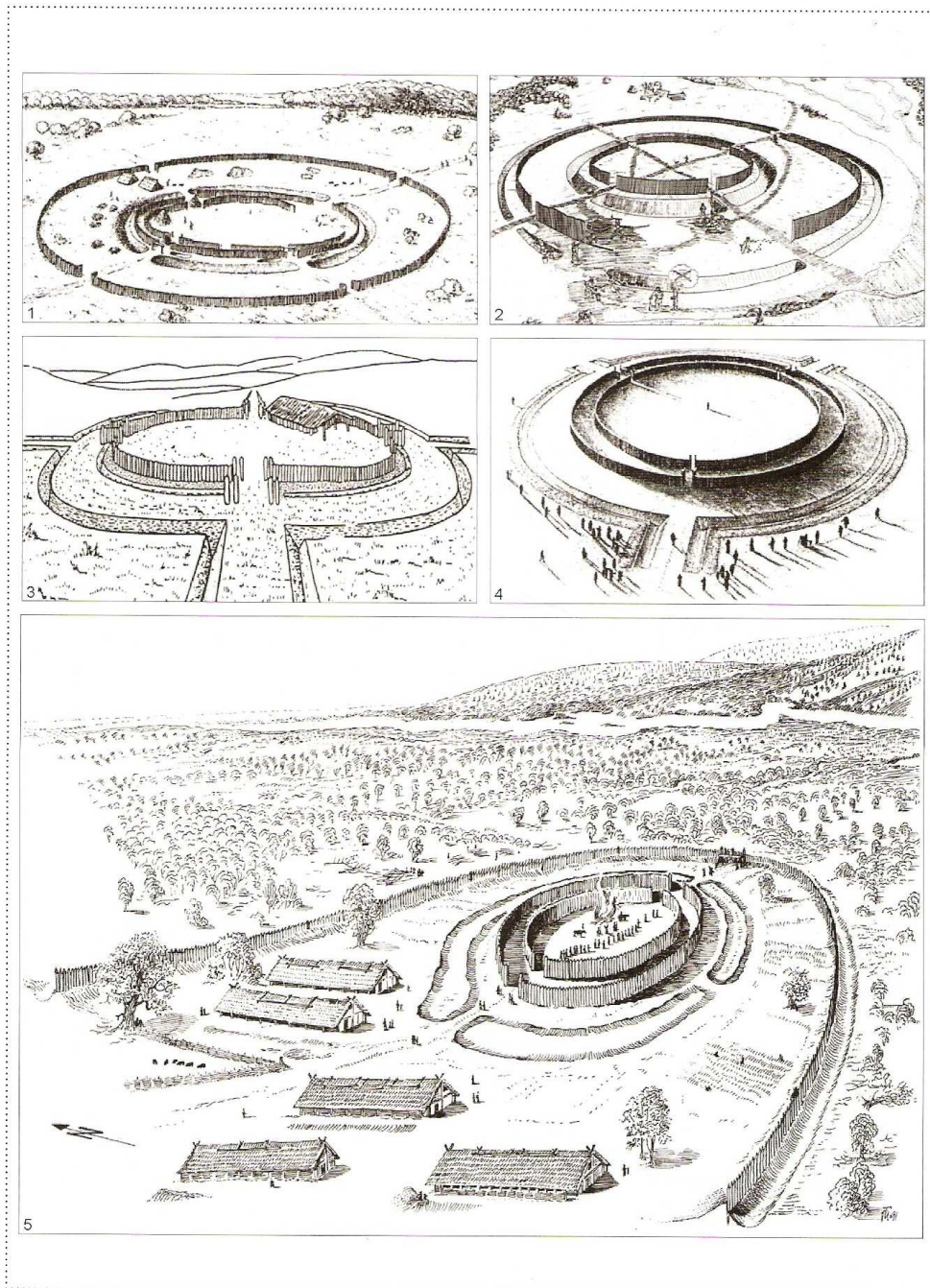
(PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.157.)

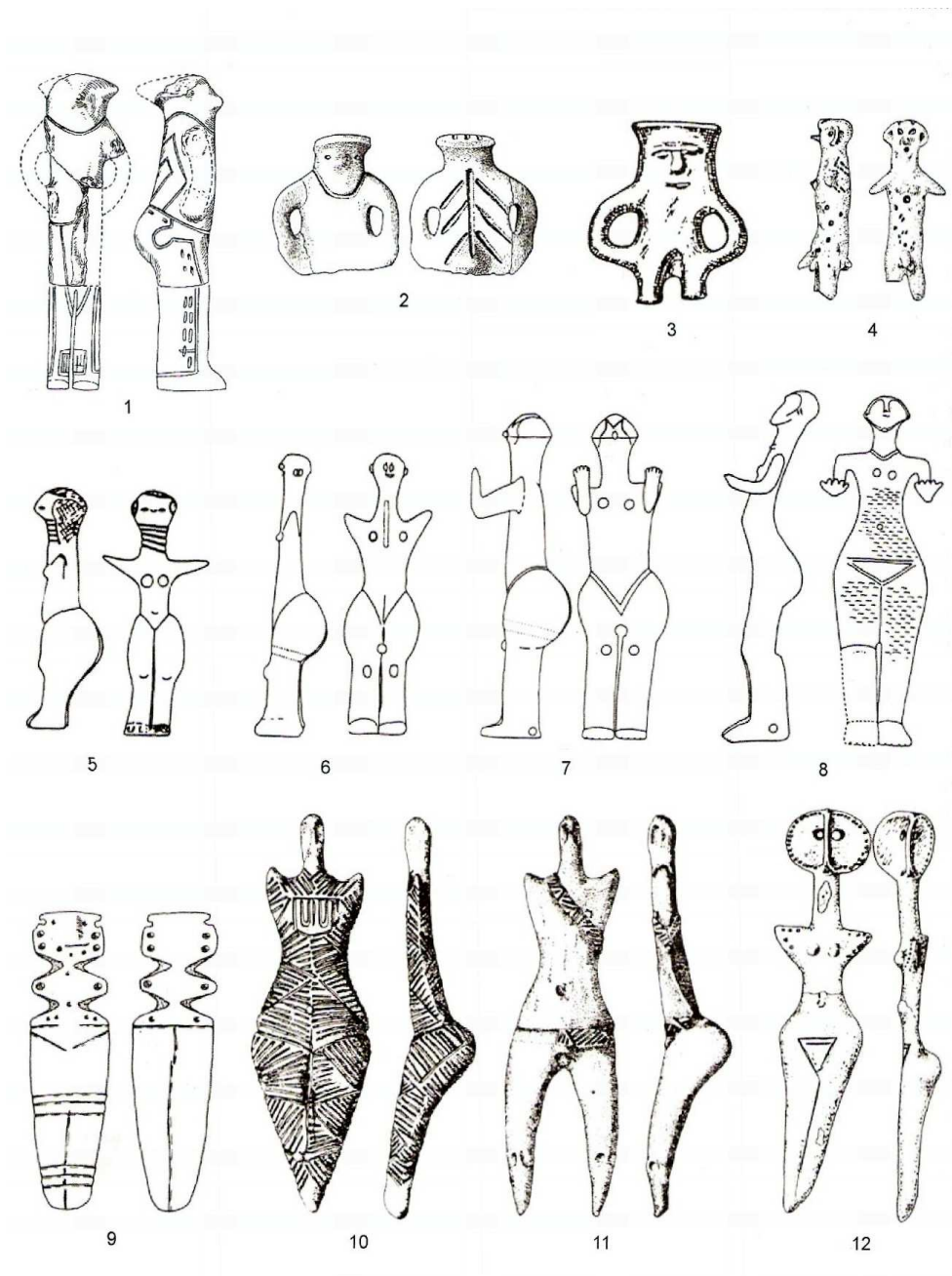
Obr. 8. Půdorysy základních typů neolitických rondelů. 1 – Vydrovice, Morava. 2 – Těšetice_kyjovice, Morava. 3 – Nitranský Hrádek, Slovensko. 4 - Strögen, Dolní Rakousko. 5 - Lochenice, Čechy. 6 – Bučany, Slovensko. 7 – Hornsburg, Dolní Rakousko. 8. Osterhofen-Schmiedorf, Bavorsko. 9 – Golianovo, Slovensko. 10 – Svodní, Slovensko.

(PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.141.)

Obr. 9. Rekonstrukce původního vzhledu neolitických rondelů. 1 – Těšetice-Kyjovice, Morava. 2 – Kamegg, Dolní Rakousko. 3 – Bučany, Slovensko. 4 – Goseck, Střední Německo. 5 – Künzing-Unternberg, Bavorsko. (PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.142.)

Obr. 10. Antropomorfní neolitická plastika střední (1-8), jihovýchodní (9-11) a východní (12) Evropy. 1 – Nerkewitz, střední Německo. 2 – Boskovštejn, Morava. 3 – Dvorníky, Slovensko. 4 – Platiště n. L., Čechy. 5-6 – Střelice, Morava. 7-8 – Hluboké Mašůvky, Morava. 9 – Ruse, Bulharsko. 10-11 – Dumesti, Rumunsko. 12 – Vychvatincy, Ukrajina. (PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.148.)

Obr. 11. Ženská figura starší varianty
mašůveckého typu, Hluboké
Mašůvky, Morava.
(PODBORSKÝ, V., *Náboženství
pravěkých Evropanů*. s.150.)

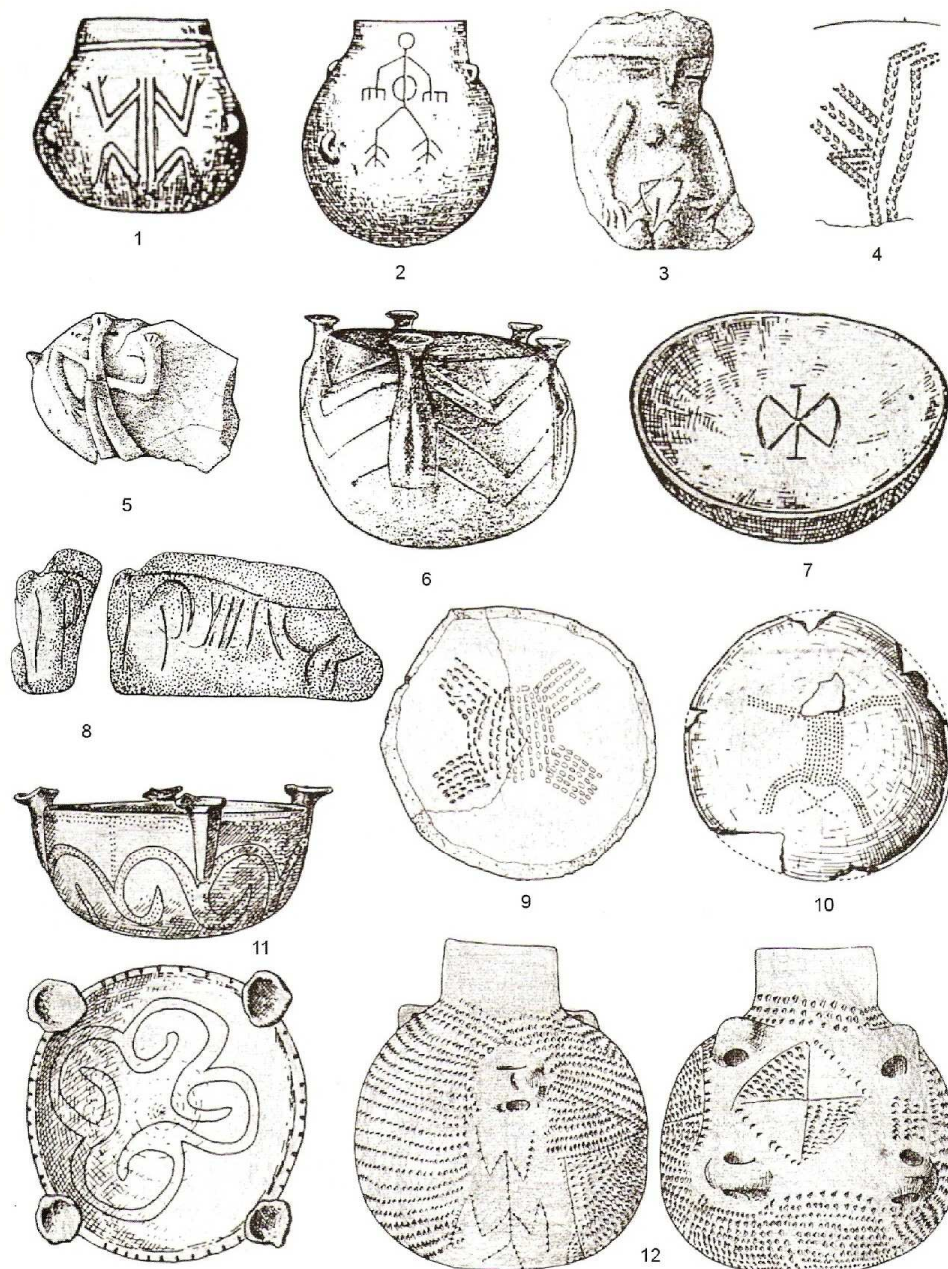
Obr.12. „Venuše z Hlubokých
Mašůvek, Morava.
(PODBORSKÝ, V., *Náboženství
pravěkých Evropanů*. s.150.)

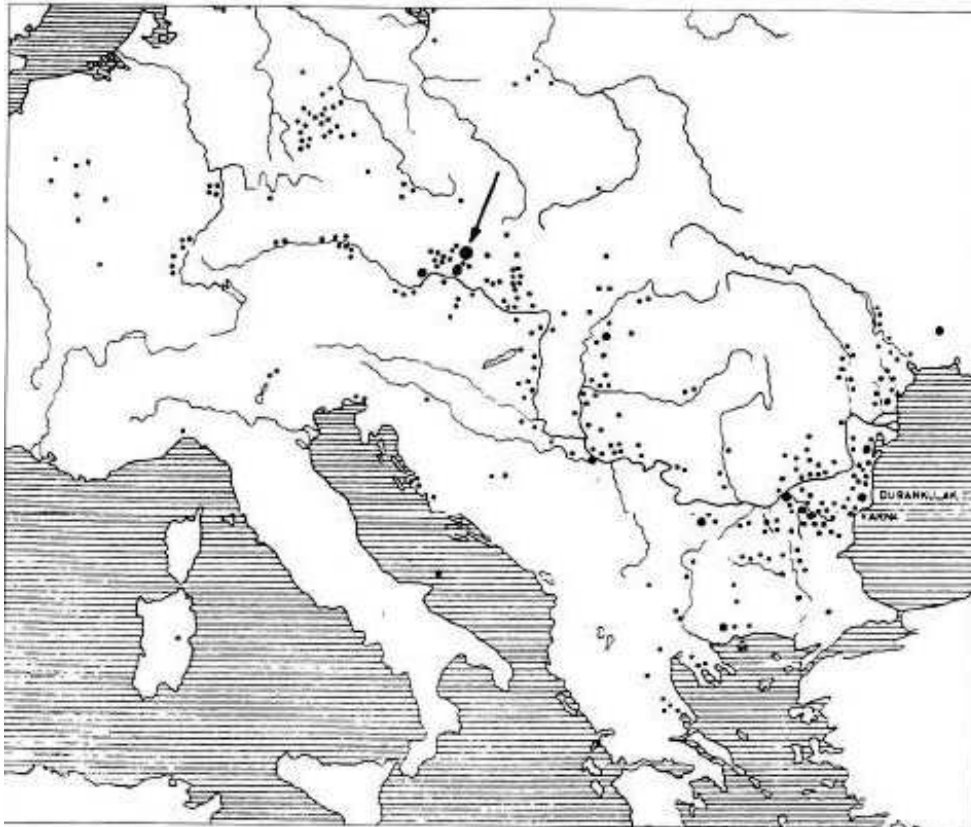
Obr. 13. Rekonstrukce umístění „rodinného“ idolu v zadní části neolitického velkodomu lidu s lineární keramikou.

(PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.23.)

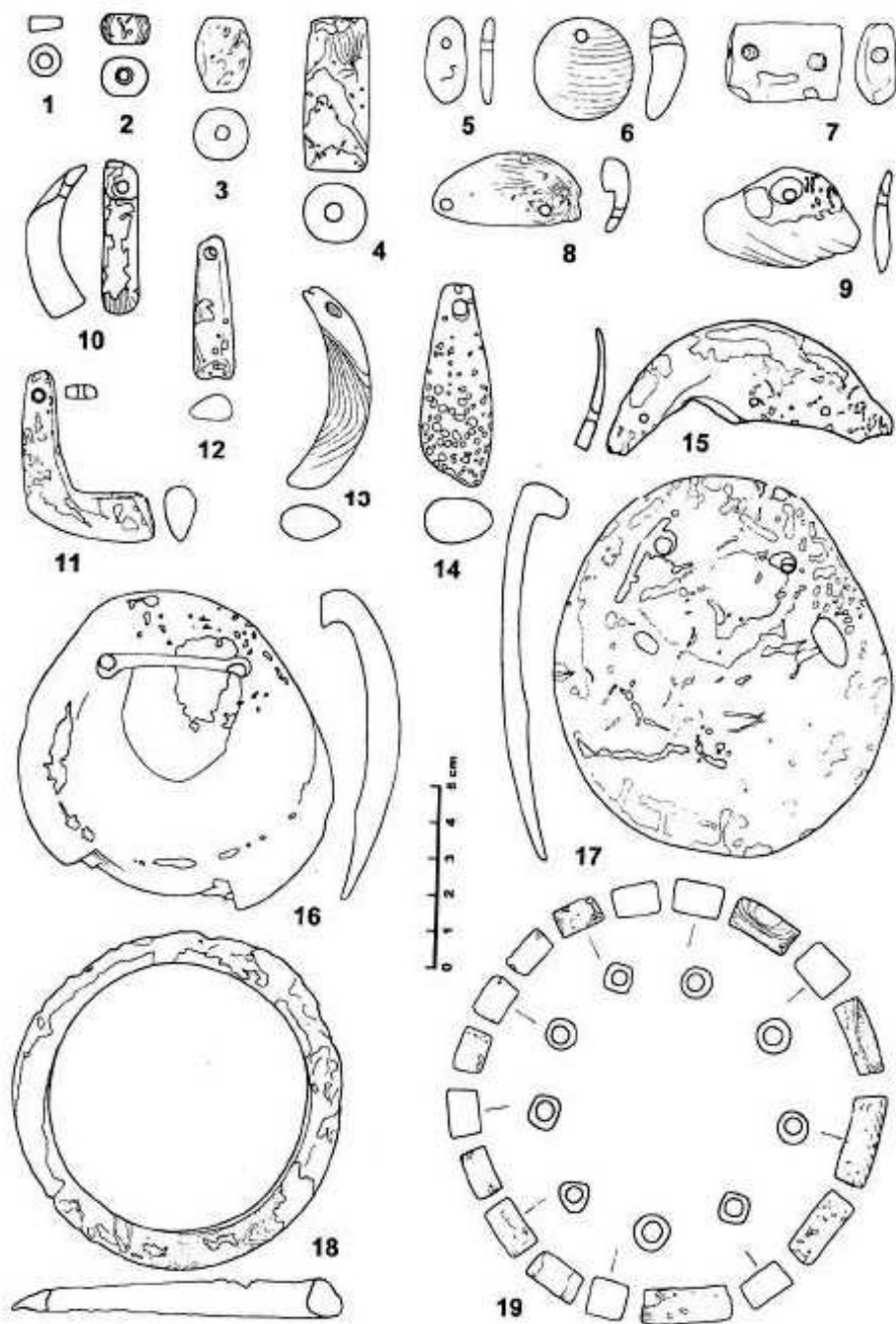
Obr. 14. Staroneolitická sakrální keramika střední Evropy. 1 – Praha-Podbaba, Čechy. 2 – Nová Ves u Kolína, Čechy. 3 – Taborac bei Drassburg, Dolní Rakousko. 4 – Mozkovice, Čechy. 5 – Nová Ves, Morava. 6 – Vydrovice, Morava. 7 – Statečnice, Čechy. 8 – Mohelnice, Morava. 9 – Zauschwitz, Německo. 10 – Naumburg, Německo. 11 – Köthen-Geuz, Německo. 12 – Königsau, Německo.

(PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.163.)

Obr. 15. Rozšíření spondylových ozdob v Evropě. Větší body označují větší koncentraci spondylů; šipka směřuje k lokalitě Vydrovice, okr. Znojmo (Morava, ČR).

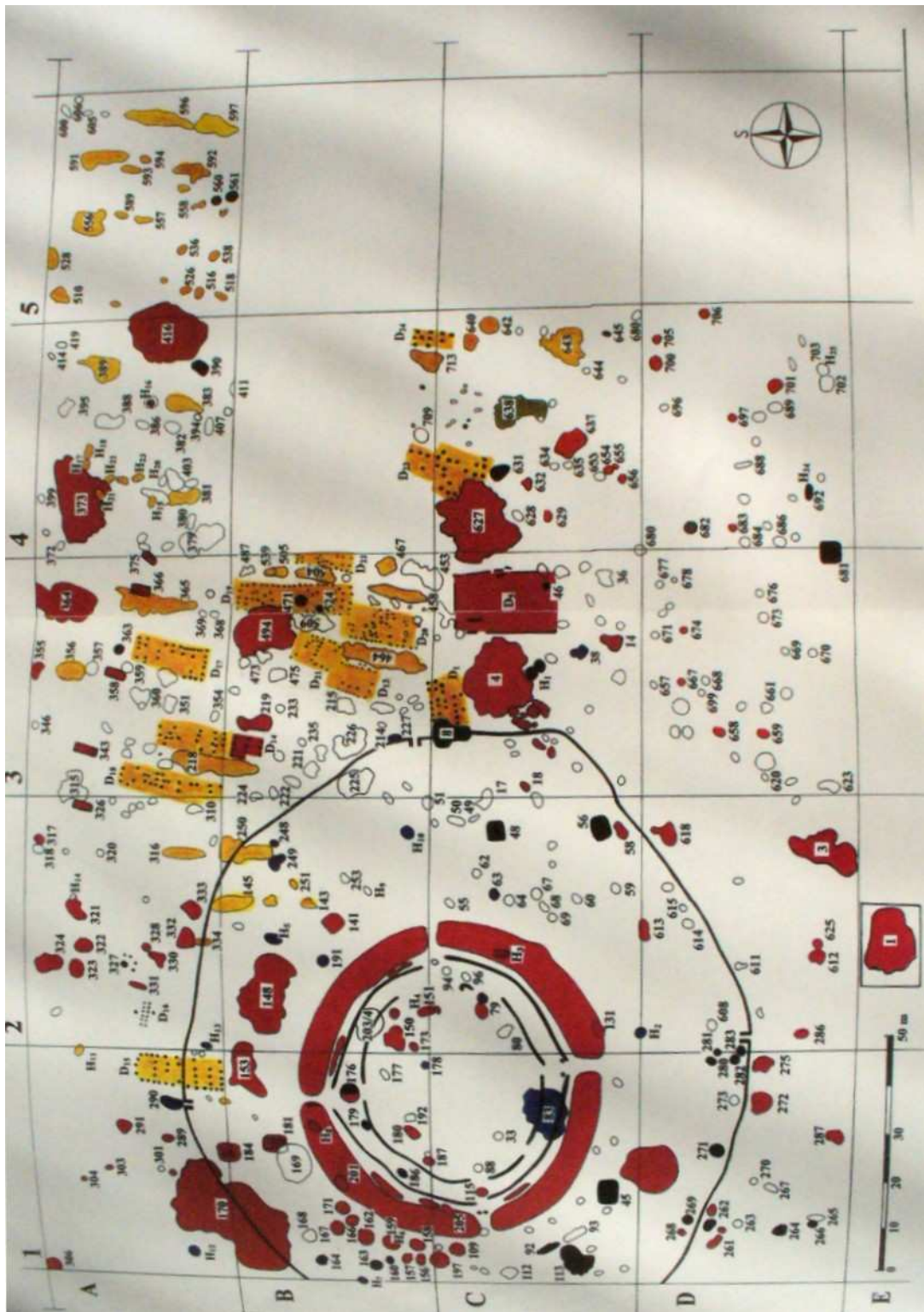
(PODBORSKÝ, V., *Spondylový šperk v hrobech lidu s lineární keramikou ve Vydrovicích*. s. 225.)

Obr. 16. Vydrovice, okr. Znojmo (Morava, ČR). Základní typy spondylových ozdob z pohřebišť lidu s LnK v trati „Široká u lesa“ a „Za dvorem.“

(PODBORSKÝ, V., *Spondylový šperk v hrobech lidu s lineární keramikou ve Vedrovicích*.s.231.)

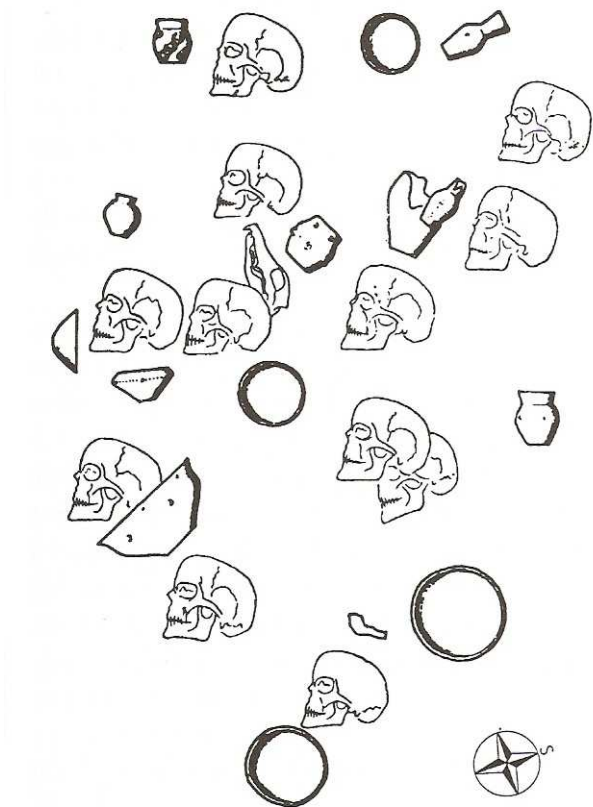

Obr. 17. Zjednodušený plán odkryté plochy systematického výzkumu v „sutnách“ s vyznačením nejdůležitějších objektů hlavních pravěkých kultur.

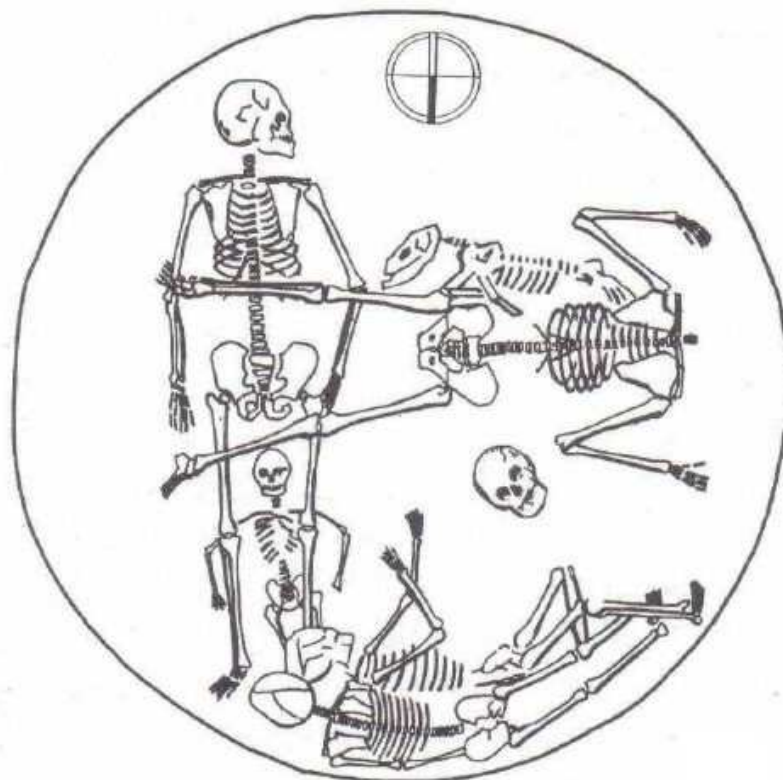
Význam barevného značení: žlutá = Lnk, modrá = VK, červená = MMK, hnědá = eneolit (kanelovaná keramika), zelená = starší doba bronzová, oranžová = mladší doba bronzová, černá = doba halštatská.

(s. 72.)

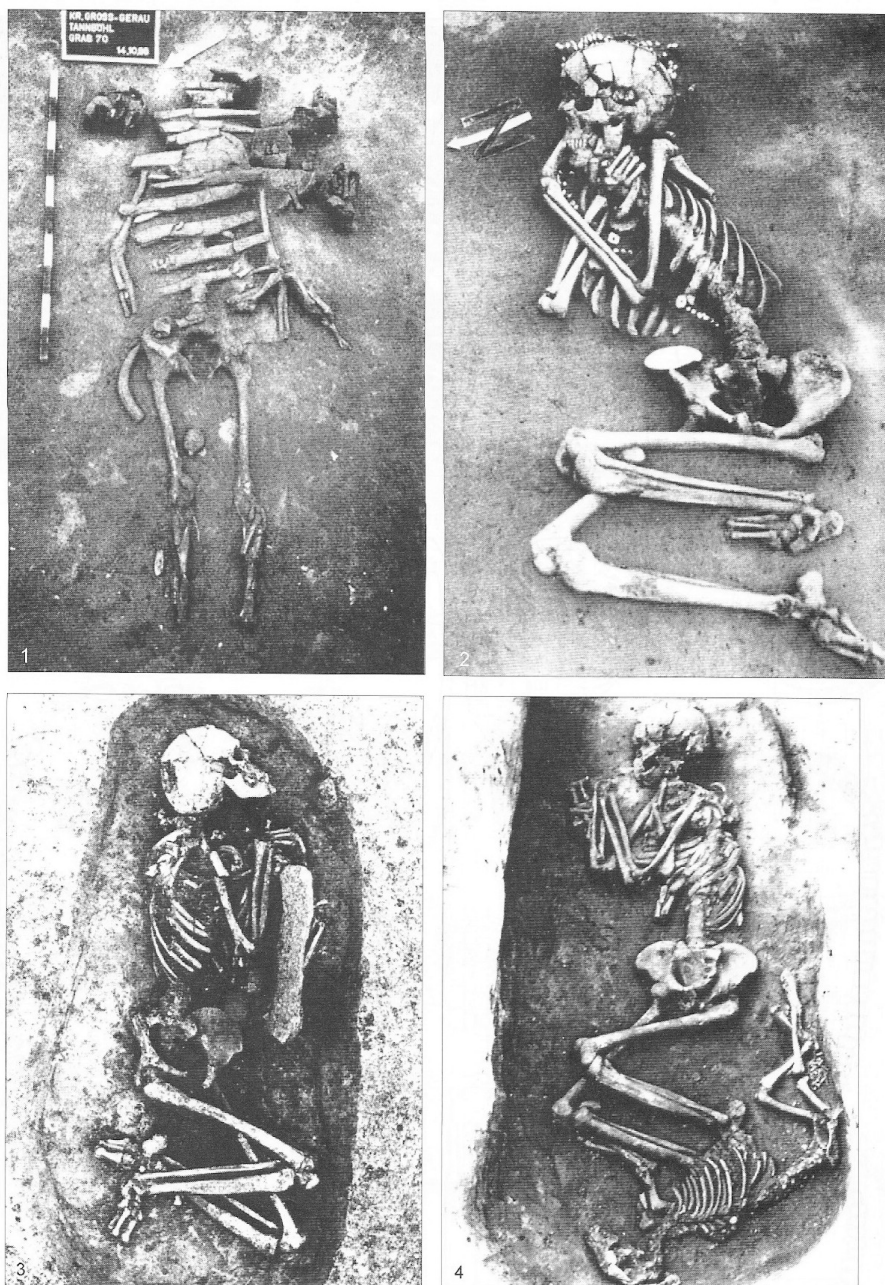
Obr. 18. Hromadný hrob 12 lidí s moravskou malovanou keramikou a se psí lebkou, Džbánice, Morava.

(PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.171.)

Obr. 19. Hromadný hrob z Rajhradu.

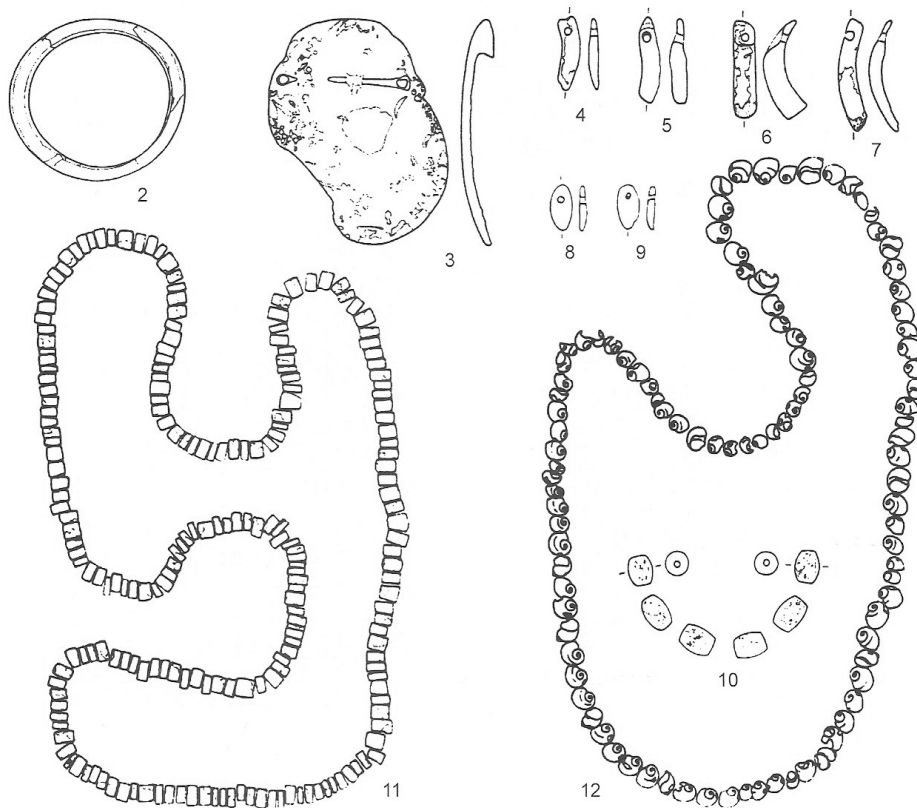
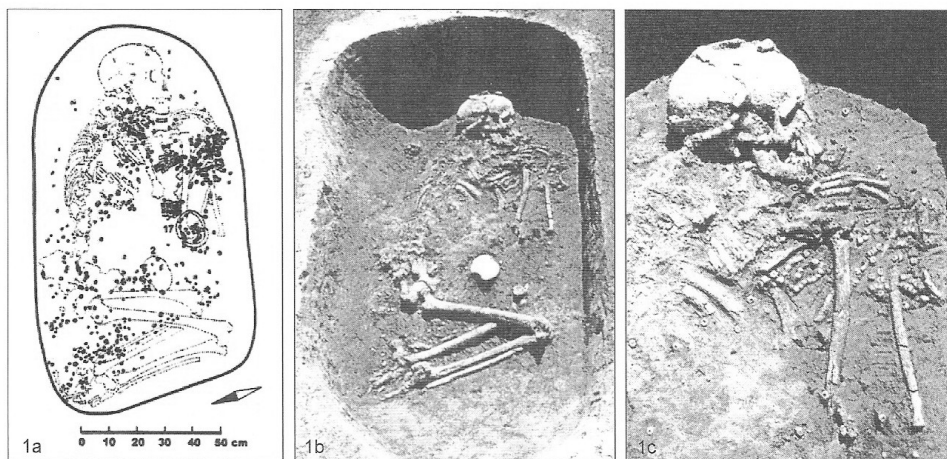
(PODBORSKÝ, V., *Pravěké dějiny Moravy*. s. 133.)

Obr. 20. Pohřby významných neolitických jedinců. 1 – hrob muže pokrytého v horná části těla žebry skotu, Trebur, Německo. 2 – hrob ženy s mušlovými ozdobami na hlavě a na hrudi, Aiterhofen, Bavorsko. 3 – hrob ženy s drtidlem na obilí, Těšetice-Kyjovice, Morava. 4 – pohřeb ženy s teletem v nohách, Svodník, Slovensko.

(PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.166.)

Obr. 21. Hrob „kněžky“ (č. 9/88) z pohřebiště lidu s LnK s bohatou posmrtnou nekeramickou výbavou, Vydrovice, Morava.
(PODBORSKÝ, V., *Náboženství pravěkých Evropanů*. s.165.)

Příloha č.2 – Rozhovor s Vladimírem Podborským

Váchal: Na začátku by mě zajímalo jak jste vlastně přišel k myšlence spolupráce archeologie a religionistiky?

Podborský: Tak k tomu, já to nazývám archeoreligionistka, ať si to někdo uznává nebo ne. Já jsem k tomu přišel od těch rondelů, přes tu interpretaci a tak dále. Za starého režimu, kdy jsem nemohl jezdit nikam jinam než do Polska. Poláci, ti pěstovali tu religionistiku, ti si to nenechali vzít, oni jsou národ pobožný, jak jistě víte.

Váchal: Ano, nedávno jsem tam byl.

Podborský: Tam jsem se trochu učil. Páč oni si sami a jednak taky Poniatowski překládali religionistické věci ze západu. No a tak jsem k tomu pomalu přišel. A na stará kolena já už ty archeologický věci, ty tedy nedělám, to tedy dělaj mladý a já už si tu nechávám dějiny archeologie a archeoreligionistiku, náboženství pravěkých evropanů, teď jsem právě měl hodinu. Takže taková je situace, no. Tu knížku jsem dělal řadu let, ještě to není hotové, ale vyskytla se možnost, že se to může rychle vydat a tak jsem to uřal, má to nedostatky, toho jsem si vědom, ale nakonec, dá se z toho vycházet.

Příprava stolu ke kávě a doděláná káva.

Podborský: Takže povídejte co byste rád chtěl.

Váchal: Já za budu odevzdávat bakalářskou práci a dnes bych se rád zeptal na pár otázek, pro specifikaci. Asi bych začal od těch rondelů, to je vaše velká práce. Jak vy se k tomu stavíte? Určitě musíme mluvit o tom, že to mělo sociální a také sakrální funkce.

Podborský: Já si myslím, že to muselo být multifunkční. Ale dominantní je tam otázka kultovní. Cokoli se tam odehrávalo dalšího bylo pod pláštěm těch kultovních věcí. Nemyslím si, že to mělo jen defenzivní,

obraný, vojenský, jak si myslela nebožka paní Pavůková, že to asi mělo. To si nemyslím. Aspoň nikde nejsou doklady přepadení nebo co. Snad tam v tom Ružindolu, tam teda něco, ale to si myslím, že ne. Ale sázel bych na ty cyklické velké obřady, zemědělské, plodnosti, úrody, které se tam mohly odehrávat. Jako prosba za tu úrodu, plodnost, díkuvzdání tak dále. Ta astronomické funkce. Já nevím jestli znáte knížku toho Zdeňka Ministra? Geniové nebo jak se to jmenuje

Váchal: Četl jsem od něj články.

Podborský: My jsme byli v úzkém kontaktu, on je původem tedy z Moravy. On mně psal skoro každý týden. No nic. Skončil neblaze, chudák, nedočkal se vydání té knížky, nad korekturami ho ranila ta mrtvice. On byl hodně skeptický k tomu teda. My jsme nejdřív uvažovali o těch vchodech, o těch orientacích, to by mohlo nějak směřovat k těm slunovratům. On toto odmítal a vsázel spíše na nějaké ty dominanty kolem toho rondelu, odkud oni mohli pozorovat východ toho slunce a podobně. Nevylučoval význam kalendářní, význam těch objektů, ale byl hodně opatrný. Já dodnes nevím. Jsou takové signály. Jsme s docentem Kovárníkem, jsme tehdy, tam, jak se ta lokalita jmenovala? To byl spíše už rondeloid doby bronzové, tedy na Znojemsku, ono to bude v té literatuře. Tam se našla periodicitu útlých kúlových jamek zevnitř toho příkopu, tam to vypadalo, že ta periodicitu mohla mít nějaký kalendářní význam jak má potom stonehenge a další ty anglický henge objekty. Teď s tím přišli Němci tam na tom rondelu, kolem.... Gosek. Není to mrtvé tato myšlenka, že ty kúlové jámy v těch palisádách, zevnitř příkopů mohly vyjadřovat nějaký ten kalendář, ale ono se to nikde nepodařilo pořádně zdokumentovat. Vždycky máte nějakou kúlovou jámu a nic. Takže až se někde podaří pak by to byl doklad. Zatím je to hypotéza.

Váchal: Ano, nedávno jsem od vás četl porovnání k dáckým kalendářům. To jste mi zodpověděl. Chtěl bych se ještě zeptat si myslíte, že je spojitost rondelů se západními stavbami, hange a woodhange.

Podborský: No o tom jsme se hádali s garantem Trnkou, vídeňským. On je skeptik, on je vůbec neuznává. Ty souvislosti. Ale já si myslím, že tam ty souvislosti být mohou nějaké. Že ta idea, rondelová se šířila na ten severozápad. Stejně v Čechách je to o fázi mladší. No a že se to přes ten kanál dostalo a tam se to setkalo s tou megalitickou ideou. Když si vezmete nejstarší doklady dřevěných rotund. To je myslím Durrington Walls, ten ještě dříve než byl vyhlouben ten val a příkop, tak na tom místě byly dvě dřevěné rotundy a ty jsou zdokumentované a jsou poměrně starobylé. Nevím přesně z hlavy to datum, ale je to možná konec 4. určitě 3. tisíciletí tím by se tam proluka mezi našimi rondely hodně snížila. Ta podobnost je až příliš nápadná. Když si vezmete to Avebury, s těmi čtyřmi vchody, to přímo... já nevím. Může to být náhoda?

Váchal: Ještě bych se zeptal, abychom odskočili na například tzv Venuše. K tomu jsou různé interpretace co mohly znamenat. Rád bych se zeptal, co vy si myslíte.

Podborský: No v žádném případě to nepovažuji za zobrazení bohyní, nějaké antropomorfizované bytosti. Já si myslím, že v době toho mladého neolitu ještě nebyla vyvinuta nějaká představa konkrétní božstva, antropomorfizovaného, čili že ty figury jsou za a) pokud jsou to jenom hrubý abstrakt toho ženského těla, ten typ jak jsme ho nazvali, střelický typ, podobně jako jsou v paleolitu ty figury, tak bych to považoval čistě jako fetiš plodnosti, když to řeknu hrubě jako nástroj reprodukce lidského rodu, jo? Že to mohlo sloužit jako ten porodní talisman, tak nějak. Ovšem ty další tyhle ty, (ukazuje na obraz mašůvecké sošky) ty představují ženu, která koná nějaký kultovní obřad. Jmenovitě ta mašůvecká, to je takový typický, přináší nějakou oběť, třeba snop obilí, nebo co já vím něco takového. Ale že nejde o bohyni, i když se to tak někdy nazývá. Jde o pozemšťanku a tak dále.

Váchal: O kněžku, dá se říci.

Podborský: Ano, dá se říci. V neolitu jsou hroby nějakých žen, které by mohly být za kněžky považovány, jo. Tam v Maďarsku na těch pohřebištích, lengyelských tam jsou tedy ženské skelety. Ona nemá hlavu, místo hlavy tam má nějakou nádobu, ornytomorfni nebo jakou. Nebo my tu máme ve Vedrovicích tu mladou ženu, ta je z lineární doby, s tím obrovským množstvím těch korálů, šnečků, spondylových šperků a tak dále. To byla nepochybně kněžka, to se úplně vymyká normálním pohřbům. No takže já ty plastiky považuji většinou za zpodobnění kněžek nebo žen při kultovním obřadu. Máme tam tuhleto z těch Štěpánovic jak má ještě pár paralel ve zlomcích. To by mohlo být gesto žehnající, ne prosebné, že by to mohlo být gesto bohyně, kterým žehná pozemšťankám, pozemšťanům, ale to provedení té figurky, odbytá, naprosto. Nevím jestli ji znáte z originálu?

Váchal: Bohužel, pouze z obrázků.

Podborský: To se mi jaksi přičí, že by to bylo zpodobnění bohyně. Navíc jsou jenom jedna, dvě, maximálně tři exempláře. Takže ani to si myslím, že ne. Jiná věc je potom v bronzové době, v halštatu, ale to je už jiné provedení těch figur, bylo to zřejmě postavené na jiné bázi, to božství, takže s paní Gimbutasovou já nesouhlasím. (...) A celá ta její koncepce, že ten neolit byl taková mírumilovná, mateřská epocha, která pak byla přerušena těmi násilníky, těmi Indoevropany zničena. To už je dnes v trochu jiném světle. My tu máme toho našeho prof. Blaška, paleolingvistu a on je zastánce, a já už vím, že to v té paleolingvistice běží, že už ten starý neolit je indoevropský, že šíření neolitu je šíření Indoevropanů.

Váchal: Ještě jsem se chtěl zeptat, a to je pro mě hodně důležité, jak se k oboru z metodologického hlediska a z hlediska hlavně religionistiky stavíte, vím že to je složitá otázka. Narážím zde na to jak operujete s pojmy jako animistický, dynamismus a schémata náboženskými pro pravěk.

Podborský: Já vám rozumím. To je schéma, to je můj teoretický model. Já zdůrazňuji studentům, že to je pouze výchozí model, který se nemůže brát do slova. Dneska se ten evolucionismus vůbec popírá víceméně. Víte, ale ty dvě vrstvy přírodních náboženství, ten animismus a

dynamismus, to bych přece jen od sebe trochu odlišoval. Ono se to samozřejmě mohlo potom smíchat dohromady. Ale předtím animismem muselo být ještě něčeho staršího. Ten animismus už na něco navazuje, už je to pokročilejší ideologie, já jsem o tom onehdy mluvil se studenty. To mě na to přivedlo. Podle těch paleolingvistů, asi do toho 8., 6. tisíciletí před (BC) se hovořilo ve starém světě jakýmsi univerzálním jazykem, jednoduchou článkovitou řečí, než se potom diferenciovalo, než se ten blok rozdělil na Indoevropany, hebrejce, turko-tatary a tak dále, že se lidi dokázali domluvit nějakým způsobem, nějakou článkovitou řečí. A ten pojem mana, v Polynésii, který se tam udržuje dodnes. Ten pojem mana, si říkám, nemůže to být dokonce až z těch dob, teda toho indouralského, nostrického, toho nerozděleného jazyka. Mana to se tak nabízí, takový jednoduchý výraz, je to samozřejmě šílená myšlenka.

Příloha č.3 - Bibliografie Vladimíra Podborského

Monografie vyšlé tiskem

- PODBORSKÝ, Vladimír. Die Hallstattsiedlung in Těšetice. *Fontes Archeologici Pragenses*. Praha: Národní muzeum, 1965, čís. 9.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Mähren in der Spätbronzezeit und an der Schwelle der Eisenzeit*. Brno, 1970. 237 s. Habilitační práce. FF UJEP.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku I,II*. vyd. 1. Brno : FF UJEP, 1979. 283 s. Skriptum.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku I,II*. vyd. 2. Brno : FF UJEP, 1981. 283. Skriptum.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Figurální plastika lidu s moravskou malovanou keramikou. *Těšetice-Kyjovice 2*. Brno: FF UJEP č. 262, 1985. 217 s.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Rondel osady lidu s moravskou malovanou keramikou. *Těšetice-Kyjovice 4*. Brno: FF UJEP č. 277, 1988. 309 s.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku I,II*. vyd. 3. Praha: SPN, 1989. 283 s. Skriptum.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Náboženství našich prapředků*. vyd. 1. Brno : FF MU, 1994. 177 s. Věda do kapsy, sv. 7. ISBN 80-210-0970-5.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. vyd. 1. Brno: FF MU, 1997. 325 s. ISBN 80-210-1706-6.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. vyd. 2. Brno: FF MU, 1997. 325 s. ISBN 80-210-2159-4.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *František Vildomec : (6.2.1878-3.11.1975) : venkovský učitel, vlastivědný pracovník a věhlasný archeolog ; Vědomil Vildomec : (27.9.1921-28.12.1998) : syn věhlasného archeologa, kantor, muzejník, archeolog a kulturně-*

osvětový pracovník. vyd. 1. Brno : Ústav archeologické památkové péče ; Ústav archeologie a muzeologie FF MU, 2005. 223 s. Postavy moravské prehistorie, Nová řada, sv. 2. ISBN 80-86399-20-6.

- PODBORSKÝ, Vladimír. *Náboženství pravěkých Evropanů = Die Religion der Ureuropäer = The religions of the prehistoric Europeans*. vyd. 1. Brno : Masarykova universita, 2006. 607 s. Nová řada. ISBN 80-210-4178-1.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. vyd. 3. Brno : Masarykova universita, 2006. 325 s. Nová řada. ISBN 80-210-4153-6.

Rukopisné monografie

- PODBORSKÝ, Vladimír. *Osídlení Moravy lidem popelnicových polí stupně slezského a platěnického I-III*, Brno, 1956. Diplomové práce na FF UJEP.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Jihomoravská halštatská sídliště I-II*, Brno, 1963. Kandidátské disertace na FF UJEP.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Morava v pozdní době bronzové I-II*, Brno, 1967. Habilitační práce na FF UJEP.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Malovaná civilizace*, připravený pro edici Panorama (1989).

Monografie s kolektivní účastí vyšlé tiskem

- PODBORSKÝ, V. – VILDOMEK, V. *Pravěk Znojemska*. vyd. 1. Brno : Musejní spolek, 1972. 282 s.
- PODBORSKÝ, V. – KAZDOVÁ, E. – KOŠTUŘÍK, P. – WEBER, Z. *Numerický kód moravské malované keramiky: Problémy deskripce v archeologii*. Brno: FF UJEP č. 207, 1977. 299 s.
- PODBORSKÝ, V. – LORENCOVÁ, A. – BENEŠ, J. *Únětické pohřebiště v Těšeticích-Vinohradech. Těšetice-Kyjovice 3*. Brno:FF UJEP, 1987. 273 s.
- PODBORSKÝ, V. – NEKVASIL, J. *Die Bronzegefäße aus Mähren*. Stuttgart: Prähistorische Bronzefunde II/13, 1991.

- PODBORSKÝ, V. (a kol.) *Pravěké dějiny Moravy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1993. 543 s. ISBN 80-85048-45-0.
Vlastivěda moravská, Země a lid, NŘ sv. 3.
- PODBORSKÝ, V. (a kol.) *Pravěká sociokultovní architektura na Moravě*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 319 s. ISBN 80-210-2194-2.
- PODBORSKÝ, V. – GRÜNWARD, P. (redigovali) *Malhostovice - Nuzířov : od nejdávnější minulosti po současnost*. Tišnov : J&J Morava, 2001. 260 s.
- PODBORSKÝ, V. (ed.) *50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 339. ISBN 80-210-2546-8. Sborník konference.
- PODBORSKÝ, V. (a kol.) *Dvě pohřebiště neolitického lidu s lineární keramikou ve Vedrovicích na Moravě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 341 s. ISBN 80-210-2933-1.
- PODBORSKÝ, V. – FIŠER, Z. *Innocenc Ladislav Červinka : (1.2.1869-3.10.1952) : archeolog, numismatik, muzejník a vlastivědný pracovník*. Brno: Ústav archeologické památkové péče, 2004. 179 s. Postavy moravské prehistorie, Nová řada, sv. 1. ISBN 80-86399-19-2.
- PODBORSKÝ, V. – KVĚT, R. (eds.) *Cesty a stezky do časů Velké Moravy: sborník statí o komunikacích z dob velkomoravských i předvelkomoravských*. Brno: Moravskoslezský archeologický klub, 2006. 107 s.
- PODBORSKÝ, V. – KŠICA, M. – KŠICOVÁ, O., MARŠÁL, P. *Žena v pravěkém umění: Moravské nálezy v euroasijském kontextu*. Brno: Moravskoslezská akademie pro vzdělání, vědu a umění, 2006. 175 s.
- PODBORSKÝ, V. (et al.) *Pravěk mikroregionu potoka Těšetičky/Únanovky : k problematice pravěkých sociálních struktur*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 262 s. ISBN 80-210-3676-1.
- PODBORSKÝ, V. – KAZDOVÁ, E. (eds.) *Studium sociálních a duchovních struktur pravěku = Studium der sozialen und geistlichen*

Strukturen der Uručit. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 390 s.
ISBN 978-80-210-4330-5.

Studie

- PODBORSKÝ, Vladimír. K otázce kontinuity vývoje kultury lidu popelnicových polí na Moravě. In: *SPFFBU E 1*. Brno: FF UJEP, 1956. s. 20-41.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Plastická vlnice na platěnické keramice na Moravě. In: *SPFFBU E 2*. Brno: FF UJEP, 1957. s. 5-8.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Hallstattské žárové hroby z Těšetic-Ruské ulice (okr. Znojmo): Příspěvek k problematice velaticko-podolské skupiny. In: *SPFFBU E 3*. Brno: FF UJEP, 1958. s. 27-49.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Bronzový poklad z bývalého Pajtlova lánu z Bystřice pod Hostýnem. *SPFFBU E 1*. 1958, VII, 1-2, s. 30-35.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Výzkum mladohalštatské osady v Těšeticích na Znojemsku. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 1959. roč. 11. s. 174-180
- PODBORSKÝ, Vladimír. Ein Etagengefäß aus Těšetice-Russische Straße (Südwestmähren). In: *SPFFBU E 4*. Brno: FF UJEP, 1959. s. 27-32.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Hrob středodunajské mohylové kultury v Těšeticích na Moravě. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 1960, roč. 12. s. 627-630.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Halštatské pohřebiště v Těšeticích na Moravě. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 1960. roč. 12. s. 643-650.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Bemerkungen zur Problematik der mährischen Hallstattzeit I. In: *SPFFBU E 5*. Brno: FF UJEP, 1960. s. 23-56.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Staroslovanské žárové pohřebiště ve Staré Břeclavi. In: *SPFFBU E 6*. Brno: FF UJEP, 1961. s. 59-81.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Halštatský kostrový hrob z Žerotíc (okr. Znojmo). In: *SPFFBU E 7*. Brno: FF UJEP, 1962. s. 92-95.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Únětický hrob ze Staré Břeclavi. In: *SPFFBU E 7*. Brno: FF UJEP, 1962. s. 85-87.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Zpráva o zachraňovacím výzkumu horákovské osady v Bulharech (okr. Břeclav). In: *SPFFBU E 7*. Brno: FF UJEP, 1962. s. 87-92.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Zpráva o počáteční fázi výzkumu mohylníku v Boroticích (okr. Znojmo). In: *SPFFBU E 8*. Brno: FF UJEP, 1963. s. 125-128.
- PODBORSKÝ, Vladimír. K problematice halštatského osídlení jihozápadní Moravy. In: *Sborník II. (Vildomcův) AÚ ČSAV v Brně*. Brno, 1963. s. 49-51.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Bemerkungen zur Problematik der mährischen Hallstattzeit II. Hallstattzeitliche bemalte Keramik. In: *SPFFBU E 8*. Brno: FF UJEP, 1963. s. 15-50.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Průzkum pravěkého osídlení v okolí obce Borkovany (o. Břeclav). In: *SPFFBU E 8*. Brno: FF UJEP, 1963. s. 128-130.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Únětický objekt č. 3 z Těšetic (o. Znojmo) a otázka válcovitých koflíků doby bronzové. In: *Sborník III. (Tihelkův) AÚ ČSAV v Brně*. Brno, 1963-1964. s. 70-74.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Sídlištní nálezy z neolitu a doby bronzové v poloze "Vinohrady" u Těšetic (okres Znojmo). In: *SPFFBU E 9*. Brno: FF UJEP, 1964. s. 19-46.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Horákovská kultura na jižní Moravě. In: *Referáty o pracovních výsledcích čl. Archeologů*. Liblice, 1964. s. 95-99.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Neolitická mísa z Křepic (o. Břeclav). In: *SPFFBU E 9*. Brno: FF UJEP. 1964. s. 183.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Eneolitický kostrový hrob z Dědic (o. Vyškov). In: *SPFFBU E 9*. Brno: FF UJEP. 1964. s. 183-185.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Bronzový nůž z Přibic (o. Břeclav). In: *SPFFBU E 9*. Brno: FF UJEP, 1964. s. 185-186.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Kulturní jáma z konce střední doby bronzové v Křepicích (o. Břeclav). In: *SPFFBU E 9*. Brno: FF UJEP 1964. s. 187-189.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Lužická keramika z Brna-Tkalcovské ulice. In: *SPFFBU E 9*. Brno: FF UJEP, 1964. s. 189-192.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Sídliště horákovské kultury u Bezkova, (o. Znojmo). In: *SPFFBU E 10*. Brno: FF UJEP, 1965. s. 135-152.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Bohatý hrob únětické kultury z Křepic. In: *SPFFBU E 10*. Brno: FF UJEP, 1965. s. 352-354.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Etnografie a archeologie. In: *Národopisné aktuality*, 1966, roč. 3, čís. 1, s. 1-11.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Eine neolithische Siedlung mit bemalter Keramik bei Kyjovice (Kreis Znojmo), Südmähren. In: *SPFFBU E 11*. Brno: FF UJEP, 1966. s. 15-22.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Schüsseln mit der Mäander- und Girlandenverzierung in der südmährischen Hallstattzeit. In: *SPFFBU E 11*. Brno: FF UJEP, 1966. s. 23-36.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Halštat školní sbírky v Miroslavi (o. Znojmo). In: *SPFFBU E 11*. Brno: FF UJEP, 1966. s. 125-128.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Halštatské osídlení Palliardiho hradiska u Vysočan. In: *SPFFBU E 11*. Brno: FF UJEP, 1966. s. 128-131.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Horákovská kultura. In: *Zprávy ČSSA*, 1966, roč. 7, čís. 1, s. 2-11.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Sídliště s moravskou malovanou keramikou u Kunovic. In: *Investigations*. Praha, 1966. s. 67.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Bronzový depot II z Drslavic u Uherského Brodu. In: *Investigations*. Praha, 1966. s. 175.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Jižní Morava v době halštatské. In: *Investigations*. Praha, 1966. s. 182-183.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Osada a pohřebiště horákovské kultury u Těšetic. In: *Investigations*. Praha, 1966. s. 183.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Staroslovanské pohřebiště pražského typu v Břeclavi. In: *Investigations*. Praha, 1966. s. 239-240.
- PODBORSKÝ, Vladimír. K datování a původu některých bronzových předmětů ze štramberského Kotouče. In: *SPFFBU E 12*. Brno: FF UJEP, 1967. s. 7-62.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Další halštatský objekt z Podivína (okr. Břeclav). In: *SPFFBU E 12*. Brno: FF UJEP, 1967. s. 224.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Štramberská dýka s křížovým jilcem a otázka rozšíření, původu a datování těchto dýk v Evropě. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 1967, roč. 19. s. 194-220.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Archeologický průzkum na "Šancích" u Plavče v letech 1964-1966. In: *SPFFBU E 13*. Brno: FF UJEP, 1968. s. 99-115.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Neolitické a halštatské sídliště u Těšetic-Kyjovic na Moravě. In: *PA LX/2*, 1969. s. 572-592.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Současný stav výzkumu kultury s moravskou malovanou keramikou. In: *SlA XVIII/2*. 1970. s. 235-287.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Jihomoravská halštatská sídliště I. In: *SPFFBU E 15*. Brno: FF UJEP, 1970. s. 7-102.
- PODBORSKÝ, Vladimír. O komunikacích mezi lidem s vypíchanou a malovanou keramikou. In: *Sborník Josefu Poulíkovi k šedesátinám*. Brno: FF UJEP, 1970. s. 14-22.
- PODBORSKÝ, Vladimír. O výzkumech kultury neolitických zemědělců s malovanou keramikou na jižní Moravě. In: *Jižní Morava*, 1971. čís. 7. s. 103-109.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Hliněná pec na sídlišti s lineární keramikou v Těšeticích. In: *SPFFBU E 16*. Brno: FF UJEP, 1971. s. 59-66.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Palliardiho neolitické nálezy v Těšeticích (o. Znojmo). In: *VVM*, 1971, roč. 23, čís. 3. s. 305-321.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Výzkum opevněné části osady s moravskou malovanou keramikou v Těšeticích-Kyjovicích v roce 1971 (o. Znojmo). In: *PV 1971*, Brno, 1972. s. 30-34.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Další velaticko-podolský žárový hrob z Těšetic-Ruské ulice (o. Znojmo). In: *PV 1971*. Brno, 1972. s. 57-58.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Jihomoravská halštatská sídliště II. In: *SPFFBU E 17*. Brno, FF UJEP, 1972. s. 5-54.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Opevněná část neolitické osady v Těšeticích-Kyjovicích, *Archeologické rozhledy*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 1972. roč. 24. s. 155-162.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Die Stellung der südmährischen Horákovkultur im Rahmen des danubischen Hallstatt. In: *Sborník "Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa"*. Bratislava, 1974. s. 371-426.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Na okraj výroby bronzových předmětů staršího metalika na Moravě. In: *Archeologický (Jislův) sborník*. Ostrava, 1974. s. 66-78.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Šest let terénního archeologického výzkumu neolitického a halštatského sídliště v "Sutnách" u Těšetic-Kyjovic. In: *SPFFBU E 18-19*. Brno: FF UJEP, 1973-1974. s. 5-33.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Lodřkovitá spona z Brna-Obřan. In: *SPFFBU E 18-19*. Brno: FF UJEP, 1973-1974. s. 319-320.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Využití samočinných počítačů (SP) v archeologii. In: *Sborník "Lidová píseň a samočinný počítač III"*. Brno, 1975. s. 67-86.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Erkenntnisse auf Grund der bisherigen Ausgrabungen in der Siedlung mit mährischer bemalter Keramik bei Těšetice-Kyjovice. In: *JfMV 60*, 1976. s. 129-148.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Hlavní výsledky výzkumu v Těšeticích-Kyjovicích za léta 1964-1974. In: *SPFFBU E 20-21*. Brno: FF UJEP, 1975-1976. s. 175-184.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Die Entwicklungsprinzipien der materiellen Kultur der einzelnen Gruppen des Lengyel-Kreises. In: *Syposium "Archäologie des Westpannonischen Raumes"*. Eisenstadt, 1978, s. 15-17.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Procesy specifikace v archeologii a jejich odraz v metodologii oboru. In: *SPFFBU E 24*. Brno: FF UJEP, 1979. s. 109-115.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Kulturní a sociální proměny jižní Moravy v době halštatské. In: *Syposium "Rota oddziaływań kręgu halsztackiego w rozwoju społeczeństw epoki żelaza w Polsce zachodniej na tle środkowoeuropejskim"*. Wrocław, 1980. s. 47-57.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Dvě nová halštatská pohřebiště na jižní Moravě: Několik poznámek ke studiu společnosti lidu horákovské kultury. In: *SPFFBU E 25*. Brno: FF UJEP, 1980. s. 75-124.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Objekt s vypíchanou keramikou v Těšeticích III, okr. Znojmo, a postavení vypíchané keramiky ve starolengyelském horizontu středodunajského neolitu. In: *SPFFBU E 26*. Brno: FF UJEP, 1981. s. 9-28.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Vztah lužického a podunajsko-karpatského komplexu popelnicových polí jako historický problém. In: *Symposium "Południowa strefa kultury lużyckiej i powiązania tej kultury z południem"*. Kraków-Przemyśl, 1982. s. 183-190.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Keramické zoomorfní nádoby středoevropského pravěku. In: *SPFFBU E 27*. Brno: FF UJEP, 1982. s. 9-64.
- PODBORSKÝ, Vladimír. K metodice a možnostem studia plastiky lidu s moravskou malovanou keramikou. In: *SPFFBU E 28*. Brno: FF UJEP, 1983. s. 7-93.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Die Kreisgrabenanlage zu Těšetice und ihre möglichen mährischen Parallelen. In: *MittÖA Sien*. 1983-1984. roč. 33-34. s. 111-131.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Domy lidu s moravskou malovanou keramikou. In: *SPFFBU E 29*. Brno: FF UJEP, 1984. s. 27-66.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Zpráva o počáteční fázi některých experimentů na neolitické lokalitě v Těšeticích-Kyjovicích. In: *SPFFBU E 29*. Brno: FF UJEP, 1984. s. 225-226.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Dvě plechové bronzové nádoby z Moravy. In: *SPFFBU E 30*. Brno: FF UJEP, 1985. s. 162-167.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Revolutionen in der Landwirtschaft. In: *Das Dorf im Prozess der gegenwärtigen Veränderungen*. Brno, 1986. s. 55-72.
- PODBORSKÝ, Vladimír. O pravěkých kultech a náboženstvích. In: *Universita*. Brno: Masarykova univerzita 1986. roč. 86, č. 3. s. 84-856s
- PODBORSKÝ, Vladimír. Přinese rotunda velkolepé objevy?. In: *Universita*. Brno: Masarykova univerzita, 1987. roč. 87, č. 5. s. 9-14.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Rozruch kolem znojenské rotundy. In: *Ročenka Okresního archivu ve Znojmě 1987*. Znojmo, 1988. s. 52-61.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Pravěké a raně historické osídlení znojenského hradu. In: *SPFFBU E 33*. Brno: FF UJEP, 1988. s. 121-140.
- PODBORSKÝ, Vladimír. K problémům pohřebního ritu a druhotného otevírání hrobů lidu únětické kultury. In: *Symposium "Antropofagie a pohřební ritus doby bronzové"*. Brno, 1988. s. 71-82.
- S PODBORSKÝ, Vladimír. toleté výročí významného vědeckého objevu ve Znojmě. In: *Ročenka Okresního archivu ve Znojmě 1988*. Znojmo, 1989. s. 103-113.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Zvířena ve výtvarném projevu lidu s moravskou malovanou keramikou. In: *Sborník k 60. narozeninám B. Novotného*. Bratislava, 1989. s. 13-23.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Chronologie und kulturelle Verbindungen zur Zeit der Kulturen Spätlengyel-Bajč-Retz-Křepice-früheste TRB im Mitteldonauebiet. In: *Praehistorica*. Praha, 1989. roč. 15-16. s. 55-60.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Neolithische Kultsitten der Bevölkerung im mährischen Gebiet. In: *Symposium "Kult und Religion in ur- und Frühgeschichtlicher Zeit"*. Berlín, 1989. s. 175-191.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Grenzen und Möglichkeiten der Kulturhistorie der Uručit. In: *Sborník W. Angelimu k 65. narozeninám*. MAGW, 1988-1989, roč. 118-119. s. 15-25.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Stav výzkumu náboženství pravěku střední Evropy. In: *Sborník symposia "Stav a perspektivy studia náboženství v Československu"*. Brno, 1990. s. 145-155.
- PODBORSKÝ, Vladimír. K možnosti identifikace jevů duchovního života v archeologických pramenech. In: *SPFFBU E 36*. Brno: FF MU, 1991. s. 23-27.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Jak dál v archeologii na Moravě a ve Slezsku?. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1991. sv. 1. s. 5-11. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Poznámky ke kruhovým architekturám pravěké a raně historické Evropy. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1991. sv. 1. s. 90-148. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. K možné kontinuitě sakrálních kruhových architektur v pravěku Evropy. In: *Sborník k 60. narozeninám J. Kmiecinského*. Łódž: Folia Archaeologica, 1992, roč. 16. s. 75-83.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Pravěk Brna. In: *Universita*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, roč. 92, č. 6. s. 3-12.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Ur- und Frühgeschichte. In *Kulturführer Waldviertel, Weinviertel, Südmähren*. 1. vyd. Wien : F. Deuticke, 1993. s. 11-25. ISBN 3-216-30043-9.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Emanuel Šimek a evropská prehistorie. In: *Sborník "Brno 1243-1993. Brněnská věda a umění meziválečného období (1918-1939) v evropském kontextu*. Brno, 1993. s. 84-86.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Emanuel Šimek a evropská prehistorie. In: *ČMM*, 1993. roč. 62. čís. 2. s. 311-318.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Pohansko. In *Kulturführer Waldviertel, Weinviertel, Südmähren*. 1. vyd. Wien : F. Deuticke, 1993. od s. ?, ? ISBN 3-216-30043-9.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Postavení obřanského Hradiska v době popelnicových polí ve středoevropském regionu. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994, roč. 4. s. 205-232. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Vývoj péče o archeologické památky na Moravě. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. roč. 4. s. 347-361. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Z dějin a současnosti Katedry archeologie FF MU. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994, roč. 4. s. 365-367. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. 30. výročí zahájení výzkumů u Těšetic-Kyjovic na Znojemsku. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. roč. 4. s. 373-375. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Kmen - etnos - národnost - národ – dějiny: Poznámky k explozi nacionalismu v současném světě. In: *Sborník k 65. narozeninám Jaroslava Bakaly*. Opava: Acta historica et museologica USO, řada C, 2/1995. s. 9-14.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Scientia est potentia?. In: *Zpravodaj MSA*, Brno, 1995. s. 7-8.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Politický podtext některých koncepcí Velké Moravy. In: *Sborník "Českoslovenství součást Evropanství"*. Brno, 1996. s. 119-125.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Pravěký vývoj okolí sv. Klimenta u Lipůvky. In: *Sborník "Sv. Kliment u Lipůvky: Významná památka z počátků našich dějin"*. Brno, 1996. s. 39-50.
- PODBORSKÝ, Vladimír. O "planetizaci" lidstva: Poznámky ke kontinuitě některých jevů od pravěku po středověk. In: *"Z pravěku do středověku", sborník k 70. narozeninám Vladimíra Nekudy*. Brno, 1997. s. 15-26.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Je archeologie na rozcestí?. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1996. roč. 6. s. 3-6. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Pravěká sociokultovní architektura na Moravě. In: *Religio: Revue pro religionistiku*. Brno: Česká společnost pro studium náboženství, 1997. čís. 2. s. 165-168.
- PODBORSKÝ, Vladimír. K historické hodnotě archeologických pramenů. In: *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno: Matice moravská, 1999. s. 577-583.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Přínos moravských výzkumů „rondelové archeologie“. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1999, roč. 9. s. 61-80. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Sdělovací technika lidu popelnicových polí ve střední Evropě. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2000, roč. 10. s. 317-334. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. "Genius loci" pravěkých a raně středověkých ceremoniálních center = "Genius loci" urzeitlicher und frühmittelalterlicher Zeremonialzentren. In: *Památky archeologické – Supplementum*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 2000. roč. 13. s. 355-360.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Mateřské božstvo v pravěkých dějinách lidstva. In: *Acta historica et museologica Universitatis Silensianae Opaviensis*. Opava: Slezská univerzita Opava, 2000, s. 72-81.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Mitteilungssymbolik in der Urzeit Mitteleuropas. In: *Eirene : studia Graeca et Latina*. Praha: KLP-Koniasch Latin Press, 2000. roč. 36. s. 7-19.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Potřebujeme muzeologii? In: *Universita*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. s. 47-51.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Přínos moravských výzkumů "rondelové archeologii". In *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2000. roč. 10. s. 61-80. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Nad deseti ročníky obnoveného pravěku. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2001. roč. 11. s. 9-28. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Hluboké Mašůvky v nejdávnější minulosti. In *Hluboké Mašůvky: Cestami věků od minulosti k dnešku*. 1. vyd. Hluboké Mašůvky: OÚ Hluboké Mašůvky, 2001. s. 5-17.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Česká a moravská archeologie koncem 20. a na prahu 21. století. In: *Časopis Matice moravské*. Brno, Matice moravská, 2001, roč. 70. čís. Supp. I. s. 87-123. ISSN 0323-052X.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Život v pravěku. In *Malhostovice-Nuzířov: Od nejdávnější minulosti po současnost*. Tišnov: Obecní úřad Malhostovice-Nuzířov, 2001. s. 23-42. Kronika Malhostovice-Nuzířov. ISBN 80-86291-99-5.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Spondylový šperk v hrobech lidu s lineární keramikou ve Vedrovicích = Spondylus decorations from Linear Pottery culture graves in Vydrovice. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 2002. s. 223-240.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Studium religiozity pravěku jako varianta "archeologie nenalézaného". In: NEÚSTUPNÝ, Evžen. *Archeologie nenalézaného*. 1. vyd. Dobrá voda u Pelhřimova : Katedra archeologie FHS ZČU v Plzni a Archeologický ústav AV ČR v Praze, 2002. s. 187-205. ISBN 80 -86473 -22.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Výpověď bohatých hrobů horákovské kultury. In: ČECH, P – SMRŽ, Z. (eds.) *Sborník Drahomíru Pouteckému*. Most, 2002, s. 167-176.
- PODBORSKÝ, Vladimír. "Duch doby" a prehistorie. In: ŠMEJDA, L., VAŘEKA, P. (eds.) *Sedmdesát neustupných let*. Plzeň: Katedra archeologie ZČU, 2003, ISBN 80 -86473 -63-5
- PODBORSKÝ, Vladimír. Ideologichaltigkeit und Ideologielosigkeit der böhmischen und mährischen Archäologie. In GEDIGA, B. - PIOTROWSKI, W. *Archeologia Kultura Ideologie*. Biskupin - Wrocław: Polska Akademia Nauk - Oddział we Wrocławiu, 2004. s. 231-241. ISBN 83-915490-3-8.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Ještě jednou k osadě lidu velatické kultury v Lovčičkách. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2004. roč. 14. s. 147-162. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Nové nálezy kovových nákrčníků v hrobech z doby bronzové na Moravě a jejich význam. In: BÁTORA, J. - FURMÁNEK, V. - VELIAČIK, L. *Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen*. Nitra: Archeologický ústav SAV Nitra, 2004. s. 185-198. ISBN 80-88709-70-9.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Význam znojemského hradního návrší v době před slovanské. In: *Znojemská rotunda: Sborník z 2. konference o rotundě konané 25.-26. června 2003 ve Znojmě. Malby v národní kulturní památce Rotunda sv. Kateřiny a výsledky současného výzkumu*. Znojmo: Brno, 2005. s. 175-185.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Rondelloide in den Siedlungen der Bronze- und Hallstattzeit in Mähren. In: WOJCIECH, B. (ed.) *Z badań nad osadnictwem epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w*

Europie Środkowej. První. Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2006. s. 159-180. Referát na vědecké konferenci. ISBN 10 83-233-2236-8.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Moje první dojmy na mohylníku v Boroticích. In: ČIŽMÁŘ, M. - STUHLÍK, S. *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2007. s. 249-253. Osobní vzpomínky na lokalitu. ISBN 978-80-86399-27-0. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Sex, plodnost a úroda v pravěku Evropy. In: *100 000 let sexu. O lásce, plodnosti a rozkoši. Sborník a katalog výstavy Brno 14. 11. 2008 - 15. 2. 2009*. Brno: Muzeum města Brna, 2008. s. 27-41. ISBN 978-80-86549-45-3.

Studie s kolektivní účastí

- PODBORSKÝ, V. – ONDRÁČEK, J. Výzkum na Cezavách u Blučiny. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 1954. roč. 6. s. 630-633.
- PODBORSKÝ, V. – PERNIČKA, R. M. Ein Kinderbegräbnis im Gefäß und ein Grab mit der Křtěnové Schafthalsaxt des Typs von Věteřov aus der Bronzezeit in Mähren. In: *SPFFBU E 4*. Brno: FF UJEP, 1959. s. 5-21.
- PODBORSKÝ, V. – KALOUSEK, F. Pohřebiště a sídliště únětické kultury u Těšetic. In: *Investigations*. Praha 1966. s. 120-121.
- PODBORSKÝ, V. – VILDOMEK, V. Výzkum neolitického a halštatského sídliště v "Sutnách" u Těšetic-Kyjovic (o. Znojmo). In: *PV 1968*. Brno, 1967. s. 8-11.
- PODBORSKÝ, V. – MIŠUSTOVEC, P. – VILDOMEK, V. Meč s číškovitou rukojetí ze Strachotic (o. Znojmo). In: *SPFFBU E 13*. Brno: FF UJEP, 1968. s. 200-203.
- PODBORSKÝ, V. – VILDOMEK, V. Archeologický výzkum v "Sutnách" u Těšetic-Kyjovic v roce 1968 (o. Znojmo). In: *PV 1968*. Brno, 1970. s. 7-9.

- PODBORSKÝ, V. – VILDOMEČ, V. Pokračování terénního výzkumu osady s moravskou malovanou keramikou u Těšetic-Kyjovic v roce 1970 (o. Znojmo). In: *PV 1970*. Brno, 1971. s. 12-14.
- PODBORSKÝ, V. – WEBER, Z. – VILDOMEČ, V. Zjišťování průběhu neolitického příkopu pomocí indikátoru v Těšeticích-Kyjovicích. In: *SPFFBU E 16*. Brno: FF UJEP, 1971. s. 67-74.
- PODBORSKÝ, V. – KOŠTUŘÍK, P. Terénní výzkum v "Sutnách" u Těšetic-Kyjovic v roce 1981. In: *PV 1981*. Brno, 1983. s. 17-19.
- PODBORSKÝ, V. – KOŠTUŘÍK, P. – PALATOVÁ, D. – PALÁTOVÁ, H. Druhá sezóna zachraňovacího archeologického výzkumu v trati "Sutny" u Těšetic-Kyjovic (o. Znojmo). In: *PV 1982*. Brno, 1984. s. 78.
- PODBORSKÝ, V. – KAZDOVÁ, E. – KOŠTUŘÍK, P. Pokračování systematického výzkumu v Těšeticích-Kyjovicích (o. Znojmo). In: *PV 1983*. Brno, 1985. s. 85.
- PODBORSKÝ, V. – KAZDOVÁ, E. – KOŠTUŘÍK, P. Dokončení terénního výzkumu na ploše D1 v Těšeticích-Kyjovicích (o. Znojmo). In: *PV 1984*. Brno, 1987. s. 23.
- PODBORSKÝ, V. – KAZDOVÁ, E. – KOŠTUŘÍK, P. Zpráva o výzkumné sezóně v Těšeticích v roce 1985 (o. Znojmo). In: *PV 1985*. Brno, 1987. s. 20.
- PODBORSKÝ, V. – KAZDOVÁ, E. – KOŠTUŘÍK, P. Systematische archäologische Grabung auf der neolithischen Siedlung in Těšetice-Kyjovice (o. Znojmo). In: *PV 1986*. Brno, 1989. s. 22.
- PODBORSKÝ, V. – PŘICHYSTAL, A. Hodnocení Wankelova nálezu v Býčí skále na konci 20. století. In: *Universitas*. Brno: Masarykova universita, 2000. s. 24-32.
- PODBORSKÝ, V. – JEREM, E. – RACZKY, P. (eds.) Zu den Anfängen der Erforschung der Lengyel-Kultur in Mähren. In: JEREM, Erzsébet - RACZKY, Pál. *Morgenrot der Kulturen. Frühe Etappen der Menschheitsgeschichte*. Budapest : Archaeolingua Budapest, 2003. s. 335-351. ISBN 963-8046-46-5.

- PODBORSKÝ, V. – HÄNSEL, B. – STUDENÍKOVÁ, E. Über das geistige Leben der Träger der Lengyel-Kultur. In: *Zwischen Karpaten und Ägäis. Neolithikum und ältere Bronzezeit*. Rahden/Westf. (SRN): Verlag Marie Leidorf GmbH, 2004. s. 271-283. Stat' v posmrtném sborníku doc. PhDr. V. Němejcové-Pavúkové. ISBN 3-89646-421-3.
- PODBORSKÝ, V. – KOVÁRNÍK, J. Neolithic and post-Neolithic enclosures in Moravia in their central European context In: HARDING, A. (et al.). *Enclosing the past: inside and outside in prehistory*. Sheffield, Anglie: J. R. Collins Publication, Sheffield, 2006. s. 44-68.
- PODBORSKÝ, V. – KOVÁRNÍK, J. Úvahy o cestách v pravěku a rané době dějinné. In: PODBORSKÝ, V. – KVĚT, R. *Cesty a stezky do časů Velké Moravy*. Brno: Moravskoslezský archeologický klub Brno, 2006. s. 5-33.
- PODBORSKÝ, V. - ČIŽMÁŘ, Z. Pokladnice moravského neolitu aneb krása pravěké plastiky. In: ČIŽMÁŘ, Zdeněk (ed.). *Život a smrt v mladší době kamenné. Katalog výstavy*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2008. s. 154-160.

Recenze

- PODBORSKÝ, Vladimír. *Hralová-Adamczyková, J. K problémům pozdní doby bronzové v Pojizeří*, Sborník NM v Praze XI-A, hist. č. 1, 1957. In: *SPFFBU E 2*. Brno: FF UJEP, 1957. s. 175-176.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Pahič, S. Drugo žarno grobišče v Rušah*. Ljubljana, 1957. In: *SPFFBU E 3*. Brno: FF UJEP, 1958. s. 143-144.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Kostrzewski, J. Kultura lużycka na Pomorzu*. Poznań, 1958. In: *SPFFBU E 4*. Brno: FF UJEP, 1959. s. 108-110.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Feustel, R. Bronzezeitliche Hügelgräberkultur im Gebiet von Schwarzta (Südthüringen)*. Weimar, 1958. In: *SPFFBU E 5*. Brno: FF UJEP, 1960. s. 121-123.

- PODBORSKÝ, Vladimír. *Zajímavé příspěvky k poznání lužické kultury Slezska. Šleza I*, 1958. In: *SPFFBU E 5*. Brno: FF UJEP, 1960. s. 160-161.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Gollub, S. Endbronzezeitliche Gräber in Mittel- und Oberschlesien*. Bonn, 1960. In: *SPFFBU E 6*. Brno: FF UJEP, 1961. s. 240-242.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Kossack, G. Südbayern während der Hallstattzeit I, II*. Berlin, 1959. In: *SPFFBU E 6*. Brno: FF UJEP, 1961. s. 242-245.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Hásek, Staroúnětické pohřebiště v Dolních Počernicích u Prahy*. Praha, 1959. In: *SPFFBU E 6*, Brno: FF UJEP, 1961. s. 293.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Müller-Karpe, H. Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen I, II*. Berlin, 1959. In: *SPFFBU E 7*. Brno: FF UJEP, 1962. s. 104-105.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Baudou, E. Die regionale und chronologische Einteilung der jüngeren Bronzezeit im Nordischen Kreis*. Stockholm-Göteborg-Uppsala, 1960. In: *SPFFBU E 7*. Brno: FF UJEP, 1962. s. 105-106.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Gedl, M. Uwagi o gospodarce i strukturze społecznej ludności kultury łużyckiej w południowej Polsce*. Kraków, 1961. In: *SPFFBU E 8*. Brno: FF UJEP, 1963. s. 145.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Paulík, J. – Novotná, M. - Benadík, B. Život a umenie doby železnej na Slovensku*. Bratislava, 1962. In: *SPFFBU E 8*. Brno: FF UJEP, 1963. s. 146-147.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Kalicz, N. Die Pécelér (Badener) Kultur und Anatolien*. Budapešť, 1963. In: *SPFFBU E 10*. Brno: FF UJEP, 1965. s. 371-373.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Müller-Karpe, H. Die Vollgriffschwerter der Urnenfelderzeit aus Bayern*. München, 1961. In: *SPFFBU E 10*. Brno: FF UJEP, 1965. s. 373-374.

- PODBORSKÝ, Vladimír. *Behrens, H. Die Jungsteinzeit im Mittelbe-Saale-Gebiet*. Berlin, 1973. In: *SPFFBU E 24*. Brno: FF UJEP, 1979. s. 131-133.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Vizdal, J. Zemplín v mladšej dobe kamenném*. Košice, 1973. In: *SPFFBU E 24*. Brno: FF UJEP, 1979. s. 133-134.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Kaufmann, D. Wirtschaft und Kultur der Stichbandkeramik im Saalegebiet*. Berlin, 1976. In: *SPFFBU E 25*. Brno: FF UJEP, 1980. s. 294-296.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Lenneis, E. Siedlungsfunde aus Poigen und Frauenhofen bei Horn*. Horn-Wien, 1977. In: *SPFFBU E 25*. Brno: FF UJEP, 1980. s. 296-297.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Vizdal, J. Tiszapolgárske pohrebisko vo Veľkých Raškovciach*. Košice, 1977. In: *SPFFBU E 25*. Brno: FF UJEP, 1980. s. 297-299.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Novotný, B. Šatovce*. Bratislava, 1976. In: *SPFFBU E 25*. Brno: FF UJEP, 1980. s. 303-304.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Chropovský, B. (ed.) Základné metodologické problémy a marxistické kategórie v archeológii*. Nitra, 1978. In: *SIA XXIX/1*, 1981. s. 246-251.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Kalicz, N. - Makkay, J. Die Linienbandkeramik in der Grossen Ungarischen Tiefebene*. Budapešť, 1977. In: *SPFFBU E 26*. Brno: FF UJEP, 1981. s. 147-149.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Kachník, J. – Gediga, B. – Miskiewicz, J. – Hensel, W. Prahistoria ziem polskich III. Wczesna epoka brązu*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1978. In: *SPFFBU E 26*. Brno: FF UJEP, 1981. s. 152-154.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Bukowski, Z. – Dąbrowski, J. – Gardawski, J. - Gediga B. (et. al.). Prahistoria ziem polskich IV. Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1979. In: *SPFFBU E 26*. Brno: FF UJEP, 1981. s. 155-157.

- PODBORSKÝ, Vladimír. *Petrescu-Dîmbovița, M. Depozitele de bronzuri din România*. București, 1977. In: *SPFFBU E 26*. Brno: FF UJEP, 1981. s. 158-159.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Bader, T. *Epoca bronzului in nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracica și tracica*. Bucuresti, 1978. In: *SPFFBU E 26*. Brno: FF UJEP, 1981. s. 160-161.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Točík. Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku*. MAS I, Nitra, 1979. In: *SPFFBU E 27*. Brno: FF UJEP, 1982. s. 306-307.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Budinský-Krička, V. Kráľovský Chlumec*. MAS II, Nitra, 1980. In: *SPFFBU E 27*. Brno: FF UJEP, 1982. s. 307-308.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Točík. Nitrianský Hrádok - Zámeček I, II*. MAS III, Nitra, 1978, 1981. In: *SPFFBU E 27*. Brno: FF UJEP, 1982. s. 308-309.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Fogel, J. Studia nad uzbrojeniem ludności kultury tużyckiej w dorzeczu Odry i Wisły. Broń zaczepna*. Poznań, 1979. In: *SPFFBU E 27*. Brno: FF UJEP, 1982. s. 310-311.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Bouzek, J. – Buchvaldek, M. (a kol.). *Nástin evropského pravěku*. Praha, 1982. In: *SPFFBU E 28*. Brno: FF UJEP, 1983. s. 309-311.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Eibner–Persy, A. Hallstattzeitliche Grabhügel von Sopron (Ödenburg)*. Eisenstadt, 1980. In: *SPFFBU E 28*. Brno: FF UJEP, 1983. s. 316-318.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Ruttkey, E. Das Neolithikum in Niederösterreich*. Sien, 1983. In: *SPFFBU E 29*. Brno: FF UJEP, 1984. s. 237-239.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Studeníková, E. - Paulík, J. Osada z doby bronzovej v Pobedime*. Bratislava, 1983. In: *SPFFBU E 30*. Brno: FF UJEP, 1985. s. 171-172.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Tři příspěvky ke studiu civilizace popelnicových polí: Gedl, M. Cmentarzysko ze schyłku epoki brązu*

- w Kietrze. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1982. - Nekvasil, J. Pohřebiště lužické kultury v Moravičanech. FAM XIV/1,2, Brno, 1982. - Říhovský, J. Das Urnengräberfeld von Podolí. FAM XV, Brno, 1982. In: SPFFBU E 30. Brno: FF UJEP, 1985. s. 172-175.*
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Pamiętnik Muzeum Miedzi I*. Legnica, 1982. In: *SPFFBU E 30*. Brno: FF UJEP, 1985. s. 175-176.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Schlette, F. Die Kunst der Hallstattzeit*. Leipzig, 1984. In: *Deutsche Literaturzeitung 107/5-6*, Mai-Juni, 1986. s. 400-403.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Vencl, S. Otázky poznání vojenství v archeologii*. ASM 14, Praha, 1984. In: *SPFFBU E 31*. Brno: FF UJEP, 1986. s. 181-184.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Veliačik, L. Die Lausitzer Kultur in der Slowakei*. SAS II, Nitra, 1983. In: *SPFFBU E 31*. Brno: FF UJEP, 1986. s. 187-189.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Gedl, M. Schyłek kultury łużyckiej w południowo-zachodniej Polsce*. Warszawa-Kraków, 1985. In: *SPFFBU E 31*. Brno: FF UJEP, 1986. s. 189-190.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Chochorowski, J. Die Vekerzug-Kultur. Charakteristik der Funde*. Warszawa-Kraków, 1985. In: *SPFFBU E 31*. Brno: FF UJEP, 1986. s. 190-192.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Die Sozialarchäologie des 4. Jahrtausends - die Lengyel-Kultur und die umliegenden Kulturen*. Szekszárd, 1985. In: *SPFFBU E 32*. Brno: FF UJEP, 1987. s. 158-160.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Kruk J. - Milisaukas, S. D. Bronocice. Osiedle obronne ludności kultury lubelsko-wołyńskiej (2800-2700 lat p.n.e.)*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1985. In: *SPFFBU E 32*. Brno: FF UJEP, 1987. s. 160-162.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Kalicz, N. Kökori falu Aszódon*. Aszód, 1985. In: *SPFFBU E 32*. Brno: FF UJEP, 1987. s. 163-164.

- PODBORSKÝ, Vladimír. *Todorova, Ch. Kamennno-mednata epocha v Blgarija*. Sofia, 1986. In: *SPFFBU E 32*. Brno: FF UJEP, 1987. s. 164-167.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Budinský-Krička, V. - Veliáčik, L. Krásna Ves. Gräberfeld der Lausitzer Kultur*. MAS VIII, Nitra, 1986. In: *SPFFBU E 32*. Brno: FF UJEP, 1987. s. 167-168.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Schlette, F. Die Kunst der Hallstattzeit*. Leipzig, 1984. In: *SPFFBU E 32*. Brno: FF UJEP, 1987. s. 169-171.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Pleistocénní umění: Svoboda, J. Mistři kamenného dláta*. Praha, 1986. In: *Věda a život*, 1988, č. 1, s. 69-70.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Bayerlein, P. M. Die Gruppe Oberlauterbach in Niederbayern*. Kallmünz/ Opf., 1985. In: *SPFFBU E 33*. Brno: FF UJEP, 1988. s. 159-160.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Machnik, J. Kultury z przelomu eneolitu i epoki brązu w strefie karpackiej*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1987. In: *SPFFBU E 33*. Brno: FF UJEP, 1988. s. 162-163.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Machnikowie, J. - Kaczanowski, K. Osada i cmentarzysko z wczesnego okresu epoki brązu na "Górze Klin" w Iwanowciach*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1987. In: *SPFFBU E 33*. Brno: FF UJEP, 1988. s. 163-164.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Stuchlík, S. Únětické pohřebiště v Mušově*. Studie AÚB XIV/2, Praha, 1987. In: *SPFFBU E 33*. Brno: FF UJEP, 1988. s. 165-166.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Gedl, M. Cmentarzysko ze schyłku epoki brązu w Kietrzu II*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1987. In: *SPFFBU E 33*. Brno: FF UJEP, 1988. s. 168-169.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Hašek, V. – Měřínský, Z. Geofyzikální metody v archeologii na Moravě*. Brno, 1991. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1991. s. 160. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Dohnal, V. Opevněná sídliště z doby popelnicových polí na Moravě, Studie Muzea Kroměřížska '88*.

- Kroměříž, 1988. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1991. čís. 1. s. 168-169. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Trnka, G. Studien zu mittelneolithischen Kreisgrabenanlagen*. Sien, 1991. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1993. čís. 3. s. 331-335. ISSN 1211-8338.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Sborník velehradský, třetí řada, č. 1, 1992*. Uherské Hradiště, 1992. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1993. čís. 3. s. 351-352. ISSN 1211-8338.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Paulík, J. Bronzom kované dejiny*. Bratislava, 1993. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. čís. 4. s. 420-423. ISSN 1211-8338.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Chochorowski, J. Ekspansja kimmeryjska na tereny Europy środkowej*. Kraków, 1993. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. čís. 4. s. 423-427. ISSN 1211-8338.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Gedl, M. Cmentarzysko z epoki brązu w Bachórze-Chodorówce*. Kraków, 1994. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. čís. 4. s. 427-429. ISSN 1211-8338.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Přichystal, A. - Náplava, M. Záhada Býčí skály aneb jeskyně plná otazníků*. Třebíč, 1995. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1995. čís. 5. s. 309-312. ISSN 1211-8338.
  - PODBORSKÝ, Vladimír. *Němejcová-Pavúková, V. Svodín. Zwei Kreisgrabenanlagen der Lengyel-Kultur*. Bratislava, 1995. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*.

Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1996. čís. 6. s. ?.
ISSN 1211-8338.

- PODBORSKÝ, Vladimír. *Vít Vokolek, Pohřebiště lidu popelnicových polí v Ostroměři*. Muzeum východních Čech v Hradci Králové, 1999. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2000. čís. 9. s. 518-520.. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Vít Vokolek, Východočeská halštatská pohřebiště*. Východočeské muzeum v Pardubicích, 1999. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2000, čís. 10. s. 520-521. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Marie Zápotocká, Bestattungsritus des Böhmischen Neolithikums (5500-4200 B.C.)*. Akademie věd ČR, Praha 1998. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2000, čís. 10. s. 511-513. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Lubomír Šebela, The Corded Ware culture in Moravia and in the adjacent part of Silesia (catalogue)*. FAM XXIII, AÚ AV ČR v Brně, Brno 1999. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2000, čís. 10. s. 515-517.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Jarmila Bednaříková – Aleš Homola – Zdeněk Měřínský: Stěhování národů a východ Evropy. Byzanc Slované Arabové* (Praha 2006): In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 2006. s. 851–853.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Milan Salaš: Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku I, II* (Brno 2005), In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 2006. s. 364–367.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Výsledky archeologického průzkumu v Těšeticích u Znojma. In: *Podyji*, březen 1958. s. 42-44.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Objevujeme velkomoravská města. In: *Za krásami domova VII/3*, 1961. s. 66-67.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Z výzkumu na Pohansku. In: *Universitas U 61*. Brno, 1961. s. 13.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Dvě syntézy československého pravěku. In: *Věda a život*, 1961. č. 8. s. 497-498.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Bronzové poklady našeho pravěku. In: *Věda a život*, 1965. č. 3. s. 156-163.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Pracovní metody naší archeologie. In: *Věda a život*, 1966. č. 10. s. 606-614.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Kultiště nebo pevnost neolitických zemědělců?. In: *Věda a život*, 1974. č. 10. s. 589-592.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Archeologický výzkum v Těšeticích-Kyjovicích: K některým problémům vysokoškolské archeologie. In: *Universitas U 77*. Brno, 1977. č. 4. s. 15-22.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Zdeňka Nejedlého pojetí nejstarších dějin českých zemí. In: *Universitas U 78*. Brno, 1978, č. 1. s. 27-31.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Osada neolitických zemědělců s moravskou malovanou keramikou u Těšetic-Kyjovic na Znojemsku. Brno, 1979.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Blízké i vzdálené perspektivy archeologických výzkumů u Těšetic. In: *Universitas U 82*. Brno, 1982. č. 4. s. 18-25.
- PODBORSKÝ, Vladimír. O pravěkých kultech a náboženstvích. In: *Universitas U 86*. Brno, 1986. č. 3. s. 84-85.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Přinese rotunda velkolepé objevy?. In: *Universitas U 87*. Brno, 1987. č. 5. s. 9-14.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Od neolitického rondelu k Pravěku Moravy (rozhovor s red. L. Rackem). In: *Rovnost - Čtení na konec týdne 20*. 19.5.1989. s. 1.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Předchůdci Stonehenge v Čechách. In: *Haló sobota* 39. 30.9.1989. s. 4.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Býčí skála - záhada moravského pravěku. In: *Rovnost - Rt 42 (Čtení na konec týdne)*. 13.10.1989. s. 1-3.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Co je to rondel? (rozhovor s red. I. Dorovským). In: *Universitas U 90*. Brno, 1990. č. 1. s. 33-37.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Ještě ke znojenské rotundě. In: *Rovnost*. 13.1.1990. s. 3.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Jasno kolem rotundy. In: *Znojemsko*. 28.1.1990. s. 2.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Slovo ke znojenské rotundě. In: *Znojemsko*. 14.2.1990. s. 1.
- PODBORSKÝ, Vladimír. ženách a Venuších. In: *Rovnost - RT magazín*. 29.3.1991. s. 2-3.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Jak je to s naší vědou?. In: *Universitas*. Brno: Masarykova univerzita, 1991. roč. 91, č. 6. s. 56-61.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Příspěvek do Ankety k územně správnému uspořádání České republiky. In: *VVM XLV/3*. 1993. s. 315.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Bude rozřešeno tajemství Býčí skály?. In: *Lidová demokracie*. 12.7.1994. s. 6.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Ochrana památek za císaře pána a dnes. Podaří se zabránit loupežím a ničení našich pravěkých památek?. In: *Lidové noviny*. 4.1.1996. s. 10.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Co dnes s Velkou Moravou?. In: *Literární noviny VII*. 15.5.1996. č. 20. s. 1-3.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Morava prvních zemědělců. In: *sylabus přednášky v rámci cyklu MZM "Pravěká minulost Moravy"*. Brno, 1996. s. 1-4.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Několik vzpomínek. In: *Podborský, V. – Odehnal, F. (eds.). Sv. Kliment u Lipůvky*. Brno, 1996. s. 97-98.
- PODBORSKÝ, Vladimír. O koních v pravěku Evropy (rozhovor s red. ing. S. Stejskalovou). In: *Jezdectví*. leden 1997. s. 42-43.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Moravské vlastivědné společnosti a péče o kulturní dědictví. In: *Zpravodaj Moravskoslezské akademie pro vzdělání, vědu a umění*. 1999. s. 9-11.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Útok na naši národní kulturu? In: *Zpravodaj Moravskoslezské akademie pro vzdělání, vědu a umění*. Brno, 1999. s. 17-18.
- PODBORSKÝ, Vladimír. O rondelech, rondeloidech a kruzích vůbec. In: *ERA 21 - ekologie, realizace, architektura*. Brno: Vydavatelství ERA., 2004. roč. 4. s. 68-70.

Zprávy

- PODBORSKÝ, Vladimír – PERNIČKA, R. M. Ústav pro prehistorii University v Brně 1959-1960. In: *SPFFBU E 6*. Brno: FF UJEP, 1961. s. 223-228.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Hallstatt a Býčí skála v brněnském Domě umění, In: *Universitas U 69*. Brno, 1969. č. 2. s. 79-82.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Symposium o neolitu střední Evropy. In: *Universitas U 74*. Brno, 1974. č. 6. s. 86-88.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Symposium o neolitu střední Evropy v Těšeticích-Kyjovicích. In: *SPFFBU E 20-21*. Brno: FF UJEP, 1975-1976. s. 9-13.
- PODBORSKÝ, Vladimír – ERHART, A. Mezikatedrové zasedání lingvistů a archeologů. In: *Universitas U 78*. Brno, 1978. s. 93-96.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Symposium o době halštatské ve Wroclawi. In: *SPFFBU E 25*. Brno: FF UJEP, 1980. s. 323.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Symposium o počátcích našeho zemědělství (od neolitu po raný středověk). In: *SPFFBU E 26*. Brno: FF UJEP, 1981. s. 144-146.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Diplomové práce obhájené na katedře archeologie a muzeologie FF UJEP v Brně v letech 1976-1985. In: *SPFFBU E 32*. Brno: FF UJEP, 1987. s. 149-151.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Doktoráty z oboru archeologie (PhDr.) dosažené v letech 1976-1985 na filozofické fakultě UJEP v Brně. In: *SPFFBU E 32*. Brno: FF UJEP, 1987. s. 151-153.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Nová expozice pravěku okresu Nový Jičín. In: *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 41*, 1988. s. 71-72.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Diplomy a doktoráty udělené na katedře archeologie FF MU v letech 1986-1990. In: *SPFFBU E 37*. Brno: FF UJEP, 1992. s. 187-188.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Zpráva o Filozofické fakultě MU. In: *Univerzitní noviny I*. 28.3.1994. č. 3. s. 6-8.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Vznik Nadace Býčí skála. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. s. 368-370. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Mezinárodní konference "Býčí skála v celoevropských kontextech" (Internationale Konferenz "Býčí skála-Höhle im gesamteuropäischen Kontext"). In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1995. s. 5-9. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Magisterské práce obhájené na Katedře archeologie FF MU v letech 1991-1995. In: *SPFFBU M 1*. Brno: FF UJEP, 1996. s. 91-93.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Moravští archeologové ve Ždánicích. In: *Ždánický zpravodaj 36*, červenec 1997. č. 7. s. ?.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty MU v Brně ve školním roce 1996-1997. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 1997. s. 714-717.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Ústav archeologie a muzeologie FF MU v letech 1997-1999. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2000. s. 446-448. ISSN 1211-8338.

- PODBORSKÝ, V. – ČIŽMÁŘ, M. – GEISLEROVÁ, K. – UNGER, J. Výzkumy 1993-1998. Ústav archeologické památkové péče v Brně. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2000. s. 528-531. ISSN 1211-8338.

Personalialia

- PODBORSKÝ, Vladimír. Dr. Josef Kvíčala. In: *Zprávy ČSSA I*. 1957. s. 13.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Devadesátiny moravského archeologa Františka Vildomce. In: *ČMMB LII*, 1967. s. 353-355.
- PODBORSKÝ, Vladimír. František Vildomec, AR XXVIII, 1976, 325
- PODBORSKÝ, Vladimír. Zemřel František Vildomec. In: *SPFFBU E 22-23*. Brno: FF UJEP, 1977-1978. s. 269-270.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Šedesátiny docenta PhDr. Radka M. Perničky, CSc.. In: *Slovácko*, 1982. č. 3. s. 14.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Sté výročí narození Emanuela Šimka. In: *Universitas U 83*. Brno, 1983. č. 2. s. 101-102.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Pětašedesátiny Karla Valocha. In: *SPFFBU E 30*. Brno: FF UJEP, 1985. s. 170.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Post mortem Radka Martina Perničky. In: *SPFFBU E 31*. Brno: FF UJEP, 1986. s. 7-9.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Úmrtí prof. PhDr. Viléma Hrubého, DrSc.. In: *SPFFBU E 31*. Brno: FF UJEP, 1986. s.177-178.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Pětaosmdesátiny profesora Františka Kalouska. In: *SPFFBU E 31*. Brno: FF UJEP, 1986. s.178-179.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Životní jubileum prof. dr. Bohuslava Novotného. In: *SPFFBU E 31*. Brno: FF UJEP, 1986. s.179-180.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Odešel Radko Martin Pernička. In: *Universitas U 86*. Brno, 1986. č. 3. s.104-105.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Úmrtí Radka M. Perničky, AR XXXIX, 1987, 340

- PODBORSKÝ, Vladimír. Profesor PhDr. František Kalousek (1901-1988) . In: SPFFBU E 33. Brno: FF UJEP, 1988. s. 156-158.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Nad životním dílem prof. dr. Františka Kalouska. In: *Ročenka Okresního archivu ve Znojmě 1988*. Znojmo, 1988. s. 94-96.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Zemřel univ. prof. PhDr. František Kalousek, AR XLI/3, 1989, 308-309
- PODBORSKÝ, Vladimír. Šedesátiny Bořivoje Dostála. In: *Universitas U 89*. Brno, 1989. č. 4. s. 86-87.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Úmrtí RNDr. Jana Pavelčíka, CSc. . In: *VVM XLIII/2*, 1991. s. 250-251.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Úmrtí RNDr. Jana Pavelčíka, CSc., AR XLIII, 1991, 482
- PODBORSKÝ, Vladimír. Sedmdesátka PhDr. Vědomila Vildomce. In: *Ročenka Okresního archivu ve Znojmě 1991*. Znojmo, 1991. s. 104-106.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Sedmdesáté narozeniny Vědomila Vidomce. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1991. s. 152. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Pětašedesátiny Jindry Nekvasila. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1991. s. 153-154. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Šedesátiny Jaromíra Ondráčka. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1991. s. 154-155. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Zpráva o úmrtí PhDr. Josefa Poláčka (11.3.1924-4.8.1990). In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1991. s. 156. ISSN 1211-8338.

- PODBORSKÝ, Vladimír. 50 let od úmrtí Antonína Gottwalda. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada.* Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1991. s. 158-159. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Ředitel univerzitní kanceláře JUDr. Stanislav Zháněl. In: *Universitas U 92.* Brno, 1992. č. 3. s. 49-51.
- PODBORSKÝ, Vladimír. PhDr. Vít Dohnal, CSc. - šedesátiny moravského archeologa, AR XLIV, 1992, 479-484
- PODBORSKÝ, Vladimír. Vít Dohnal - šedesátiny bohatýra. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada.* Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1992. s. 383-384. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Šedesátiny Zdeňka Webera. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada.* Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1992. s. 385. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Předčasné úmrtí prof. PhDr. Václava Frolce, DrSc.. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada.* Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1992. s. 387. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Vzpomínka na Jaroslava Palliardiho. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada.* Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1992. s. 388-389. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. 40 let od úmrtí I. L. Červinky. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada.* Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1992. s. 389-390. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Třicáté výročí úmrtí Jaroslava Böhma. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada.* Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1992. s. 390. ISSN 1211-8338.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Nedožití sedmdesátiny Radko Martina Perničky. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1992. s. 393. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Významné životní jubileum Věry Hochmanové. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1993. s. 312. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Jubilantka Vlasta Šikulová. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1993. s. 312-313. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Jaroslav Tejral šedesátníkem. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1993. s. 314-315. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Dvě výročí prof. Emanuela Šimka. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1993. s. 316. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Dvacáté výročí úmrtí Karla Tihelky. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1993. s. 317. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Nedožití sedmdesátiny Karla Ludíkovského. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1993. s. 319. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Úmrtí Viléma Hanka. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1993. s. 322-323. ISSN 1211-8338.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Za profesorem Bořivojem Dostálem. In: *Universitas U 94*. Brno, 1994. č. 4. s. 71-73.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Profesoru Josefu Válkovi k pětadesátinám. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. s. 382-383. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Pětadesátiny Jiřího Sejbala. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. s. 384-386. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. K úmrtí prof. Bořivoje Dostála. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. s. 388-389. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Vzpomínka na Jana Havelku. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. s. 390-391. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. K nedožitým devadesátinám prof. dr. Josefa Skutíla. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. s. 393-394. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Nedožité sedmdesátiny Josefa Poláčka. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. s. 395-396. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. 25. výročí úmrtí Lumíra Jisla. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1994. s. 400. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Vzpomínka na Jaroslava Palliardiho (20.2.1861-12.3.1922). In: *Sborník příspěvků I. obnoveného sjezdu*

MSAKu v Mor. Budějovicích. s. 16.-17.

srpen 1995, Brno 1995, 19-22

- PODBORSKÝ, Vladimír. Josef Skutil - prehistorik a archeolog. In: *VVM XLVII/3*, 1995. s. 296-299.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Na památku profesora Bořivoje Dostála. *SPFFBU E 40*. FF MU, 1995. s. 5-8.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Profesor Josef Poulík - živoucí legenda naší archeologie. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1995. s. 280-281. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Vzpomínka na Moritze Wilhelma Trappa. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1995. s. 284. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Moravský archeolog Alois Procházka. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1995. s. 284-286. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. 35 let od úmrtí Karla Absolona. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1995. s. 286-287. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. 30 let od úmrtí Josefa Skutila. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1995. s. 288. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Dvacáté výročí úmrtí Františka Vidomce. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1995. s. 288-289. ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Pěťasedmdesátiny docenta Karla Valocha. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*.

Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1995. s. 290-292.
ISSN 1211-8338.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Na paměť Josefa Hladíka. In:
Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada.
Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1995. s. 292-293.
ISSN 1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. 75 let od smrti Floriana Koudelky. In:
Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada.
Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1996. s.?. ISSN
1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Vzpomínka na Martina Kříže. In:
Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada.
Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1996. s.?. ISSN
1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Dvě jubilea Vítězslava Houdka. In:
Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada.
Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1996. s.?. ISSN
1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Sedmdesátník Jindra Nekvasil. In:
Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada.
Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 1996. s.?. ISSN
1211-8338.
- PODBORSKÝ, Vladimír. K životnímu jubileu Vladimíra Nekudy.
In: *"Z pravěku do středověku", sborník k 70. narozeninám Vladimíra
Nekudy.* Brno, 1997. s. 5-8.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Význam prof. PhDr. Josefa Poulíka, DrSc.
pro československou a evropskou archeologii. In *Sborník Prof.
PhDr. Josef Poulík, DrSc. - rodák jiříkovický.* 1. vyd. Jiříkovice :
Jiříkovice, 1999. s. 3-11.
- PODBORSKÝ, Vladimír. Úmrtí PhDr. Vědomila Vidomce.
Archeologické rozhledy 51, 1999, s. 423.
- PODBORSKÝ, Vladimír. proměnách naší archeologie (Úvahy post
mortem Miroslava Báalka). In: *Pravěk: časopis moravských a*

slezských archeologů. Nová řada. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2003. s. 15-24. ISSN 1211-8338.

- PODBORSKÝ, Vladimír. Vzpomínka na Ing. Miroslava Bálka. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2005. s. 15-24. ISBN 80-86399-18-4. ISSN 1211-8338.*
- PODBORSKÝ, Vladimír. Pane profesore Stuhlíku! Vítejte do klubu mladých seniorů. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2005. s. 3-12. ISSN 1211-8338.*
- PODBORSKÝ, Vladimír. Šedesátka je vstupem do světa skutečné zralosti. In: *Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, 2006. s. 3-14. ISSN 1211-8338.*